Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

ALTINDAĞ'DA GÖÇ VE KENTLEŞME: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

ALTINDAĞ'DA GÖÇ VE KENTLEŞME: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

KABUL VE ONAY

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY tarafından hazırlanan "Altındağ'da Göç ve Kentleşme: Lisansüstü Tezler Üzerinden Bir Meta-Sentez Çalışması" başlıklı bu çalışma, 14.09.2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Levent TAŞ (Başkan)

Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM (Danışman)

Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan ***"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

……/……/……

[İmza]

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

[1] *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez ***danışmanının*** *önerisi ve* ***enstitü anabilim dalının*** *uygun görüşü üzerine* ***enstitü*** *veya* ***fakülte yönetim kurulu*** *iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez ***danışmanının*** *önerisi ve* ***enstitü anabilim dalının*** *uygun görüşü üzerine* ***enstitü*** *veya* ***fakülte yönetim kurulunun*** *gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, ***tezin yapıldığı kurum*** *tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise,* ***ilgili kurum ve kuruluşun önerisi*** *ile* ***enstitü*** *veya* ***fakültenin*** *uygun görüşü üzerine* ***üniversite yönetim kurulu*** *tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

****** Tez* ***danışmanının*** *önerisi ve* ***enstitü anabilim dalının*** *uygun görüşü üzerine* ***enstitü*** *veya* ***fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.***

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca akademik ve manevi desteğini hiç esirgemeyen, her aşamada gelişimime katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Tez jürimde yer alarak beni onurlandıran Doç. Dr. Levent TAŞ ve Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU hocalarıma çalışmamın daha iyi hale gelmesini sağladığı kıymetli görüş ve katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca sevgi ve destekleriyle beni hiç yalnız bırakmayan, eğitim hayatımda maddi ve manevi tüm imkanlarını sunan canım annem Fatma AĞIRKAN ve canım babam Hüseyin AĞIRKAN'a teşekkür ederim. Canım kardeşlerim Mehmet Ali AĞIRKAN ve Konur Alp AĞIRKAN'a her zaman yanımda oldukları için teşekkür ederim. Desteklerini ve sevgilerini daima yanı başımda hissettiğim Iğdır'daki canım ailem Güler ÖZBEY ve Ali İhsan ÖZBEY'e en samimi hislerimle teşekkür ederim.

Lisans yıllarından yüksek lisans tez sürecine uzanan yolculukta birlikte yürüdüğüm, zorlandığımız anlarda birbirimize güç olduğumuz canım arkadaşım Çiğdem'e; okul sıralarında başlayan arkadaşlığımızı şimdilerde aynı çalışma ortamında, bu kez toplantı masalarında sürdürme şansını bulduğum, hayatımın farklı dönemlerinde yan yana olmaktan hep mutluluk duyduğum canım arkadaşım İlknur'a, beni her koşulda dinleyen, anlayan ve destekleyen neşeleriyle neşelendiğim canım arkadaşlarım Ayça ve Gülce'ye kıymetli dostlukları için çokça teşekkür ederim. Bu süreçte görüşme tekliflerini üzülerek geri çevirmek zorunda kaldığım buna rağmen sabır ve anlayışlarını esirgemeyen isimlerini tek tek sayamadığım tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son olarak, hayat yolculuğumu varlığıyla güzelleştiren canım eşim, sevgilim, yol arkadaşım Ümit Harun ÖZBEY'e tez yolculuğum boyunca sunduğu sonsuz destek, bana duyduğu güven ve gösterdiği sabır için ne kadar teşekkür etsem azdır. Zorlandığım anlarda kimi zaman elimi tutup beni ayağa kaldırdığı kimi zaman da kendi gücümle yeniden ayağa kalkmam için beni cesaretlendirdiği ve bana olan sonsuz inancını her zaman hissettirdiği için gönülden teşekkür ederim. Onun varlığı ve desteği olmasaydı bu tez benim için çok eksik kalırdı.

ÖZET

AĞIRKAN ÖZBEY, Ayşe Gül. *Altındağ'da Göç ve Kentleşme: Lisansüstü Tezler Üzerinden Bir Meta-Sentez Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2026.

Bu çalışma, Ankara'nın Altındağ ilçesinde gecekondu yerleşimleri, kentsel dönüşüm ve 2011 yılı sonrası Suriyeli göçüyle şekillenen sosyo-mekânsal değişimi farklı dönemlerde üretilmiş nitel araştırmalar arasındaki ilişkiler üzerinden ele almaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde 2000-2025 dönemini kapsayan sistematik tarama sonucunda belirlenen 14 nitel lisansüstü tez, meta-sentez yöntemiyle incelenmiştir. Tez bulguları, Thomas ve Harden'ın tematik sentez yaklaşımı doğrultusunda MAXQDA üzerinden analiz edilmiş ve dokuz analitik temaya ulaşılmıştır. Sonuç ve tartışma bölümleri örtüşen, çelişen ve birbirini tamamlayan yönleri bakımından karşılaştırılmıştır. Kuramsal çerçevede Lefebvre'in mekânın üretimi ve Harvey'in kent hakkı yaklaşımları temel alınmıştır. Bulgular kentsel dönüşümün bazı haneler için borçlanma, artan yaşam maliyetleri ve tekrarlanan yerinden edilme süreçleriyle deneyimlendiğini göstermektedir. Fiziksel çevredeki değişimle beraber komşuluk ilişkilerinin güven duygusunun ve gündelik yaşamın sürekliliğinin zayıflaması, çalışmada "sosyo-mekânsal boşluk" kavramıyla ele alınmıştır. Bu durum boşalan gecekondu alanlarının yanı sıra TOKİ konutlarında da gözlemlenmiştir. Düşük maliyetli konutlar, iş olanakları ve tanıdık ağları Suriyeli göçmenlerin yerleşmesini kolaylaştırırken barınma ve çalışma deneyimlerinde güvencesizlik ve ayrımcılık öne çıkmıştır. Ayrıca bazı göçmenlerin kiraladıkları konutları sonradan gelenlere daha yüksek bedelle kiralaması veya konut bulmaya aracılık ederek kazanç sağlaması dayanışma ağlarında çıkar ilişkilerinin gelişebildiğini göstermiştir. Gecekondulaşmanın ilk dönemlerinde gecekondu yapıp satarak veya yapımına aracılık ederek kazanç sağlayan "gecekondu girişimcileri"ne benzer bir olgunun yıllar sonra Suriyeli göçmenler arasında da yaygınlaştığı görülmektedir. Ev sahibi ve göçmen toplumun ortak yoksulluk deneyiminin kendiliğinden bir dayanışmaya dönüşmediği ve sınırlı sosyal yardımların paylaşımına ilişkin gerilimlerin etnik ayrışmaları derinleştirdiği gözlemlenmiştir. Yerli kadınların gündelik yaşamının ev ve yakın çevreyle sınırlandığı bazı göçmen kadınların ise süregelen toplumsal cinsiyet temelli zorluklara rağmen göç sonrasında daha geniş bir hareket alanı edinebildiği görülmüştür. Gençler ve çocuklar açısından damgalanma ve güvenli ortak alanların yetersizliği kentsel yaşama katılımı güçleştirmektedir. İncelenen tezlerde engelli ve yaşlı bireylerin kent deneyimlerini doğrudan merkeze alan bir çalışmanın bulunmaması bu bireylere yönelik araştırma ihtiyacını görünür kılmaktadır. Gelecek çalışmalarda söz konusu bireylerin ulaşım, ortak alan kullanımı ve kentsel hizmetlere erişim noktasındaki deneyimlerinin incelenmesi alandaki boşluğu dolduracak ve dolayısıyla herkes için yaşanabilir kentlerin oluşturulmasına katkılar sunacaktır.

Anahtar Sözcükler

Altındağ, Kentleşme, Göç, Kentsel Dönüşüm, Sosyo-Mekânsal Boşluk, Meta-Sentez

ABSTRACT

AĞIRKAN ÖZBEY, Ayşe Gül. *Migration and Urbanization in Altındağ: A Meta-Synthesis Based on Graduate Theses*, Master's Thesis, Ankara, 2026.

This study examines socio-spatial change shaped by gecekondu settlements, urban transformation and Syrian migration after 2011 in Ankara's Altındağ district by exploring relationships between qualitative studies conducted in different periods. Fourteen qualitative graduate theses identified through a systematic search covering 2000-2025 in the Council of Higher Education National Thesis Centre were examined using meta-synthesis. Thesis findings were analysed in MAXQDA following Thomas and Harden's thematic synthesis approach, yielding nine analytical themes. The conclusion and discussion sections were compared to identify converging, contradictory, and complementary interpretations of residents' experiences. The theoretical framework is based on Lefebvre's approach to the production of space and Harvey's conceptualization of the right to the city. The findings indicate that some households experienced urban transformation through indebtedness, rising living costs and repeated displacement. The weakening of neighbourhood relations, trust and the continuity of everyday life alongside changes in the physical environment is conceptualized as a "socio-spatial void". This condition was observed in both vacated gecekondu areas and Housing Development Administration (HDA) housing. While low-cost housing employment opportunities, and networks of acquaintances played a prominent role in Syrian migrants' settlement, insecurity and discrimination were prominent in their housing and employment experiences. Some migrants sublet rented properties to newcomers at higher prices or earned income by acting as intermediaries in finding housing, demonstrating that solidarity networks could also generate profit-seeking relationships. A pattern similar to the practices of "gecekondu entrepreneurs" (individuals who built and sold gecekondu dwellings or facilitated their construction for profit during the early stages of gecekondu development) was also observed among Syrian migrants many years later. The shared experience of poverty among host and migrant communities did not automatically lead to solidarity. Instead, tensions over the distribution of limited social assistance in the district deepened ethnic divisions. Local women's everyday lives were confined to the home and its immediate surroundings, whereas some migrant women gained greater spatial mobility after migration despite continuing gender-based challenges. For young people and children, stigmatization and insufficient safe communal spaces hindered participation in urban life. The absence of any thesis directly focusing on the urban experiences of people with disabilities and older adults among the theses examined highlights the need for further research on these groups. Future studies examining their experiences of transportation, the use of shared spaces, and access to urban services could help fill this gap and contribute to creating liveable cities for all.

Keywords

Altındağ, urbanization, migration, urban transformation, socio-spatial void, meta-synthesis

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI..... İİ
ETİK BEYAN..... İİİ
TEŞEKKÜR ..... İV
ÖZET..... V
ABSTRACT..... Vİ
İÇİNDEKİLER ..... Vİİ
KISALTMALAR DİZİNİ ..... İX
TABLOLAR DİZİNİ X
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... Xİ
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KAPSAMI..... 9
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU..... 9
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 10
1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ 13
2. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 14
2.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI..... 14
2.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ VE SÜRECİ 17
2.3. DAHİL EDİLEN ÇALIŞMALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 21
2.4. VERİ ANALİZ SÜRECİ 24
2.5. GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK 25
2.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 25
2.7. ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN BEYAN..... 26
3. BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE..... 27
3.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 27
3.1.1. Kent, Kentleşme ve Kentlilik..... 27
3.1.2. Göç ve Kente Göç..... 29
3.1.3. Göçün Kentteki Yansıması: Gecekondu..... 33
3.1.4. Kentsel Dönüşüm..... 38
3.2. KURAMSAL ÇERÇEVE 43
3.2.1. Henri Lefebvre: Mekânın Üretimi 49

3.2.2. David Harvey: Kent Hakkı 50
4. BÖLÜM BULGULAR 56
4.1. TEZLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 56
4.2. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL DOKUYU DÖNÜŞTÜRMESİ . 62
4.2.1. Kentsel Dönüşüm Yerinden Edilme Durumunu Sürekli Kılıyor 63
4.2.2. Kentsel Dönüşümün Yarattığı Sosyo-Mekânsal Boşlukta Bölge Sakinleri İçin Ne Mekân Ne İlişkiler Güvenilirdir 64
4.2.3. Kentsel Dönüşüm Borçlanma ve Yoksullaşma Deneyimine Dönüşüyor 67
4.2.4. Kentsel Dönüşüm Etnik ve Sınıfsal Ayrışmaları Derinleştirmektedir 70
4.3. SURİYELİ GÖÇÜ SONRASI ALTINDAĞ'DA DÖNÜŞÜM VE BİRLİKTE YAŞAM 73
4.3.1. Yoksul Bölge Yoksul Göçmenleri Kendine Çekerken Aynı Yoksulluk Üzerinden Yeni Bir Piyasa Üretilmektedir 74
4.3.2. Göçmenler ve Ev Sahibi Toplum Yan Yana Yaşıyorsa Da Beraber Yaşamak Sınırlı Kalmaktadır 77
4.3.3. Mahalledeki Ortak Yoksulluk Deneyimi Kaynakların Paylaşımında Etnik Ayrışmaları Derinleştiriyor 79
4.3.4. Geçicilik Söylemi Sürerken Kalıcı Düzenin Adımları Çoktan Atılmaktadır 82
4.4. FARKLI ÖZNE HALLERİNİN GÜNDELİK YAŞAM DENEYİMLERİ ... 83
4.4.1. Yerli Kadınların Kent Deneyimi Eve Doğru Daralırken Göçmen Kadınlarda Sınırlı Bir Hareket Alanı Açılmaktadır 84
4.4.2. Diğer Özne Gruplarına İlişkin Betimleyici Bulgular 87
4.5. TEZLERDE ÖRTÜŞEN, ÇELİŞEN VE BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ÖRÜNTÜLER 93
4.5.1. İncelenen Tezlerde Örtüşen Bulgular 93
4.5.2. İncelenen Tezlerde Çelişkili Noktalar 97
4.5.3. İncelenen Tezlerin Birbirini Tamamlayan Yönleri 98
4.5.4. Tezlerin Kuramsal Tercihlerine İlişkin Bir Değerlendirme 100
SONUÇ 101
KAYNAKÇA 110
EK1 ORİJİNALLİK FORMU 117
EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU (YA DA İZNİ) 119

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Anabilim Dalı
AB	Avrupa Birliği
DEGURBA	Kentleşme Derecesi (Degree of Urbanisation)
HDA / TOKİ	Toplu Konut İdaresi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN-HABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1 Dahil Etme ve Dışlama Kriterleri 18

Tablo 2 Tarama Süreçleri ve Bulunan Tez Sayıları 19

Tablo 3 Araştırmaya Dahil Edilen Tezlerin Metodolojik Özellikleri, Örneklemi ve Veri Toplama Teknikleri 21

Tablo 4 Temalar ve Analiz Çıktıları 57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 YÖKTez veri tabanında gerçekleştirilen sistematik tarama sürecine ilişkin PRISMA akış diyagramı). 20

Şekil 2 İncelenen Tezlerin Saha Dağılımı 23

GİRİŞ

"What is the city but the people"

-William Shakespeare

Türkiye'nin kentleşme deneyimi, Batı'daki sanayileşme temelli klasik modelden önemli ölçüde ayrışır. Bu süreç Türkiye'de sanayinin çekim gücünden ziyade tarımda makineleşme sonucu tarımsal yapının hızla çözülmesi, kırsal alandaki yoksulluk ve topraksızlaşmanın yarattığı itici güçlerin egemen olması ile karakterize edilir (İçduygu, 1999, s. 252).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türkiye'deki göç olgusu ulus devlet inşa süreci ile ilgili olarak mübadele, iskân ve nüfus politikaları etrafında şekillenmiş, uygulama tarafında ise demografik homojenlik sağlama, Türk ve Müslüman kimliğini güçlendirme ve nüfus artırma yaklaşımları etkili olmuştur. 1950 sonrasına gelindiğinde ülke genelinde yaşanan göç, önceki dönemlerden farklı olarak gönüllü ve daha çok ekonomik nedenlere bağlı, kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen iç hareketlilik şeklinde belirginleşmiştir (İnan, 2019, s. 391-407).

Ankara'nın bu süreçteki yeri ise başkent ilan edilmesi sebebiyle farklılaşmaktadır. Ankara başkent olmadan önce, 1920 dolaylarında, nüfusu yirmi bin civarında kalmış küçük bir yerleşim yeriydi ve bu yerleşim bugünkü Altındağ sınırları içinde kalmaktaydı (Erdem vd., 2011, s. 105). Ankara 1923 yılında başkent ilan edildikten sonra bürokrasinin merkezi haline gelirken kamusal yatırımların da odağında yer almıştır. Bu bağlamda artan istihdam olanakları ile gelişen inşaat, eğitim, sağlık ve ticaret faaliyetleri Ankara'yı göç açısından bir çekim merkezi haline getirmiştir. Altındağ ilçesi de bu dönemlerde iç göçe ev sahipliği yapan Ankara için önemli bir durak işlevi görmüştür (Kongar, 1973, s. 114).

Türkiye genelinde kentleşme hareketleri 1950 yılı sonrasında belirginleşirken Ankara'nın bu süreçten farklı ilerlediği, başkent olmasıyla birlikte nüfus artışının

gerçekleştiği ve kent çeperlerinde ilk gecekondu alanlarının oluşmaya başladığı belirtilmektedir (Erdem vd., 2011, s. 106). Nitekim 1927 yılında açılan imar planı yarışmasında elli yıl sonrası için öngörülen üç yüz bin nüfusluk hedefe tahmin edilen süreden çok daha önce ulaşılmıştır. Kentte imar yatırımlarının yapıldığı bölümü ile kendi haline bırakılan bölümü arasındaki ayrım da bu dönemde şekillenmiştir. Güneyde şehir planlı bir biçimde kurulurken kuzeyde kalan kesim plan dışında tutulmuş, 1928 tarihli Jansen planında Altındağ tepeleri kapsam dışında yer almıştır (Aygül, 2014, s. 253).

Denetim dışında bırakılan bu alanlarda 1940'lı yıllar boyunca barakalaşmadan gecekondulaşmaya doğru bir süreç gözlemlenmektedir. Konutların büyük bir kısmı toprağa kazılmış oyuklardan ve teneke barakalardan oluşmakta bunu isimsiz sokaklar ve mahalleler takip etmektedir (Aygül, 2014, s. 257-262). Bölgede yaşamını sürdüren insanlar iş gücü piyasasına ise hamallık, gündelikçilik, çamaşırcılık ve seyyar satıcılık gibi marjinal işlerle katılmaktaydı (Aygül, 2014, s. 264).

Ülke genelinde ise 1923-1946 yılları arasında kırsal bölgelerde belirgin bir nüfus artışı gözlemlenirken tarımsal üretim faaliyetleri bu artışın çok gerisinde kalmıştır. Bu durum geçim kaynağının büyük ölçüde tarım olduğu kırsal bölgelerde iş gücü fazlası oluşmuştur. 1950 sonrasında tarımda makineleşme süreci hızlandırılmış, zirai kredi destekleri genişletilmiş ve ekili tarım arazisi kapsamı artmıştır. Bu iyileştirmeler tarımsal üretimde önemli bir artış sağlasa da yaklaşık bir milyon çiftçinin işsiz kalması ile sonuçlanmış dolayısıyla tarımsal istihdamda ciddi bir daralma yaşanmıştır (Karpat, 2003, s. 56).

1953-1957 yıllarında tarımda makineleşme yavaşlarken, 1960 yılından sonra yeniden ivme kazanmıştır. Karpat'a (2003) göre, makineleşme ve köy ekonomisinin ulusal pazara uyumlu hale gelmesi üretimi artırırken pazara uyumlu hale gelemeyen küçük ölçekli üreticiler rekabet edemedikleri için üretim alanının dışında kalmışlardır. Üretim yapamayan köylüler için geçimlerini sağlayabilmenin bir yolu olarak kenti ve onun sunduğu olanakları tercih etmek durumu bir kez daha seçenek olarak belirginleşmiştir.

İç göç 1950'lerin başlarında daha çok kırsal alanın itici faktörleri (tarımda makineleşme, işsizlik vb.) ile şekillenirken 1960'ların sonlarından 70'ler ve 80'lere kadar olan dönemde kentlerin istihdam, eğitim, sağlık gibi olanakların yarattığı çekici etkin ön plana çıkmıştır (İçduygu, 1999, 250). Bu dönemde her ne kadar kentler cazibe merkezi haline gelmiş olsa da Türkiye'deki sanayileşme hızı kırdan kente yönelen yoğun göç dalgasını dengeleyecek kapasiteye ulaşamamıştır. Sanayinin yarattığı istihdam olanaklarının göç hızının gerisinde kalması, kentlerdeki konut ve altyapı yetersizliğini derinleştirmiş barınma sorununa bu dönemde pratik bir çözüm olarak "gecekondu" olgusu ortaya çıkmıştır. 1955'te 50 bin gecekondu sayısı ve 250 bin gecekondulu nüfusu varken 1960'ta gecekondu sayısı 240 bine ve gecekondulu nüfusu ise 1 milyon 200 bine ulaşmıştır (İçduygu, 1999, 252).

Başlangıçta mevsimlik veya geçici işler için ailelerini köyde bırakarak büyük kentlere göç eden gurbetçiler (öncü göçmenler) istikrarlı ve kazançlı bir iş bulduklarında kentte kalıcı olmayı tercih etmiş ve zincirleme göç sürecini başlatarak akraba veya tanıdıklarını kentlere çekmişlerdir. Özellikle erkek kardeş, amca-dayı oğlu gibi genç ve bedenen güçlü erkek nüfus, kent yerlilerinin kabul etmeyeceği ağır çalışma koşullarına ve düşük ücretlere razı olmaları sebebi ile istihdam piyasasında bir rekabet avantajı elde etmişlerdir. Bu sebeple ilk göç dalgasını oluşturan kitlenin çoğunlukla genç erkeklerden oluşması tesadüf değildir. Barınma pratikleri açısından bakıldığında ise başlangıçta "bekar odalarında" veya geçici konutlarda kolektif bir yaşam süren bu gençler, kentsel alanda tutunup kendi gecekondularını inşa ettikten sonra ailelerini de yanlarına alarak yerleşik düzene geçmişlerdir (Karpat, 2003, s.143).

1950 sonrasında ülke genelinde hızlanan kırdan kente göç Ankara ve Altındağ'da da etkisini göstermektedir. Ankara nüfusu 1950'de 819.693 iken 1980'de 2.854.689'a kadar yükselmiş, aynı dönemlerde Altındağ nüfusu 157.242'den 624.313'e yükselmiştir (Bektaş ve Yücel, 2013, s. 118). Göçler başlarda çoğunlukla İç Anadolu bölgesinden yani çevre illerden ve Ankara'nın farklı ilçe ve köylerinden gerçekleşmişse de ülkenin dört bir yanından gelmiş göçmenlerin sayısı da az değildir (Kongar, 1973, s. 114). 1970 yılında Siteler Küçük Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla gecekondu yerleşimi kuzeye doğru genişlemiş kentin diğer bölgelerinde barınamayan işçiler iş yerlerine yakınlığı nedeniyle bu bölgelere taşınmışlardır (Bektaş ve Yücel, 2013, s. 120). Kentin idari,

kültür ve eğlence işlevleri Sıhhiye ve Yenişehir yönünde yoğunlaşırken Altındağ atölyelerin ve tamir bakım faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir alan haline gelmiştir (Erdem vd., 2011, s. 108). Zamanla Altındağ farklı yaşam tarzlarına ve farklı kültürel arka plana sahip toplulukların bir arada yaşadığı sosyal açıdan oldukça dinamik bir yapıya dönüşmüştür.

1960-1975 yılları Cumhuriyet tarihinin en yüksek kentleşme hızına ulaşıldığı zaman dilimi olmuştur. 1960'ta %26 olan kentsel nüfus oranı 1975 yılına gelindiğinde %41'e yükselmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 253). Ancak 1970'lerin sonları ve 1980lerin başlarında göçün karakterinde yapısal bir dönüşüm gözlemlenmeye başlamıştır. Bu dönemde bir yandan kırsal nüfus havuzunun oransal olarak azalması, diğer yandan ise daha önce ilçe veya küçük il merkezlerine göç etmiş kitlelerin beklentilerinin karşılanamaması sebebiyle daha iyi yaşam standartları ve iş olanakları sunan İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropollere yönelindiği kentten kente göç dalgası ortaya çıkmıştır (İçduygu, 1999, 252). Kentlerdeki hızlı nüfus yığılmasının sanayinin istihdam kapasitesini aşması neticesinde işgücünde yer alamayan kentliler seyyar satıcılık, kapıcılık gibi üretkenliği düşük enformel/marjinal sektörlerde yoğunlaşmışlardır. 1980'lerde gecekondu sayısı bir önceki on yıla kıyasla neredeyse iki katına çıkmış, gecekonduda yaşayan nüfus ise beş buçuk milyonu aşmıştır. 1990 yılı başlarında her üç konuttan birinin gecekondu olduğu ve gecekondu nüfusunun yaklaşık dokuz milyon insana ulaştığı bilinmektedir (İçduygu vd., 1998, 223).

1980 sonrası dönemde kentler arası nüfus hareketliliği belirgin bir biçimde artmış 1985-1990 yıllarında yaşanan iç göç hareketliliğinin %62'sinin kentten kente gerçekleştiği raporlanmıştır. Bu dönemde göçü tetikleyen ekonomik etkenlerin yanında 1980'lerin ortalarından 90'ların sonuna doğru olan süreçte doğu ve güneydoğu bölgelerinde terör etkili can güvenliği endişeleri nedeniyle başta Diyarbakır, Van daha sonra İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa ve Mersin gibi batı ve orta Anadolu illerine zorunlu göçler gerçekleşmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 253). Bunun yanı sıra bu döneme özgü göçün "iletici" etkisinden bahsetmek gerekir. İletici güçler göçü "itmek" veya "çekmekten" ziyade göçün gerçekleşmesini mümkün ve kolay kılan ulaştırma, iletişim ve haberleşme koşullarındaki gelişmeleri ifade eder. Yol ağlarının genişlemesi, lojistik kapasitesinin artması ve kentler arası bağlantıların sıklaşması neticesinde insanların,

malların, bilginin ve hizmetin daha ucuz ve hızlı bir şekilde dolaşımı mümkün hale gelmiştir (Keleş, 2013, s. 71).

1980 sonrasında gecekondu arazilerinin belediyelere devredilmesi ve 1986'da yürütülen kadastro çalışmalarının ardından tapu tahsis belgelerinin verilmesi Altındağ bölgesindeki mülkiyet ilişkilerini değiştirmiştir (Erdem vd., 2011, s. 109). Arazinin değer kazanması müteahhitlerin ilgisini bu alanlara yönlendirmiş ve 1990'lı yıllardan sonra gecekondu alanlarında çok katlı yapılar görünür olmuştur. Aynı yıllarda ekonomik durumunu iyileştiren ilk kuşak gecekondu sakinleri bölgeden ayrılmasıyla konutların daha yoksul hanelere bırakıldığı gözlemlenmiştir (Bektaş ve Yücel, 2013, s. 121). Erol ve Erdoğanaras'ın (2013) aynı mahallelerde 1971'den 2011'e uzanan çalışmasında kiracı oranının yaklaşık yüzde 42'den yüzde 59'a yükseldiği kaydedilmektedir (s. 382). Araştırmacılara göre kamu istihdamının daralması ve güvencesiz çalışmanın yaygınlaşması bölgede daha önce el değiştirerek dolaşan yoksulluğun kalıcı bir hale gelmesiyle sonuçlanmıştır (s. 382-383). Bölgede yaşamanın kent genelinde bir önyargı haline gelmesi ve işe girmekte engel haline gelmesi de bu döneme ilişkin örnekler arasındadır (Bektaş ve Yücel, 2013, s. 125).

1995-2000 yıllarında kentten kente göç daha da belirginleşmiş bireyler iş bulma, tayin, eğitim ve evlilik gibi sebeplerle yer değişikliği yapmıştır. Önceki dönemlerden farklı olarak ekonomik durumu iyi görece nitelikli ve eğitimli kimselerin yoğunlukta olduğu bir yer değiştirme durumundan söz edilmektedir. 2000-2005 yılları arasında kentler arası göç eden kişi sayısı 4,5 milyon olarak raporlanmış, bu dönem en çok Antalya ve İstanbul illerine göçler gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2016, s.46).

Mevcut bilgiler ışığında Türkiye genelinde göçün niteliği 2000li yıllara doğru kırdan kente yoksul göçünden kentten kente işgücü hareketliliğine doğru evrilmiş olsa da kentlerin mekânsal belleğinin önceki elli yılın yoğun göç dalgaları ile şekillendiği görülmektedir. Sanayileşme hızını aşan kentleşme pratiğinin mekânsal tezahürü olarak gecekondular, meşruiyetini yasallıktan ziyade konut yetersizliği ve yüksek kiralardan kaynaklı barınma ihtiyacından almıştır. Nitekim göçün karakterindeki değişime tezat oluşturacak biçimde gecekondu yerleşim yerleri tam da bu dönemde (2000 yılı) sayısal

olarak en yüksek seviyesine ulaşmış ve kentsel dönüşüm politikalarının bir kez daha hedefi haline gelmiştir.

2000 yılı itibarıyla Türkiye'de kentlerde gecekondu yerleşimlerinde yaşayan nüfusun toplam kentsel nüfus içindeki oranı %24,6'ya ulaşmıştır. Bu oran, 21. Yüzyıl Türkiye'sinde kaydedilen en yoğun gecekondu oranını temsil etmektedir. Aynı yıl yaklaşık 10 milyon 64 bin kişi gecekondularda yaşamakta olup 2022 yılına kadar bu sayılarda hafif düşüşler ve akabinde yükselişler gözlemlense de hiçbir zaman bu kadar yüksek bir gecekondu nüfusu sayısı kaydedilmemiştir (UN-Habitat, 2026).

Bu yeni dönemin yasal dayanaklarını 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu (madde 73) ile 5366 Sayılı Kanun oluşturmuştur. Bu düzenlemelerle geniş yetkilere sahip olan belediyeler 2000'li yıllardan itibaren TOKİ ile iş birliği içine girerek kentsel dönüşüm uygulamalarını tekil konutlardan mahalle ve semt ölçeğine doğru genişletmiştir. Altındağ'da da benzer süreç gecekondu mahallelerinin büyük bir bölümünü konu edinirken bölgedeki sit alanları ve tescilli yapılar nedeniyle koruma meselesi de sürecin bir parçası olarak yer almıştır (Erdem vd., 2011, s. 126-127).

2011 yılına gelindiğinde Türkiye'de göç ve kentleşme ilişkisi bağlamında son yılların en belirgin dönüşümlerinden biri olarak kitlesel zorunlu Suriyeli göçü yaşanmıştır. İç savaş nedeniyle ülkelerini terk eden Suriyeliler sınırlarda bulunan komşu ülkelere göç etmişlerdir. Türkiye'de de bu kapsamda Nisan 2011'den 2016 yılına kadar açık kapı politikası izlenmiş, gelen göçmenler ise hukuki bir hak doğurmayacak biçimde "misafir" olarak isimlendirilmiştir (İçduygu ve Şimşek, 2016, s. 60). Bu isimlendirme kalışın kısa süreceği varsayımına dayanmaktadır. Kirişçi ve Yıldız (2023) Türkiye'nin geçmişte Türk soyundan ve kültüründen saymadığı sığınmacılara yalnızca geçici nitelikte bir koruma sağlandığını aktarmaktadırlar (s. 538). Ancak Suriyeli göçünün büyüklüğü süregelen bu tutumun sınırlarını zorlamıştır. 2026 yılı ilk yarısına kadar hesaplanan en yüksek geçici koruma statüsüne sahip birey sayısı 2021 yılında 3.7 milyon olarak kaydedilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2026).

Kalışın uzaması hukuki bir çerçeve ihtiyacını doğurmuştur. Nisan 2013'te 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmış, 2014'te yayımlanan Geçici

Koruma Yönetmeliği ise Suriye'den gelenlerin statüsünü geçici koruma olarak netleştirmiştir. Geçici koruma statüsü sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim sağlamakta buna karşılık uzun vadeli bir yerleşim planına olanak tanımamaktadır. Hizmetlerden yararlanma kayıt yapılan il ile sınırlı tutulurken çalışma iznine ilişkin düzenleme ancak 2016 yılında hayata geçirilebilmiştir (Saraçoğlu ve Bélanger, 2021, s. 3).

Göç ve kentleşme ilişkisi açısından belirleyici olan nokta ise Suriyeli nüfusun kamplardan kentlere doğru dağılması sürecidir. Erdoğan (2017) Suriyelilerin %92'yi aşan bölümünün kent mültecisi haline geldiğini ifade etmektedir (s. 119). Kamplar dışında kamu eli ile işletilen bir barınma mekanizması bulunmadığından kentlerde yaşayanlar barınma maliyetlerini kendileri karşılamak durumunda kalmıştır. Düşük gelirli aileler yoksul mahallelerde kümelenmiştir (İçduygu ve Şimşek, 2016, s. 68). Yer seçiminde belirleyici olan diğer bir etken bölgede tanıdık ve akraba mevcudiyetidir. İlk gelenlerin sağladığı barınma imkânı sonradan gelenleri aynı mahallelere çekmiştir (Erdoğan, 2017, s. 77). Yoksul mahallelerde yoğunlaşan göçmen nüfusla mahallenin taşıdığı yükü artarak gettolaşma özellikleri göstermeye başlamaktadır (Erdoğan, 2017, s. 128).

Bu durum Altındağ ilçesinde de belirgin bir biçimde izlenebilmektedir. Boşalan ve ucuzlayan konut stoğu ve Siteler'in sunduğu iş imkanları 2011 yılı sonrası Altındağ'ı Suriyeli göçmenler açısından çekici kılmıştır. Kırdan gelen göçmenlerin barınma ihtiyacını karşılayan gecekondular bu kez sınır ötesi göçmenler için benzer bir işlev üstlenmiştir (Savran ve Sat, 2019, s. 294). Cumhuriyet dönemi boyunca gecekondulaşma olgusunun ve buna bağlı alt-proletarya sınıfının oluşumunun en somut örneklerinden biri olan Altındağ'da (Keleş, 2018, s. 134) bir yanda yükselen apartmanlarda yaşayan gruplar, diğer yanda hala gecekonduda yaşayan ilçenin eski sakinleri bulunmaktayken; bu ikili yapıya son olarak farklı bir dil, farklı arka plana sahip farklı kültürün insanları; Suriyeli göçmen grupları eklenmiştir. Farklı kimliklerin ve taleplerin bir arada okunabildiği bu durum ilçeye yeni bir çehre kazandırmıştır.

Altındağ'da 2000'li yıllardan itibaren gecekondu mahallerine yönelik kentsel dönüşüm müdahaleleri ile 2011 sonrasında Suriyeli göçmenlerin bu alanlara yerleşmesi, aynı mekânda farklı dönüşüm süreçlerini bir araya getirmiştir. Bu çalışma, Altındağ'ın 2000

yılı sonrasında geçirdiği sosyo-mekânsal ve sosyo-kültürel dönüşümü ilçe üzerine 2000-2025 yıllarında yazılmış nitel lisansüstü tezleri meta-sentez yoluyla ele almaktadır. İlçenin tarihsel arka planı bu tezlerde ele alınan dönüşümün önceki göç ve yerleşim deneyimleriyle ilişkisini anlamak için bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çerçevede tez dört bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünü oluşturan araştırmanın kapsamı başlığı altında araştırmanın konusu, amacı ve önemi açıklanmış, problem cümlelerine yer verilmiştir. İkinci bölüm olan araştırmanın yöntemi bölümünde meta-sentez tasarımının gerekçesi, tarama ve tez seçim süreci, dahil edilen çalışmaların özellikleri, veri analiz süreci, geçerlilik ve güvenilirlik ve sınırlılıklar ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde kent, göç, gecekondu ve kentsel dönüşüm kavramları ile göç ve kent ilişkisini açıklayan kuramsal yaklaşımlar, Lefebvre'in mekânın üretimi ve Harvey'in kent hakkı ekseninde aktarılmıştır. Dördüncü bölümde ise dahil edilen tezlerin genel özelliklerinin sunulması ardından bulgular sunulmuştur. Son olarak bulgular bölümünün ardından sonuç bölümüne yer verilmiştir.

1. BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Türkiye coğrafyası farklı dönemlerde birbirinden farklı yapısal özelliklere sahip birçok göç hareketliliğinin deneyimlendiği bir bölge olmuştur. Erken cumhuriyet döneminde göç olgusundan mübadele ve iskân politikaları etrafında zorunlu ve yönlendirilmiş bir nüfus hareketliliği bağlamında söz edilirken, 1950 yılı sonrası kırsal alanlardaki yapısal dönüşümün ve kentlerin sunduğu fırsatların bir araya gelmesiyle göç daha çok ekonomik temelli ve gönüllü olmak özellikleri ile karakterize edilmiştir (İnan 2019, s. 391-401). İç göç hareketliliğinin mekandaki somut yansıması ise gecekondu yerleşim yerleri olmuştur. Gecekonduların yasal statüsü ve gündelik hayattaki işlevleri uzun yıllar çeşitli politikalar nezdinde gündeme gelmiştir. 2000li yıllar kentsel dönüşüm politikaları önceki dönemlere kıyasla gecekondu bölgelerine doğrudan müdahaleleri gündeme getirmiştir. 2011 sonrasında gerçekleşen kitlesel Suriyeli göçü Türkiye'nin tarihsel göç sürecinde hem ölçek hem de kalıcılık açısından daha önce deneyimlenmemiş bir insan hareketliliği olmuştur. Nitekim Türkiye'de göç ve kentleşme dinamikleri, birbirini izleyen bu süreçlerin ürettiği ortak bir toplumsal birikim olarak iç içe geçmiş ve birlikte ele alınması gereken bir alan oluşturmuştur.

Ankara'nın Altındağ ilçesi, bu toplumsal birikimin belirgin bir biçimde izlenebildiği alanlardan biridir. İlçe, 1950lerden itibaren kırdan kente göçün yoğun olarak yaşandığı bir durak işlevi görmüş, çevre illerden olduğu kadar Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen yoksul göçmenler burada gecekondu yerleşimlerini oluşturmuşlardır (Kongar, 1973, s. 114). 2000li yıllarda neoliberal kentleşme anlayışının bir yansıması olarak kentsel dönüşüm müdahaleleri gündeme gelmiştir. Yalnızca Altındağ özelinde değil Türkiye'nin birçok gecekondu bölgesini ilgilendiren bu kentsel dönüşüm politikaları söz konusu bölgelerde yaşayan kişilerin barınma ile alakalı sorunlarına doğrudan bir çözüm niteliğinde değil aksine bölgenin mekânsal dokusuna ve sakinlerin yaşantısına direkt bir müdahale olarak değerlendirilmektedir (Tekeli, 2011, s.312). Kentsel dönüşüm neticesinde terkedilmesi ve kullanım dışı kalması beklenen gecekondu alanları 2011

sonrasında Suriyeli göçmenlerin bu bölgelere yoğun bir biçimde yerleşmesi ile bu alanların yeniden işlevsel hale gelmesine ve ilçenin toplumsal bileşiminin önemli ölçüde dönüşmesi ile sonuçlanmıştır. Bugün Altındağ farklı gelir düzeylerine, etnik ve kültürel arka planlara ve yaşam deneyimlerine sahip toplulukların iç içe geçtiği bir yerleşim yeri olarak konumlanmaktadır.

Altındağ'ın çeşitli insan gruplarına sahip bu katmanlı yapısı sayesinde uzun yıllar boyunca çeşitli disiplinden araştırmacının ilgi odağında yer almıştır. Sosyoloji, kamu yönetimi, şehir planlama ve mimarlık gibi çeşitli alandan araştırmacılar Altındağ'ın girift yapısını kendi perspektifleri ve merak ettiği yönleri ile ele almıştır. Bu çalışmalar kent hafızasının gelişmesine katkı sağladığı gibi alan yazında kayda değer bir bilimsel bilginin oluşmasına da katkı sağlamıştır. Büyük ölçüde belirli bir döneme ya da tekil bir olguya odaklanan bu çalışmalar ilçenin geçirdiği dönüşümü uzun soluklu ve bütüncül bir perspektifle ele almak istendiğinde bütün bir resmin parçaları olarak literatürde yer almaktadır.

Tüm bu belirtilenler ışığında bu tez çalışması Tekeli'nin (2011) vurguladığı gibi Türkiye'de 2000li yıllardan bu yana neoliberal kentleşme anlayışının bir yansıması olarak biçimlenen kentsel dönüşümün bir örneği olarak Altındağ ilçesinin 2000 yılından itibaren yaşadığı toplumsal ve mekânsal dönüşümü alanda üretilmiş tezler aracılığı ile bütüncül bir çerçevede ele alarak anlamayı konu edinmektedir. Dolayısıyla bu çalışma göç hareketliliğinin ve mekânsal dönüşümün Altındağ ilçesindeki sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikleri nasıl biçimlendirdiği sorusunu merkeze alarak bölgeye anlamacı bir perspektifte dikkat çeken lisansüstü tez araştırmaları üzerinden, ele alınan soruya cevap niteliğinde karşılaştırmalı bir analiz yapmayı kendine konu edinmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez çalışmasının temel amacı 2000-2025 yılları arasında Ankara'nın Altındağ ilçesi özelinde üretilmiş lisansüstü tezleri meta-sentez yöntemiyle bütüncül bir şekilde ele alarak bölgenin geçirdiği sosyo-mekânsal ve sosyo-kültürel dönüşümü literatürdeki yansımaları ile yeniden anlamlandırmaktır. Çalışma tekil saha bulgularını bir araya

getirerek Altındağ'ın dönüşümüne dair sosyolojik bir üst anlatı inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda dört temel amaç belirlenmiştir.

Çalışmanın birinci amacı, Altındağ'daki gecekondu alanlarına yönelik gerçekleştirilen kentsel dönüşüm müdahalelerinin mahalle kültürü, toplumsal ilişkiler ve bölge yaşantısı üzerindeki etkilerini mevcut literatürdeki bulgular ışığında ortaya koymaktır. Erken cumhuriyet döneminden itibaren kırdan kente göçün simge mekânı olan Altındağ'da gecekondular hem barınma sorununa çözüm sunan hem de kentsel bir problem olarak nitelendirilen ikili bir yapıya sahip olmuştur. Bu ikili yapının zaman içinde nasıl dönüştüğü ve bölgenin kentsel dönüşüm politikaları ile girdiği etkileşim çalışma açısından önemli bir çerçeve oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci amacı mekânsal müdahalelerin mahalle kültürü ve toplumsal bağlar eksenindeki dönüştürücü etkisinin yanı sıra 2011 yılı sonrası yaşanan Suriyeli zorunlu göçü ile bölgede meydana gelen sosyal dönüşümü incelemektir. Bu dış göç hareketliliği sonrasında Altındağ bölgesinin akademik çalışmalarda hangi kavram setleri ve temalar çerçevesinde ele alındığı incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü amacı ise Altındağ ilçesinin sosyolojik konumunu kent hakkı ekseninde tartışmaya açmaktır. Bu doğrultuda kadın, engelli, yaşlı, göçmen gibi çeşitli özne deneyimleri ayrıca gözetilecek noktalar arasındadır.

Çalışmanın dördüncü amacı yöntemsel hedefler çerçevesinde şekillenmektedir. Altındağ ilçesi üzerine yapılmış nitel araştırmalarla ortaya çıkacak bütünsel anlatıyı inşa etmek temel bir amaç olarak konumlandırılmaktadır. Birikmiş ampirik bulguları sistematik bir biçimde bir araya getirerek, kent-göç ilişkisi bağlamında yapılacak gelecek araştırmalar için yönlendirici bir kaynak ve kavramsal bir yol haritası sunulması hedeflenmektedir. Ayrıca, Altındağ özelinde üretilmiş çalışmaların birbiri ile çelişen, örtüşen ve birbirini tamamlayan yönlerini tespit ederek literatürdeki kavramsal örüntüleri ve eksiklikleri görünür kılmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda incelenen tez bulguları arasındaki ilişkilerin açıklığa kavuşturulmasıyla Altındağ ilçesine dair akademik bilgi alanlarının haritalandırılması genel bir amaç olarak değerlendirilmektedir (Sandelowski ve Barroso, 2007, s. 23).

Bu çalışmanın özgün katkısı gerçek hayatta hali hazırda aynı mekânda etkileşimde bulunan katılımcı seslerini araştırma bulguları nezdinde buluşturmasında yer almaktadır. Meta-sentez, birbirinden bağımsız nitel araştırmaların bulgularını bir araya getirerek bulgular arasındaki tematik süreklilikleri, kopuşları ve örüntüleri görünür kılmaya olanak tanımaktadır.

Altındağ ilçesi, konu başlığında detaylandırıldığı üzere, Ankara'nın ve Türkiye'nin kentleşme ve göç tarihinin farklı evrelerini tek bir mekânda barındırması sebebi ile özel bir yere sahiptir. Bu özelliği sebebi ile kentleşme ve göç araştırmaları için başvurulan önemli bir saha olmuş, farklı disiplinlerden araştırmacıların ilgisini çekmiş ve üzerine kayda değer bir akademik birikim oluşmuştur. Ancak mevcut çalışmalar spesifik olgulara odaklanması ve belirli dönemleri temsil etmesi bakımından literatürde parçalı bir görünüm oluşturmaktadır. Nitekim Atçeken'in (2025) Türkiye'de 1979-2024 yılları arasında yazılmış kentleşme ve göç konulu lisansüstü tezleri veri bilimi yöntemi ile analiz ettiği çalışması, literatürde birikmiş bilginin bütüncül bir biçimde ele alınmasına yönelik ihtiyacın fark edildiğini göstermektedir. Yine aynı çalışmada Ankara özelinde kentleşme ve göç alanında yazılan tezlerin anlamlı bir yoğunluk barındırdığı yer almaktadır. Ancak bu birikimin nitel bulgular düzeyinde sentezlendiği başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma, 2000-2025 yılları arasında Altındağ'ı konu alan ve nitel araştırma deseni kullanılarak yazılmış tezleri meta-sentez yaklaşımı ile yeniden yorumlayarak söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Son olarak çalışma neticesinde ortaya çıkacak sentezler yalnızca Altındağ'a özgü kalmayıp benzer kentleşme dinamiklerine sahip ilçeler için karşılaştırmalı bir referans çerçevesi oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca bölgede araştırma yapmayı planlayan araştırmacılara mevcut birikimin tematik haritasını sunması bakımından da alana katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ

Bu çalışmanın temel problemi, 2000-2025 yılları arasında Altındağ ilçesi özelinde üretilmiş nitel lisansüstü tezlerin bölgenin sosyo-mekânsal ve sosyo-kültürel dönüşümünü nasıl ele aldığının ve bu çalışmaların meta-sentez yöntemiyle bir araya getirilmesiyle ortaya çıkacak bütünsel anlatının hangi tematik süreklilikler, kopuşlar ve örüntüler üzerinden biçimlendiğinin anlaşılmasıdır. Bu temel problem çerçevesinde aşağıdaki problem cümlelerine cevap aranacaktır.

1. Altındağ ilçesindeki gecekondu yerleşimlerine yönelik kentsel dönüşüm müdahaleleri, incelenen tezlerin bulguları dahilinde mahalle kültürü, toplumsal ilişkiler ve bölge yaşantısı üzerinde nasıl rol oynamıştır?

    1.1. İncelenen tezlerin bulgularına göre Altındağ'da kentsel dönüşüm, bölgedeki toplumsal dokuyu nasıl dönüştürmüştür?

2. 2011 yılı sonrası Suriyeli zorunlu göçünün ardından Altındağ bölgesi nasıl bir dönüşüm geçirmiştir?

    2.1. Dış göç hareketliliği sonrasında bölgedeki toplumsal ilişkiler ve birlikte yaşama pratikleri nasıldır?

3. Altındağ'da yaşamını sürdüren kadın, engelli, yaşlı ve göçmen gibi farklı özne hallerinin bölgedeki gündelik yaşam deneyimleri, incelenen tezlerde kent adaleti ve kentli hakları ekseninde ne ölçüde ve hangi boyutları ile ele alınmıştır?

4. Altındağ ilçesi üzerine üretilmiş nitel araştırmaların bulguları bir araya getirildiğinde birbirleri ile örtüşen, çelişen ve birbirini tamamlayan hangi kavramsal örüntüler ortaya çıkmakta ve bu örüntüler literatürdeki hangi boşluklara işaret etmektedir?

2. BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu tez çalışmasında nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir ve araştırma yorumsal bir desen olan meta-sentez yöntemiyle tasarlanmıştır.

Araştırma yöntemleri temelde nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleri olarak üçe ayrılmaktadır. Her yaklaşımın kendine has epistemolojik dayanakları ve uygulama stratejileri bulunmakla birlikte bu yaklaşımları birbirinden net bir şekilde ayrılabilen kategoriler olarak değil bilimsel bilgi üretme sürekliliğinin farklı uçları olarak değerlendirmek daha açıklayıcı olarak değerlendirilmektedir. Nitel ve nicel araştırma arasındaki temel ayrım ulaşılmak istenen yanıtların niteliği ve bu yanıtlara ulaşmak için izlenen yollarla ilgilidir (Creswell, 2022, s.4).

Nitel araştırmalar, problemi derinlemesine anlama ve keşfetme çabası ile mevcut olur ve veriler bireysel deneyimlerden ve anlamlardan elde edilir. Nicel araştırmalarda ise kelimelerden ziyade sayısal veriler ön plandadır ve araştırmacının rolü değişkenler arası ilişki ve karşılaştırmaları incelemektir. Nitel araştırmalar keşfedici doğası sebebi ile tümevarımsal bir mantık izler. Bulguların sunumunda verilerden temalara geçiş açıkça takip edilebilir ve araştırma süreci esnek bir yapı sunar. Nicel araştırmada ise genellenebilirlik ve tekrarlanabilirlik ön plandadır. Tümdengelimsel bir üslup benimsenen nicel araştırmalar için araştırma süreci önceden belirlenmiş sabit bir yapıda yürütülür. Karma araştırmalar merkeze alınan probleme ilişkin daha kapsamlı bir yanıt sunma çabasıyla hem nitel hem nicel yönteme ait stratejileri bir arada kullanır. (Creswell, 2022, s.4-5).

Yin (2016) nitel araştırma yöntemi yürütmeyi bir zanaat icra etmeye benzetir. Benzetmenin temelinde her araştırmacıya özgü niteliklerin çalışmanın biçimlenişinde belirleyici bir rol oynaması yatmaktadır. Söz konusu özgünlük araştırmacının merkeze aldığı problemi çözümleme sürecinde attığı her bir adımı ile birlikte inşa edilir. Başka

bir ifade ile araştırmacının dünya görüşü ve kişisel deneyimleri bilimsel araştırma prosedürleri çerçevesinde yürütülen çalışmayı kendine özgü bir noktada konumlandırır. Nitekim araştırma yöntemi ve yönteme ait stratejiler ve yorumlama paradigması araştırmacının dünya görüşünden bağımsız düşünülemez. Bu sebeple bu farklılaşmalar da beraberinde farklı metodolojik tercihleri doğurur (s. 15-16).

Yöntem tercihi araştırmanın odağındaki problem ile doğrudan ilgilidir. Altındağ ilçesinin yıllar içerisinde geçirdiği sosyo-mekânsal ve sosyo-kültürel dönüşümü anlamak bölgede yaşayan farklı grupların deneyimlerini, mahalle kültüründeki değişimi, kentsel dönüşüm süreçlerinde ortaya çıkan uyum ve direniş örüntülerini ve Suriyeli göçünün yarattığı toplumsal dinamikleri kavramayı gerektirmektedir. Bu olgular sayısal verilerle ölçülmesi güç olan insana özgü deneyim alanlarını, anlam örüntülerini ve toplumsal ilişkileri içermekte olup ancak derinlemesine keşfedici ve yorumlamacı bir bakışla ele alınabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.33). Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmanın tek bir gerçeklik yerine çoklu gerçeklikleri ortaya koymayı amaçladığını belirtmişlerdir (akt. Creswell, 2023, s. 218). Bu çalışma özelinde söz konusu çoklu gerçeklikler farklı yıllarda Altındağ'ı saha olarak seçmiş araştırmacıların aktardığı katılımcı deneyimlerinde somutlaşmaktadır. Kentsel dönüşüm sürecini yaşayan bir gecekondu sakini ile 2011 yılı sonrası bölgeye yerleşen bir Suriyeli göçmenin kentsel alana ilişkin anlam dünyaları birbirinden farklıdır ancak aynı mekânı paylaşıyor olmaları bu farklılıkları karşılaştırmalı bir çerçevede ele alarak anlamayı olanaklı hale getirmektedir.

Nitel yöntemin kullanıldığı her araştırmada gözlem, görüşme, doküman analizi veya görsel ve işitsel kayıtlar gibi birincil verilere odaklanan veri toplama teknikleri zorunlu değildir. Daha önce yapılmış nitel araştırmaların sistematik bir şekilde sentezlenmesi de başlı başına bir nitel araştırma yöntemi olarak kabul edilmektedir (Sandelowski ve Barroso, 2007, s. 19). Bilimsel birikimin hızla arttığı ve ulaşılabilirliğinin görece kolaylaştığı günümüzde meta-sentez mevcut araştırmalar üzerinden daha kapsamlı bir anlam arayışı çabasını destekleyen görece yeni bir yöntemdir ve bu çalışmada tercih edilmiştir.

Bu yöntemin tercihinin temelinde sosyolojik bilgi üretmenin salt yeni ve özgün saha verilerinin toplanmasıyla değil mevcut bilginin yorumlanarak yeniden işlenmesi ile de mümkün olduğu epistemolojik kabulü yer almaktadır. Zira George Ritzer *Meta-Theorizing in Sociology* başlıklı makalesinde daha önce üretilmiş bilginin ve/ya mevcut teorilerin eleştirel ve sistematik bir biçimde incelenmesinin sosyoloji disiplinine yeni ve sürekli teori kaynakları üretme imkânı sunduğuna dikkat çekmektedir (Ritzer, 1990, s. 8). Öte yandan benzer meseleleri dert edinmiş ancak birbirinden kopuk bir şekilde oluşagelmiş nitel araştırmalar için sistematik bir sentezleme sürecine dahil olmadıklarında Sandelowski (2007) onları literatürde "yalıtılmış bilgi adacıklarına" (little island of knowledge) benzetmesi ile yer alacağını ifade ederek "tek atımlık çalışmalara" (one-shot research) dönüşme riski ile karşı karşıya kalacaklarını öne sürmektedir (s. 2-3). Bu çerçevede bu tez çalışması Altındağ ilçesine ait birikmiş ampirik bulguları sistematik olarak bir araya getirip yorumlayan, çalışmalar arasında ortak ve farklı temaları saptayan ve gizli kalmış temaları belirginleştirmeye çalışan bir meta sentez çalışması olarak konumlanmaktadır.

Bu konumlandırmanın temel motivasyonu kümülatif bilginin açıklayıcı ve pratik gücünden azami ölçüde yararlanmaktır. Nitekim nitel araştırmalarda bilginin kümülatif bir nitelik kazanması verilerin mekanik olarak bir araya getirilmesiyle değil metinler arası bağların söylemsel kapsam ve yoğunluğunun artırılmasıyla mümkün olmaktadır (Richardson, 2018, s. 564). Meta-sentez yaklaşımı belirli bağlamlara sıkışmış tekil ve idiyografik bulguları alarak onları vakalar arası genellemelere dönüştürme ve genelleme yapabilme kabiliyetine sahiptir (Sandelowski ve Barroso, 2007, s. 5). Böylece bireysel çalışmaları yalnızca özetlemek yerine onları bir bütünün parçası olarak birleştirerek parçaların toplamını aşan açıklama gücü yüksek özgün yorumlar ortaya çıkarılması mümkün olmaktadır (Sandelowski ve Barroso, 2007, s. 18).

Bu çalışmada örneklemi oluşturan çalışmaların seçimi için sistematik literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Sistematik literatür taramasını geleneksel literatür taramasından ayıran temel noktalar tarama sürecinin şeffaf ve tekrarlanabilir yapı sunarak bilimsel bir nitelik taşımasıdır. Bu sayede araştırmacının tarama sürecindeki önyargısı ve sürece etkisi minimize edilmiş olur (Tranfield vd., 2003, s 209).

Sistematik literatür taraması bazı araştırmacılara göre tek başına bir araştırma yöntemi olarak değerlendirilirken (Snyder, 2019) Sandelowski sistematik literatür taramasının meta-sentez çalışmalarının bir ön hazırlığı olduğunu belirterek meta-sentezin tek başına bir araştırma yöntemi olduğunu savunur (Sandelowski ve Barroso, 2007, s.19). Birincil bir nitel araştırmada örneklem insan katılımcılardan oluşurken meta-sentez çalışmalarının örneklemini bilimsel çalışmaların kendisi oluşturmaktadır. Örneklemin niteliği değişmiş olsa da araştırmacının metodolojik sorumluluğu değişmemektedir. İnsan katılımlı araştırmalarda araştırmacı örneklem ve saha seçiminin detaylı açıklamasını yapmakla yükümlüyse meta-sentez çalışmalarında da araştırmacı aynı sorumluluklara sahiptir (Sandelowski ve Barroso, 2007, s.19). Dolayısıyla araştırmacı dahil etme hariç tutma ölçütlerini, hangi tarama prosedürü ile seçtiğini aynı titizlikle raporlamak durumundadır. Bu sebeple bu tez çalışmasında sistematik literatür tarama tekniği usulüne uygun bir şekilde uygulanarak tek başına bir yöntem olarak tercih edilmemiş destekleyici bir süreç aracı olarak konumlandırılmıştır.

2.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ VE SÜRECİ

Meta-sentez çalışmalarında dahil edilecek optimum çalışma sayısı 8-12 arasındadır (Polat ve Ay, 2016, s. 56). Bu sayının altına inilmesi sentezlemenin yeterli kavramsal çeşitlilikten uzak kalmasına yol açarken daha fazla çalışma ile meta-sentez yapılması ise analiz derinliğini azaltarak araştırmanın geçerliliğini zayıflatabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada dahil etme ve hariç tutma kriterleri hem araştırma sorularına uygun çalışmaları kapsayacak kadar esnek hem de yönetilebilir bir tez sayısına ulaşılacak kadar sınırlayıcı bir biçimde belirlenmiştir. Çalışma kapsamında uygulanan dahil etme ve dışlama kriterleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

Dahil Etme ve Dışlama Kriterleri

Dahil etme kriterleri	**Dışlama kriterleri**
2000-2025 yılları arasında yazılmış ve YÖK Tez Merkezi'nde yayımlanmış yüksek lisans veya doktora tezi olması	2000 yılı öncesinde tamamlanmış çalışmalar
Ankara'nın Altındağ ilçesini doğrudan çalışma sahası olarak ele almış olması	Altındağ ilçesini doğrudan ve sadece çalışma sahası olarak almayan çalışmalar
Nitel yöntem ile çalışılmış olması	Nicel ve karma araştırma yöntemi ile yürütülmüş çalışmalar
Göç ve kent sosyolojisi bağlamlarında değerlendirilebilir ve aynı zamanda nitel veri sağlıyor olması	Göç ve kentleşme alanları ile ilgili doğrudan ilişkili veri sağlamayan çalışmalar
İngilizce veya Türkçe dillerinden herhangi biri ile yazılmış olması	İngilizce ve Türkçe dilleri dışında bir dille yazılmış tezler
Tam metnine açık erişim sağlanabilmesi	Tam metni erişime açık olmayan tezler
Sosyoloji Anabilim Dalı, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Göç Çalışmaları Anabilim Dalı, Göç Politikaları ve Araştırmaları Anabilim Dalı ve Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı altında hazırlanmış olması	Belirlenen anabilim dalları dışında yazılmış tezler

Sistematik literatür taraması YÖK Tez veri tabanının gelişmiş arama sekmesi üzerinden yürütülmüştür. Konu ile ilgili alaka seviyesi en yüksek tezlere erişilmesi amaçlanarak belirlenen anahtar kelimeler ve arama kombinasyonu neticesinde tarama dört aşamada gerçekleştirilmiştir.

Tez taramaları en son 30.10.2025 tarihinde güncellenmiştir. Tüm taramalarda 2000-2025 yılları arasındaki yüksek lisans ve doktora tezleri taranmış, elde edilen sonuçlar arasında ise "sosyoloji" *konu filtresi* uygulanmıştır.

İlk taramada "Altındağ" anahtar kelimesi tez adı alanında aranmış ve toplam 84 tez tespit edilmiştir. Sosyoloji filtresi uygulandığında ise 26 tez tarama kapsamda kalmıştır. İkinci taramada "Ankara" ve "kentleşme" anahtar kelimeleri birlikte kullanılmış; "Ankara" tez adında, "kentleşme" ise özet alanında aranmıştır. Bu arama sonucunda 159 tez tespit edilmiş sosyoloji konu filtresi uygulandığında ise elde edilen tez sayısı 19 olmuştur. Üçüncü taramada "Ankara" ve "göç" anahtar kelimeleri birlikte aranmış; "Ankara" tez adında "göç" ise özet kısmında aranmıştır. Bu aşamada elde edilen tez sayısı 201; sosyoloji konu filtresi sonrası bu sayı 67 olarak kaydedilmiştir. Dördüncü taramada ise Altındağ kelimesi yalnızca özet alanında aranmıştır. Bu kapsamda 593 tez tespit edilmiş, sosyoloji konu filtrelemesi sonrasında 49 tez elde edilmiştir.

Tablo 2

Tarama Süreçleri ve Bulunan Tez Sayıları

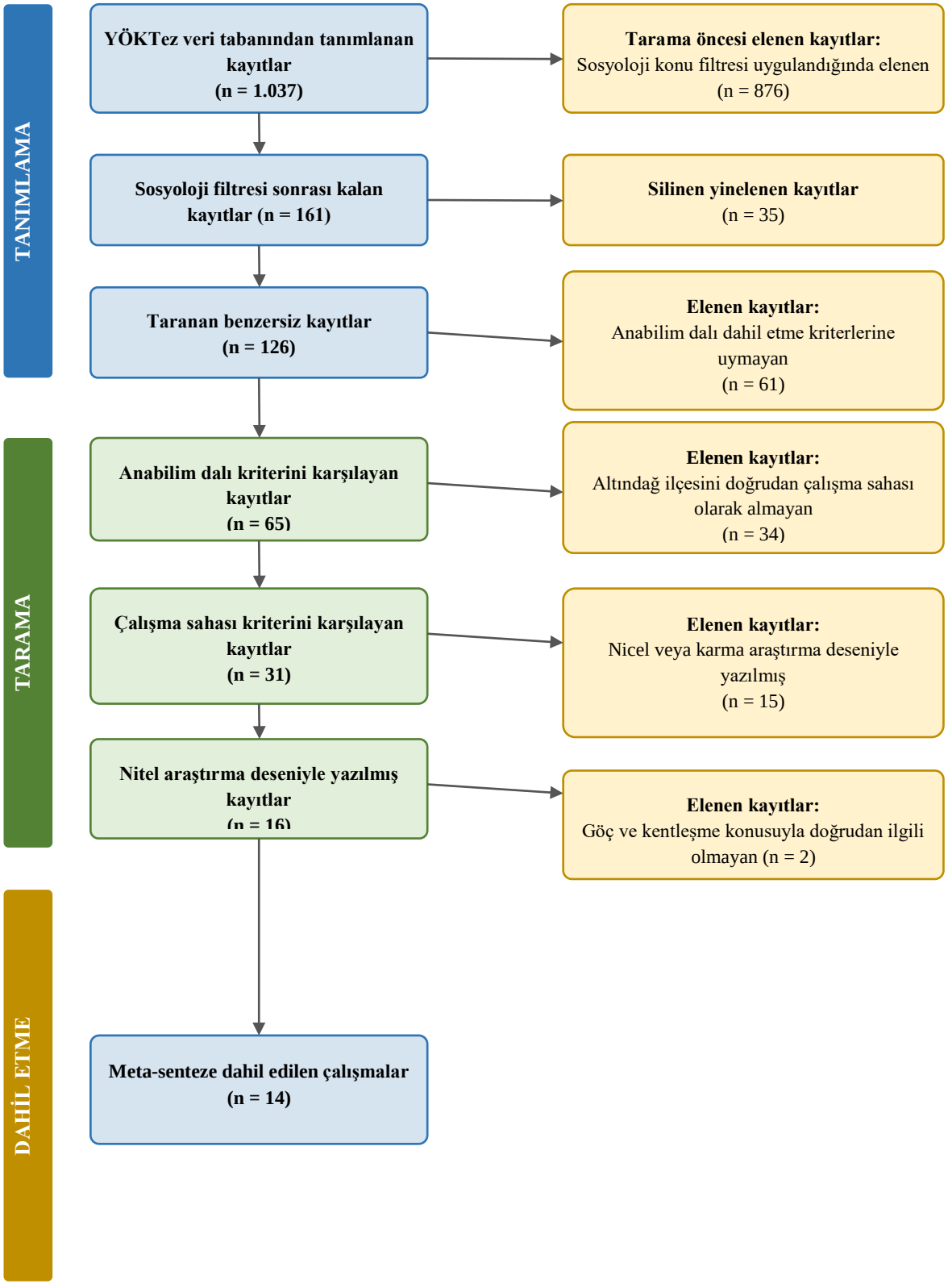
Tarama	Anahtar Kelimeler	Aranan Alanlar	Arama Tipi	Yıl Aralığı	Bulunan Tez Sayısı	Konu Filtresi	Filtreleme Sonrası Tez Sayısı	Yinelenen Tez Sayısı
1. tarama	"Altındağ"	Tez adı	İçinde geçsin	2000–2025	84	Sosyoloji	26	–
2. tarama	"Ankara" VE	Tez adı	İçinde geçsin	2000–2025	159	Sosyoloji	19	2
	"Kentleşme"	Özet	İçinde geçsin					
3. tarama	"Ankara" VE	Tez adı	İçinde geçsin	2000–2025	201	Sosyoloji	67	8
	"Göç"	Özet	İçinde geçsin					
4. tarama	"Altındağ"	Özet	İçinde geçsin	2000–2025	593	Sosyoloji	49	25
Toplam					1.037		161	35

Çalışmaların seçim süreci sistematik literatür taraması, meta-analiz ve meta-sentez araştırmalarında yaygın olarak tercih edilen PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) ilkelerine uygun bir biçimde yürütülmüştür. PRISMA söz konusu çalışmaların tekrarlanabilir ve şeffaf bir biçimde raporlanmasını sağlayan bir protokol olup tanımlama, tarama ve dahil etme aşamalarına sahip bir akış şeması sunmaktadır. Bu çalışmaya ait PRISMA şeması şekil 1'de sunulmuştur.

Dört aşamalı tarama neticesinde toplam 1037 tez kaydı elde edilmiştir. Sosyoloji konu filtresi uygulandığında bu sayı 161 olarak kaydedilmiştir. Yinelenen tezlerin çıkarılmasıyla 126 benzersiz tez inceleme kapsamında kalmıştır. Dahil etme dışlama ölçütleri çerçevesinde 126 tez incelenmiştir. Bu kapsamda belirtilen anabilim dalları dışında hazırlanmış 61 tez, Altındağ ilçesini doğrudan çalışma sahası olarak almayan 34 tez, nicel ve karma desenle yazılmış 15 tez ve son olarak göç ve kentleşme bağlamında doğrudan veri sağlamayan 2 tez çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Eleme sürecinin sonunda 14 tez kaydedilmiştir.

Şekil 1

YÖK Tez veri tabanında gerçekleştirilen sistematik tarama sürecine ilişkin PRISMA akış diyagramı (Page vd., 2021'den uyarlanmıştır).

2.3. DAHİL EDİLEN ÇALIŞMALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya dahil edilen tezlerin metodolojik özellikleri, örneklemi, veri toplama tekniği gibi bilgiler tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

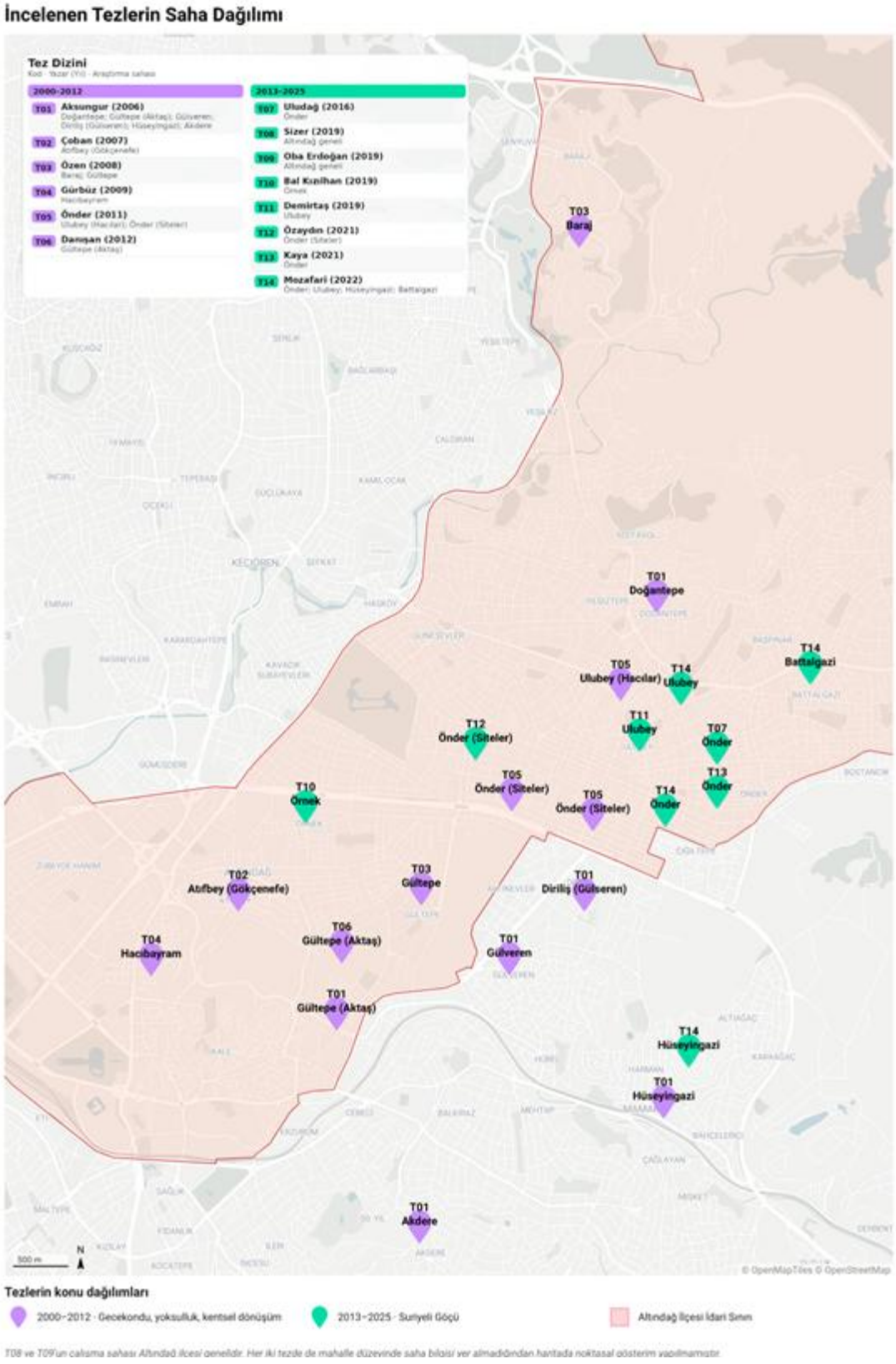
Araştırmaya Dahil Edilen Tezlerin Metodolojik Özellikleri, Örneklemi ve Veri Toplama Teknikleri

Kod	Yazar, Yıl	Başlık	Üniversite / ABD	Tez Türü	Yöntem Yaklaşım	Örneklem Saha
T01	Aksungur, 2006	Ankara, Altındağ'da Yaşayan Gençlerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri	ODTÜ / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış görüşme	32 genç (18-24 yaş) – Ankara / Altındağ (Doğantepe, Aktaş, Gülveren, Gülseren, Hüseyingazi, Akdere Mah.)
T02	Çoban, 2007	Gecekondu Kadınının Yoksulluğu: Ankara-Altındağ Örneği	Hacettepe Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme	20 kadın – Ankara / Altındağ, Gökçenefe Mahallesi
T03	Özen, 2008	Kent Yoksullarının Sağlık ve Hastalık Deneyimleri: Altındağ Örneği	ODTÜ / Sosyoloji ABD	Doktora	Nitel; yüz yüze görüşme	40 kişi – Ankara / Altındağ, Baraj ve Gültepe Mahalleleri
T04	Gürbüz, 2009	Çöküntü Bölgesi ve Suç: Ankara'da Hacıbayram Mahallesi Örneği	Ankara Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlem	24 kişi (24 erkek) – Ankara / Altındağ, Hacıbayram Mahallesi
T05	Önder, 2011	Toplumsal Cinsiyet Baskısının Mekânsallığı: Siteler, Altındağ Örneği	ODTÜ / Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD	Yüksek Lisans	Nitel; derinlemesine görüşme, feminist yaklaşım	36 Kişi (27 kadın, 9 erkek) Ankara / Altındağ, Siteler (Hacılar ve Önder Mah.) – kadınlar
T06	Danışan, 2012	Devlet Eliyle Konut Hakkı İhlalleri: Aktaş Mahallesi Örneği, Altındağ	ODTÜ / Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış görüşme, saha araştırması	40 konut sakini (16 TOKİ, 24 Gecekondu) Ankara / Altındağ, Aktaş Mahallesi (gecekondu dönüşüm alanı)
T07	Uludağ, 2016	Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği	Gazi Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış görüşme	15 Suriyeli mülteci (9 kadın, 6 erkek) – Ankara / Altındağ, Önder Mahallesi

Kod	Yazar, Yıl	Başlık	Üniversite / ABD	Tez Türü	Yöntem Yaklaşım	Örneklem Saha
T08	Sizer, 2019	Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci	Hacettepe Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme	18 katılımcı (2 STK'nın yönetici/çalışan/ yararlanıcıları) – Ankara'daki Suriyeliler
T09	Oba Erdoğan, 2019	Sahadaki Bürokratlar ve Hizmet Sunumu: Ankara Altındağ'daki Suriyeli Mülteciler Örneği	ODTÜ / Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD	Yüksek Lisans	Nitel; mülakat ve odak grup tartışmaları	30 Kişi (22 Sahadaki bürokratlar; devlet kurumları, yerel yönetimler ve 8 STK çalışanı) – Ankara / Altındağ
T10	Bal Kızılhan, 2019	'Yerli'lerin Gözüyle Suriyeli Mülteciler: Ankara Örnek Mahallesi	Ankara Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış görüşme	24 Kişi sakini (11 kadın, 13 erkek)Ankara / Altındağ, Örnek Mahallesi – mahalle sakinleri ('yerli' halk)
T11	Demirtaş, 2019	Suriyelilerin Türkiye'ye Göç Süreci ve İlişkiler Ağı: Ulubey Mahallesi	Hacettepe Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış görüşme	15 Suriyeli zorunlu göçmen – Ankara / Altındağ, Ulubey Mahallesi
T12	Özaydın, 2021	Türkiye'deki Suriyelilerin Çalışma Hayatına Katılımlarının Sosyal Uyum Sürecine Etkileri: Ankara Siteler Örneği	Kırıkkale Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yüz yüze görüşme + gözlem	22 kişi – Ankara / Siteler (Suriyeli çalışanlar / esnaf)
T13	Kaya, 2021	Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyum Sorunu: Ankara Önder Mahallesi Örneği	Kırıkkale Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yarı yapılandırılmış mülakat + katılımsız gözlem	30 kişi (15 Türk, 15 Suriyeli) – Ankara / Altındağ, Önder Mahallesi
T14	Mozafari, 2022	Göçle Dönüşen Yeni Erkeklik İnşası: Ankara'da Yaşayan Evli Suriyeli Erkekler	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Sosyoloji ABD	Yüksek Lisans	Nitel; yüz yüze derinlemesine mülakat + saha gözlemi	17 evli Suriyeli erkek + 5 ek katılımcı – Ankara / Altındağ (Önder, Ulubey, Hüseyingazi, Battalgazi Mah.)

Şekil 2

İncelenen Tezlerin Saha Dağılımı

2.4. VERİ ANALİZ SÜRECİ

Meta-sentez sürecinde veri analizi tümevarımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini oluşturan tez çalışmaları MAXQDA nitel veri analizi yazılımı üzerinden kodlama sürecine dahil edilmiştir. Tematik kodlama yaklaşımı benimsendiğinden amaç önce çalışma kapsamında yer alan tezlerin ortak temalarını ortaya çıkarmak olmuştur. Analiz süreci birbirine bağlı ve döngüsel nitelikte gerçekleşmiştir.

Çalışmanın birincil analitik çerçevesini Thomas ve Harden (2008) tarafından meta sentez çalışmalarında kullanılmak amacıyla geliştirilen tematik sentez yöntemi oluşturmaktadır. Bu bağlamda tematik sentez nitel çalışmaların sentezinde birincil çalışmaların bulgularının tematik analiz ilkeleri doğrultusunda yeniden işlenmesini ve bu bulguların ötesine geçen yorumlayıcı yapılar üretilmesini ifade etmektedir. Yöntem üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama birincil çalışmaların bulgularının satır satır kodlanması, ikinci aşama elde edilen kodlardan betimleyici temaların oluşturulması ve üçüncü aşamada betimleyici temalardan hareketle analitik temaların geliştirilmesi (Thomas ve Harden, 2008).

Bu çalışmada ilk olarak araştırmaya dahil edilen tezlerin bulgular bölümlerinde yer alan katılımcı alıntıları ve tez yazarlarının bulgulara ilişkin yorumsal ifadeleri MAXQDA üzerinden kodlanmıştır. Elde edilen kodlar içerik bakımından benzerlikleri ve ilişkileri değerlendirilerek betimleyici temalar altında bir araya getirilmiştir. Betimleyici temalar araştırma soruları doğrultusunda çalışmalar arasında ortaklaşan ve farklılaşan deneyimleri ilişkilendirmek ve bu deneyimlerin ötesine geçen yorumlar geliştirmek amacıyla değerlendirilmiştir. Bu süreç sonunda dokuz analitik temaya ulaşılmıştır.

Kodlama sürecinden analitik temaların üretilmesi sürecine geçişe örnek vermek gerekirse, arsa büyüklüğüne göre borçlandırılma, borç ödemekte zorlanma ve borç nedeniyle TOKİ konutlarını elden çıkarma kodları “TOKİ’ye borçlanma” betimleyici teması altında bir araya getirilmiştir. Bu tema dönüşüm sonrasında yaşam maliyetlerinin artmasına ilişkin bulgularla birlikte değerlendirilerek “kentsel dönüşüm borçlanma ve

yoksullaşma deneyiminde dönüşüyor" analitik temasının geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Analiz sonucunda oluşturulan analitik temalar, betimleyici temalar, alt kodlar ve temayı destekleyen tezler ile örnek alıntılar tablo 4'te sunulmuştur.

Tezlerde örtüşen, çelişen ve birbirini tamamlayan örüntülerin incelenmesinde ise bulgular bölümlerine dayanan tematik sentezden farklı olarak çalışmaların sonuç ve tartışma bölümleri ele alınmıştır. Bu incelemede tez yazarlarının kendi bulgularına ilişkin geliştirdikleri iddialar ve çıkarımlar karşılaştırılmıştır. Bu analiz tercihindeki amaç farklı dönemlerde ve farklı araştırma soruları çerçevesinde yürütülen çalışmaların sonuçları arasındaki ilişkileri ortaya koymak olduğundan bu bölümdeki çıktılar betimleyici düzeyde ele alınmış ve ayrıca analitik temalar geliştirilmemiştir.

2.5. GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK

Bu çalışmada geçerlilik ve güvenirliğin sağlanabilmesi adına birkaç tedbir uygulanmıştır. Öncelikle araştırmanın amacı ve problem cümleleri açık ve net bir şekilde tanımlanmıştır. Dahil etme ve dışlama kriterleri ve uygulama gerekçeleri ayrıntılı olarak raporlanmıştır. Konu kapsamında ulaşılan tez sayısı ve bilgileri şeffaf bir biçimde sunulmuştur. İncelenen bulgulardan doğrudan alıntılar eklenerek sentezin ampirik yönü görünür kılınmıştır (Polat ve Ay, 2016, s 57-58).

Tutarlılığın güçlendirilmesi adına kodlama süreci nitel veri analizi konusunda uzmanlaşmış danışman denetiminde yürütülmüştür.

2.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu tez çalışması bazı sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle araştırma 2000-2025 yılları arasında Altındağ ilçesini konu alan lisansüstü tezlerle sınırlıdır. Makale, rapor, kitap gibi farklı yayın türleri kapsam dışında tutulmuştur. Tez çalışması kapsamı yalnızca sosyoloji temelli anabilim dallarıyla sınırlandırılmıştır. Farklı disiplinlerden örneğin mimarlık, şehir planlama, çevre mühendisliği, coğrafya vb. kapsamında hazırlanmış tezler dışlanmıştır.

2.7. ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN BEYAN

Bu tez çalışmasının hazırlanması sürecinde üretken yapay zekâ araçlarından destekleyici amaçlarla yararlanılmıştır. OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT (GPT-5), Anthropic tarafından geliştirilen Claude 4 ve Google tarafından geliştirilen NotebookLM aracı Hacettepe Üniversitesi'nin (2026) Araştırma ve Geliştirmede Üretken Yapay Zekâ Kullanım Rehberi'nde belirtilen hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda sınırlı düzeyde kullanılmıştır. Bu araçların kullanımı metin iyileştirme, dil bilgisi denetimi, çeviri, literatür taramasına destek, kaynak özetleme ve mevcut verilerden tablo ve şema oluşturma ile sınırlı tutulmuştur. Araçlardan araştırmanın özgün bilimsel katkısını oluşturmak amacıyla yararlanılmamıştır. Üretilen tüm çıktıların doğruluğu, özgünlüğü ve etik uygunluğu araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Çalışmada yer alan bilimsel katkı, analiz ve yorumlar araştırmacıya ait olup tezin bilimsel içeriğine ilişkin nihai sorumluluk araştırmacıya aittir.

3. BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.1. Kent, Kentleşme ve Kentlilik

Kent kavramı tarihsel süreçte farklı disiplinler tarafından nüfus büyüklüğü, idari statü veya ekonomik yapı üzerinden çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (Keleş, 2013, s. 101-102). Bu tanımların farklı ihtiyaçlara karşılık üretildiği düşünüldüğünde tek bir kent tanımından bahsetmek yeterli olmayacaktır. Bu çalışmada, niceliksel verilerden ziyade toplumsal ilişkilere odaklanan sosyolojik "kent tanımı" esas alınmıştır. Bu perspektifle Louis Wirth, kenti toplumsal açıdan heterojen bireylerin oluşturduğu; nispeten büyük, yoğun ve kalıcı bir yerleşim yeri olarak tanımlar (Wirth, 1938, s. 8). Robert Park (1925) ise kenti somut bir mekân olmanın ötesinde onu daha soyut bir düzlemde ele alır. Ona göre kent "binalar, yollar veya kurumlardan oluşan bir yığın değil, bir zihin durumu (a state of mind), bir gelenekler bütünü ve bu geleneklere içkin örgütlü tutumlardır" (s. 2). Park'ın ifade ettiği gibi uygar insanın yaşam alanı olan kent, insan elinden çıkma yapay bir konstrüksiyonun ötesinde toplumsal ilişkilerin ve kültürel pratiklerin iç içe geçtiği, karmaşık bir yaşam örgütlenmesi olarak düşünülmelidir. Dolayısı ile kent imgesinde yer alan binalar, yollar, resmi kurum ve düzenlemeler ancak o kentte yaşayan bireylerin kenti oluşturacak ve kenti yaşatacak eylemleri için kullanacakları yardımcı araçlar olarak değerlendirilebilir (Park, 1925, s. 2).

Hukuki ve resmi düzeyde kent tanımları ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte ülke içindeki kurumlar arasında da zaman zaman farklıların mevcut olduğu görülmektedir. Tanımlamalar incelendiğinde, Türkiye'de 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005, Madde 4) hükmüne göre 5.000 nüfusa sahip yerleşim yerlerine belediye tüzel kişiliği tanımlanmaktadır. Bu durumda herhangi bir yerleşim yerinin kent olarak tanımlanmasında o yerin hem idari statüsünün hem nüfus etmeninin belirleyici olduğu görülmektedir. Buna karşılık TÜİK'in (2023) benimsediği güncel yaklaşıma göre kent-kır tanımı nüfus yoğunluğuna ve mekânsal süreklilik esasına dayalı

belirlenmektedir. Avrupa İstatistik Ofisi tarafından geliştirilen Kentleşme Derecesi (Degree of Urbanisation-DEGURBA) hesaplaması temel alınarak düzenlenen bu yönteme göre yerleşim yerleri yoğun kent, orta yoğun kent ve kır olmak üzere 3 kategoriye ayrılmaktadır. Yoğun kent, nüfusun en az yarısının kent merkezine ait gridlerde ikamet ettiği yerleşim yerlerini ifade ederken; kır yerleşim yerleri nüfusun yarısından fazlasının kırsal gridlerde yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmektedir. Yoğun kent ve kır yerleşim yeri sınıflandırma koşulunun ikisini de karşılamayan yerleşim yerleri ise orta yoğun kent olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2023).

Ekonomik üretim faaliyetleri üzerinden kente ilişkin bazı tanımlamalar da geliştirilmiştir. Bu bağlamda kent ekonomik üretim faaliyetleri üzerinden tanımlandığında Tekeli'nin de belirttiği gibi kent "tarımsal olmayan üretim yapılan ve tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türü" dür. (Tekeli, 2015, s. 20), bir iktisatçı için kentin ifadesi salt ekonomik ölçütlerle açıklanabilmektedir. Mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizma olarak ifade edebilir (Keleş, 2013, s. 102).

Yukarıda kısaca değinilen kentle ilgili tanım bilgilerinin yanı sıra kentleşme ve kentlilik (şehircilik) kavramları da önemlidir. Kentleşme, en basit tanımı ile nüfusun kırsal alandan kentsel alanlara doğru mekânsal olarak yer değiştirmesi olarak ifade edilir. Ancak bu sürecin yalnızca demografik bir süreç olarak değerlendirilmemesi gerektiğini hareketin nedenlerine bakarak okumak gerekir. Sebepler arasında ekonomik, teknolojik, politik ve toplumsal birçok faktörün etkisinden söz edilmektedir. Ancak bu faktörlerin her biri ayrı ayrı değil aksine birbiri ile sürekli etkileşim halinde oldukları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (Keleş, 2013, s. 35). Keleş'in vurguladığı gibi, kentleşme aynı zamanda kırsal yaşam biçimlerinden kentsel yaşam biçimlerine geçişi içeren ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim sürecidir (Keleş, 2013, s. 31-32). Bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkan davranış kalıpları ve değer yargıları ise kentlilik (şehircilik) olarak kavramsallaştırılır.

3.1.2. Göç ve Kente Göç

İnsan hareketliliği insanlığın varoluşundan itibaren mevcut olmakla birlikte göç olgusu tarımın keşfinden sonra yerleşik yaşam tarzının benimsenmesi ile anlam kazanmıştır. Tarım öncesi avcı-toplayıcı dönemde insanlar dönemin muhteviyatı gereği gezici bir topluluk niteliği taşımaktadır. Bu nedenle uzun ya da kısa mesafeli yer değiştirmeleri göç kavramı kapsamında değerlendirilmemektedir. Tarımın ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar için sabit bir yerleşim yerinden söz edilmeye başlanmasıyla göç olgusu da kavramsal olarak belirginlik kazanmıştır (de Haas vd., 2020, s. 23). Her ne kadar göç tarihi insanlığın ilk dönemlerine uzanıyor olsa da devlet düzeyinde tutulan ilk göç arşivinin M.Ö. 6. yüzyıla ait olduğu kaydedilmekte; bilimsel anlamda ilk göç çalışması ise 19. yüzyılda Ravenstein tarafından kaleme alınan "Göç Kanunları" çalışması olarak kabul edilmektedir (Abadan-Unat, 2002, s. 4).

Göç Kanunları çalışması aracılığı ile göç olgusunun bir çerçeveye oturtulması girişimi nüfus hareketlerinin sistematik bir boyutunun bulunduğuna ilişkin yaklaşımla doğrudan ilişkilidir. Nitekim söz konusu çalışma İngiltere'deki iç göç hareketliliğini sayısal verilere dayandırarak mesafe ekseninde çeşitli çıkarımlar sunmaktadır. Ravenstein, göç edenlerin büyük çoğunluğunun kısa mesafeli yer değiştirdiğini öne sürmekte uzun mesafeli göçün ise ağırlıklı olarak ticaret ve sanayi merkezlerine yönelik gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Ona göre göç en özet hali ile bireylerin mevcut yaşam koşullarını iyileştirme amacıyla gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketidir (Abadan-Unat, 2002, s. 5). Bu tanım zaman içerisinde çeşitli eleştirilere konu olmuş olsa da göç olgusunun ilk sistematik tanımı olması ve sonraki kuramsal tartışmalara zemin hazırlaması sebebi ile önemli bir yere sahiptir.

Göç kavramını açıklamak için öncelikle daha geniş bir olgu olan insan hareketliliği kavramından farkını belirtmek gerekir. İnsan hareketliliği bireylerin yaşam alanının yani evinin, köyünün veya mahallesinin dışına yaptığı her türlü hareketi kapsayan geniş bir şemsiye kavramdır. Bu hareketin mesafesi süresi veya idari bir sınırı aşıp aşmadığı bu tanım açısından belirleyici değildir. Bu çerçeve içinde göç ise hareketliliğin özel bir biçimi olarak konumlanır. Göç en özet hali ile idari sınırların aşılmasını içeren bir ikametgâh değişikliği şeklinde tanımlanır (de Haas vd., 2020, s. 23). Dolayısı ile bu

tanıma göre aynı mahalle, kasaba veya belediye sınırları içinde gerçekleşen yer değiştirmeler idari açıdan göç sayılmamaktadır. Benzer biçimde Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2013) göçü idari ve siyasi sınırlar üzerinden tanımlamakla birlikte bu sınırın aşılma biçimine ilişkin daha kapsamlı bir anlam benimser. IOM göçü "bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir." (s. 35-36) şeklinde tanımlanmaktadır. Ne var ki her iki tanım da idari sınırı belirleyici ölçüt olarak konumlandırdığında göçün sosyolojik gerçekliliğinin önemli bir bölümünü kavramın dışına itme riski taşımaktadır. Nitekim de Haas, Castles ve Miller (2020) konuya dair, idari sınırlar aşılmasa dahi bireylerin yalnızca birkaç sokak ötesine taşınması bazen kültürel dinsel veya sınıfsal açıdan bambaşka bir ortama geçişle sonuçlanabilir parantezini açar (s. 23). Bu durum kişinin yaşantısında köklü değişimlere yol açabileceğinden sosyolojik açıdan bir göç deneyiminden mutlaka söz edilebildiği durumları görünür kılmaktadır. Nitekim gecekondu alanlarının kentsel dönüşümle yeniden yapılandırılması veya gecekondu sakinlerinin aynı belediye sınırları içerisinde TOKİ konutlarına yerleştirilmesi resmi tanım gereği göç sayılmasa da kişilerin kentsel mekanla kurdukları ilişkiyi köklü bir biçimde dönüştürmesi sebebi ile sosyolojik açıdan bir göç deneyimi olarak okunmayı gerektirmektedir.

Göç olgusunun tanımı konusunda bir birlik mevcut olmadığı için eylemin öznesi olan göçmen kavramı da tek bir hukuki ya da kuramsal çerçevede ele alınamamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü göçmen kavramı için evrensel tek bir tanımın bulunmadığını belirterek göçmeni olağan ikametgahından geçici ya da kalıcı olarak, ülke içinde veya uluslararası bir sınırı aşarak ve çeşitli nedenlerle ayrılan kişiyi kapsayan bir şemsiye terim olarak tanımlar (IOM, 2019). Nitekim göçmenin tek bir kategori olarak ele alınamayacağı hukuki statüye süreli göçmen işçiler, yüksek nitelikli göçmenler, düzensiz-belgesiz göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve aile birleşimi yoluyla gelenler gibi farklı kategoriler altında konumlandığı görülmektedir (Abadan-Unat, 2002, s. 305-306)

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi açısından kritik olan noktası göç hareketliliğin kentsel mekânın üretiminde ve yeniden üretiminde rol oynayan mekânı dönüştüren ve mekân tarafından dönüştürülen bir toplumsal süreç olarak ele alınmasında yatmaktadır. Göçmen sayısal bir değer olmaktan ziyade geldiği kentin fiziksel dokusunu sosyal ilişkilerini ve gündelik yaşam pratiklerini biçimlendiren yaşayan bir aktör olarak ele alınmaktadır.

Göçmenin kentsel mekânı kurma biçimi hareketin niteliğine göre farklılaşmaktadır. Göçün hangi sınırları aştığı, hangi nedenle ve hangi süreyle gerçekleştiği, zorunlu mu yoksa gönüllü mü olduğu, kentte bıraktığı mekânsal izi de doğrudan etkilemektedir. Göç ve kent ilişkisinin kurulabilmesi için göç olgusuna ilişkin temel kavramların, göçmenin yasal konumunun ve göç nedenlerinin anlaşılması önemlidir.

Göç olgusunu anlamak için çeşitli sınıflandırmalardan yararlanılır. Göçün en temel sınıflandırmalarından biri hareketin ulusal sınırı aşıp aşmadığı ile ilgilidir. Göç hareketi ülke sınırları içinde gerçekleşiyorsa iç göç, ülkelerin siyasi sınırlarını aşarak gerçekleşiyorsa uluslararası göç başka bir deyişle dış göç olarak isimlendirilir (de Haas vd., 2020, s.24). İç göç özellikle sanayileşme süreciyle birlikte genellikle kırsal alandan kentlere doğru ilerleyen bir yön izlemiştir ve bu dönemde hâkim göç haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülke toplumlarında kırsal alandaki çözülme ile kentlerdeki istihdam olanaklarının birlikteliği kırdan kente göçü uzunca bir süre başat iç göç biçimi olarak konumlandırmıştır (Tekeli, 2008, s. 43). Kentleşme oranlarının yüksek seviyelere ulaştığı ileriki aşamalarda ise iç göç ağırlıklı olarak kentlerden kentlere gerçekleşmiştir (Tekeli, 2008, s. 63).

Göç hareketleri göçün süresine göre de sınıflandırılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre tatil, ziyaret, sağlık veya dini amaçlı seyahatler dışında bireyin ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkede 3 ila 12 ay arasında kalması kısa süreli göç, bir yıldan uzun süreli ikameti ise kalıcı veya uzun süreli göç olarak nitelendirilmektedir (UN, 1998). Erken dönem göç çalışmalarında kısa süreli işçi göçleri ve mevsimlik hareketler göç kapsamının dışında tutulmuştur (Lee, 1966, s. 49). Ancak literatür geliştikçe mevsimlik göç, dairesel göç, geçici ve transit göç gibi alt kategoriler oluşturulmuştur. Bununla göçün süresine ilişkin bu ayrım pratikte çoğu zaman yazıldığı gibi net

gerçekleşmemiştir. Başlangıçta geçici olarak tasarlanan göçlerin kalıcılaşma eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Türkiye göç tarihinde önemli bir yer tutan 1960lı yıllarda Avrupa'ya yönelik gerçekleşen işçi göçleri bunun tipik bir örneğidir. İlk aşamada bir yıllık sözleşmelerle düzenlenen bu hareket, hem işverenlerin deneyimli işçileri bırakmak istememeleri hem de göçmen işçilerin ikametlerini uzatarak aile ve akrabalarını yanlarına getirmesi sonucunda kalıcı bir nitelik kazanmış öngörülen bir yıllık süre fiilen hiçbir zaman uygulanmamıştır (Abadan-Unat, 2002, s.44, 213). Max Frisch'in "İşgücü çağırdık, insanlar geldi" sözü göçmenlerin yurtlarından, ailelerinden ve kültürlerinden koparılmış edilgen bireyler olarak ele alınamayacağının eleştirel bir özetidir. Benzer biçimde Türkiye'de 2011 yılı sonrasında geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin on yılı aşkın süredir bu statü ile yaşıyor olması geçicilik söyleminin kalıcı bir hale dönüşebildiğinin güncel bir örneğidir.

Göç hareketlerinin sınıflandırılmasındaki diğer bir ölçüt ise hareketin gönüllülük esasına dayanıp dayanmadığı ile ilgilidir. Zorunlu göç bireylerin iradeleri dışında yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kaldıkları hareketleri ifade eder. Bireyleri göç etmeye zorlayan bu koşullar siyasi, dini veya etnik nedenlerle maruz kalınan şiddet, silahlı çatışma ve insan ihlallerini kapsayabileceği gibi doğal afetlerin etkilerinden kaçma zorunluluğunu da içermektedir (de Haas vd, 2020, s. 32). Bu kapsamda zorla yerinden edilmiş kişiler hukuki temsiliyet düzeyinde farklı kategorilerde ele alınmaktadır. Uluslararası hukukta mülteci 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde tanımlanmış bir statüyü ifade ederken sığınmacı mülteci statüsü için başvurusu henüz sonuçlanmamış kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ise bahsedilen zorunlu koşullar sebebi ile yaşadıkları yeri terk etmek durumunda kalan ancak ülke sınırlarını aşmadan ülke içinde güvenli yerlere yerleştirilen kişilerdir. Mülteci statüsünün hukuki çerçevesi 1951 sözleşmesi ile uluslararası düzeyde standartlaştırılmış olsa da statünün iç hukuktaki karşılığı ve uygulama biçimi ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Nitekim Türkiye 1951 sözleşmesine ve 1967 Protokolüne coğrafi çekince ile taraf olmuştur. Bu çekince ile Türkiye'de mülteci statüsü yalnızca Avrupa'dan gelen sığınmacılara tanınmaktadır. Bu hukuki çerçeve doğrultusunda Türkiye Suriye'den gelen kitlesel sığınma talebine 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013) ve Geçici Koruma Yönetmeliği

(2014) kapsamında "geçici koruma" statüsü ile yanıt vermiştir. Hukuki adlandırmalardaki bu farklılıklara karşın söz konusu kategorilerin tümü temel hak ihlallerine maruz kalarak yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalan kişileri ifade etmektedir.

Bu çalışma göç ve kent çalışmaları literatüründe yerinden edilme kavramının yalnızca savaş ve afet kaynaklı hareketlerle sınırlandırılmayıp kalkınma politikaları ve kentsel müdahaleleri de kapsayacak biçimde genişletildiği tartışmasına dayanarak (Cernea, 2000; Sakızoğlu, 2007; Bartu ve Kolluoğlu, 2008) iki ayrı zorla yerinden edilme deneyimini bir arada ele almaktadır. Bunlardan ilki ülkelerindeki iç savaş nedeniyle yaşadıkları yeri terk ederek Türkiye'ye sığınan Suriyeli nüfus, diğeri ise kentleşme sürecinde Altındağ'a göç ederek gecekondu mahallelerinin oluşmasını sağlayan daha sonra bu alanların kentsel dönüşüm uygulamalarının merkezi haline gelmesi ile mahallelerini terk etmek durumunda kalan Altındağ sakinleri.

Tüm bu deneyimler, göç kategorilerinin olguyu anlama açısından birer araç olduğunu ortaya koymakla birlikte göçün yaşayan dinamiklerini her zaman hesaplanabilir bir yapıda ele almanın mümkün olmadığını da göstermektedir.

3.1.3. Göçün Kentteki Yansıması: Gecekondu

Önceki bölümlerde göç olgusunun kentleşme süreciyle birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştı. Türkiye özelinde bu sürecin mekânsal yansıması gecekondulaşma olmuştur. Bu bölümde ise gecekondu olgusu ile gecekondulaşmanın ortaya çıkmasında etkili olan faktörlere odaklanılmakta ve bu doğrultuda bir kavramsal çerçeve sunulmaktadır. Bu bağlamda gecekondunun hukuki boyutu, literatürdeki "slum" ve "squatter" kavramlarıyla ilişkisi ve sosyolojik konumu ele alınmaktadır. Ardından gecekondunun Türkiye'de geçirdiği dönüşüm gecekondulu kavramı üzerinde durulmaktadır. Son olarak çalışmanın odağında yer alan Altındağ'ın gecekondu yapılaşmasına odaklanılmaktadır.

"Gecekondu", "gece" ve "kondu" kelimelerinin birleşiminden oluşan ve bir gecede konaklanılacak hale getirilmek üzere hızlıca inşa edilen barınak anlamına gelmektedir.

Sözcüğün ilk ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı bilinmemekle birlikte konuşma diline girişinin 1940-1945 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir (Şirin, 2024, s. 59). Kavramın betimsel yapısı fiziksel yapım sürecine ve yapının niteliğine atıfta bulunmaktadır.

Gecekondu en yalın hali ile kırdan kente göç sürecinde kentin barınma kapasitesinin yetersiz kaldığı koşullarda yoksul hanelerin kendilerine ait olmayan kamu ya da özel arazilere, imar mevzuatının dışında inşa ettikleri derme çatma konutlardan oluşan yerleşim biçimlerini ifade eder (Karpat, 2003, s. 27-40, Davis, 2006, s 56). Gecekondu yerleşim yerleri birçok üçüncü dünya ülkesinde görüldüğü gibi kentleşme ve modernleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilir (Karpat, 2003, s. 27; Keleş, 2013, s. 499-501). Bunun temel nedeni İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde artan nüfus, ekonomik kalkınma, sanayileşme ve bunların kırdaki yansıması olarak tarımda makineleşme ile birlikte ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesidir. Tüm bu dinamikler bir araya geldiğinde kentlerde benzeri görülmemiş bir nüfus yoğunluğu doğmuştur. Ancak kentler bu nüfus yoğunluğunu kaldırabilecek kapasiteye sahip değildi. Kapasite yetersizliğinde kente göç eden Anadolu insanı Tekeli'nin (2008) ifadesi ile "*kendi koşullarına uygun bir şekilde kentte kendilerine yer bulmayı başardılar*" (s. 55). Başlangıçta devletin ve piyasanın dışladığı kitleler için bir hayatta kalma ve barınma stratejisi olarak beliren gecekondu (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011, s.112) sanayileşmenin ihtiyaç duyduğu ucuz ve esnek emek gücünün yeniden üretimini sağlayan işlevsel bir mekân olarak kent ekonomisine eklemlenmiştir (Şenyapılı, 2004, s.186, 271). Bu süreci Kıray (1998) "hızla topraktan kopma ve yavaş işçileşme" deneyiminin bir yansıması olarak okunması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla kentlerde beliren gecekonduların yalnızca hukuki bağlamda izinsiz veya fiziksel anlamı ile barınma ihtiyacının giderildiği yerler olarak anlamlandırılması eksik bir tanım olacaktır. Ekonomik, toplumsal, politik ve mekânsal süreçlerin bir arada gözlemlenebildiği yanları ile gecekondular kentleşme sürecinin doğal bir çıktısı olarak değerlendirilmelidir.

Devletin gecekondu olgusu karşısındaki ilk yasal müdahalesi kavramın resmi tanımının yapılmasından çok önce 1948 yılında Ankara için özel olarak çıkarılan "Bina Yapımını Teşvik" yasasıdır. Söz konusu yasa "gecekondu" kelimesini kullanmayarak gecekondu alanlarını yasaya ekli bir haritada mavi çizgilerle belirtilmiştir. Yasa kapsamında bu

bölgelerdeki gecekondu yapımlarına belirli bir süre için af getirilmiştir (Tekeli, 2008, 56). Böylece olgunun yasal olarak anlamlandırılması süreci başlangıcından itibaren yıkım-af ikilemi içinde şekillenmeye başlamıştır. Gecekondu kavramının Türkiye'deki ilk resmi ve hukuki tanımı ise 1966 yılında yürürlüğe giren 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda yapılmıştır. Buna göre gecekondu "imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılardır" (775 Sayılı Gecekondu Kanunu, 1966, md. 2). Yasa tanımı gecekonduyu yalnızca mülkiyet ilişkileri ve imar mevzuatı üzerinden yasadışı bir nesne olarak konumlandırmaktadır. Oysa yukarıda da değinildiği üzere "gecekondu yerleşimleri başından beri "şehirle bütünleşmesi, fonksiyonel ilintileri analize muhtaç yapılardır" (Kıray, 1998, s. 15) dolayısıyla salt mekânsal veya hukuki bir kategori olarak ele alınmaları yetersiz kalmaktadır. Nitekim gecekondunun bir zamanlar "kendilerine ait olmayan arazi üzerine imar kurallarına uyulmadan yapılan yasal olmayan konutlar" biçimindeki bu tanımı sonraki yıllarda gecekonduların yasallaştırılarak formel konut piyasasının içine çekilmesinin önünü açan İslah İmar Planları neticesinde fiilen geçerliliğini yitirecektir (Erman, 2004, para. 32).

Türkiye'de "gecekondu" olarak literatüre giren denetimsiz yapıların uluslararası literatürdeki birincil karşılığı "squatter" kavramıdır (Karpat, 2003, s. 34). Olgu, bulunduğu coğrafyanın kültürünü ve yapıların oluşum koşullarını yansıtan çeşitli isimlerle anılmaktadır: Brezilya'da favela (dikenli tepe), Peru'da barriadas (mahalle topluluğu), Şili'de poblaciones callampas (mantar yerleşimler), Venezuela'da ranchos (kulübeler), Fas'ta ise berraka (baraka) veya bidonville (teneke şehir) gibi adlandırmalar çeşitliliğin örnekleridir (Karpat, 2003, s. 35).

Uluslararası literatürde gecekondu tipi yerleşim yerlerini tanımlamak için kullanılan bir diğer kavram ise "slum"' dır. Türkçe literatürde slum kavramı için "sefalet mahallesi" (Şenyapılı, 2004) "yoksulluk yuvaları (Keleş, 2013) gibi isimlendirmeler yapılmıştır. Slum kavramının etimolojik tarihi de gecekondunun etimolojisine benzer bir gündelik dil kökenine işaret etmektedir. Slum, ilk olarak 1812 yılında bir İngiliz argo sözlüğünde yasadışı ticaret faaliyetlerini niteleyen bir fiil olarak yer almıştır. Ancak 1830-1840lı yıllardaki kolera salgınlarıyla birlikte yoksulların yaşadığı yerleşim alanlarını

tanımlayan bir sözcüğe dönüşmüştür (Davis, 2006, s. 37-38). Birleşmiş Milletler İnsan yerleştirme Programı (UN-HABITAT) slum kavramını beş kriter özelinde açıklamaya gider. Tanıma göre kentsel bir alanda aynı çatı altında yaşayan bir hane halkı dayanıklı konut yapısı, yeterli yaşam alanı, güvenli su, yeterli sanitasyon ve mülkiyet güvenliği kriterlerinden en az birinden yoksunsa slum olarak kabul edilmektedir (UN-HABITAT, 2006).

Literatürde "slum" ve "squatter" terimleri sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılsa da sosyo-mekânsal özellikleri açısından bu iki yerleşim yeri arasında temel bazı farklar bulunmaktadır (Karpat, 2003, s. 50). Söz konusu farklılıkların açıklanması ve bir yerin slum veya squatter olup olmadığının tartışılması geniş bir epistemolojik tartışma zeminini gerektirdiğinden mevcut çalışma kapsamında sadece temel ayrım noktalarına değinilmektedir. Her iki yerleşim sakinleri için yoksulluk belirgin ve ortak bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Ancak slum alanlarında daha çok kiralık ya da terkedilmiş eski yapılar bulunurken gecekondularda evler bizzat sakinlerin, arkadaşlarının ve akrabalarının karşılıksız emeği ile inşa edilmektedir (Karpat, 2003, s. 51-52; Kıray, 1998, s. 93). Bunun yanı sıra slum alanları için kent yaşamına tutunamayan marjinalleşmiş bir topluluk resmi çizilir ve bu alanlarda suç, şiddet, ahlaki çöküntü ve toplumsal ve psikolojik çözülme yaygın biçimde görülür (Karpat, 2003, s. 51) Oysa Türkiye'ye özgü kentleşme pratiğinde gecekondu sakinleri kırsala ait değer ve yargıları beraberinde getirmiş olduklarından benzer bir marjinallik örüntüsü sergilememişlerdir (Karpat, 2003, s. 54). Nitekim Karpat (2003) da gecekondu sakinlerinin kent yaşamına uyum çabasını umutvari bir noktada değerlendirmiştir (s. 54).

Gecekonduyu kente uyum sağlayan iyimser bir geçiş alanı olarak konumlandıran Karpat'a karşın Kıray zamanla bu alanlarındaki nüfus yoğunluğunun artmasıyla yer yer slum alanlarının gözlemleneceğinin altını çizer (Kıray, 1998, s. 94). Nitekim günümüzde bu kavramsal ayrımın Türkiye bağlamında özellikle Altındağ özelinde zaman içinde bulanıklaştığı görülmektedir. Erman ve Hatiboğlu (2018) erken dönem gecekondularının zamanla slum niteliği kazandığını, özgün sakinlerinin yerini yoksul kiracıların aldığını belirterek gecekondu kavramı için hem slum hem squatter kavramlarını kapsayan üst bir kavram olarak nitelemektedir (s. 809). Bu çalışmada da gecekondu kavramı slum ve squatter kavramlarının ikisini de temsil edecek şekilde

kullanılmaktadır. Söz konusu tercih Altındağ özelinde tek bir mahallenin bile tarihsel süreç içinde her iki kavramsal niteliği ardışık veya eş zamanlı olarak taşıyabildiği saha gerçekliği ile tutarlıdır.

Gecekondu sakini veya gecekondulu kişilerden de bahsetmek gerekmektedir. Gecekondulu dendiğinde tek bir anlam çerçevesi yer almamaktadır. Ülkenin değişen ekonomik, siyasi ve akademik konjonktürüne paralel olarak dönüşüm geçirmiştir. Erman "Gecekondu Çalışmalarında "öteki" olarak Gecekondu Kurguları isimli çalışmasında (2001) 1950lerde 2000li yıllara uzanan süreçte gecekondulunun akademik söylemde değişen dört temel kurgunun yer aldığını belirtir. 1950 ve 1960 yıllarının "kırsal ötekisi" 1970lerin "sömürülen dezavantajlı ötekisi" 1980 ve 1990lı yılların etnik, mezhepsel ve cinsiyet temelinde "çeşitlenmiş öteki"leri ve doksanların sonu ve 2000li yıllarda öne çıkan tehditkâr öteki/varoşlu".

Altındağ ilçesi buraya kadar tartışılan kavramsal içeriklerin gözlemlenebildiği alanlardan biridir. İlçe Türkiye'nin kentleşme deneyiminin tipik bir örneğini oluşturması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Ankara'da ilk gecekondu yoğunlaşması kalenin kuzeyindeki Altındağ ve Hıdırlıktepe çevresinde, Bentdere Caddesi ile bugünkü Babür Caddesi arasında gelişmiş söz konusu alanın 1948 yılı itibarıyla %67'si gecekondularla kaplı hale gelmiş ve bu alanda kırk bin ila altmış bin kişinin gecekondularda yaşadığı tahmin edilmiştir (Şenyapılı, 2004, s. 153-154). Bu alanlar kent merkezine ve tren yoluna yakınlık, devlete ait imar planı dışında bırakıldıkları için denetimin zayıf olması ve %25'in üzerinde eğim, sel yatağı ve heyelan riski gibi topografik özellikler taşımaları sebebiyle gecekondulaşmaya açık alanlardır (Şenyapılı, 2004, s. 154). Altındağ tepesi, yüksekliği nedeniyle bir eşik oluşturduğundan kente yeni gelen göçmen nüfusun ilk durağı olmuş, kale çevresindeki bölgeler hızla gecekondularla dolarken hükümet politikalarının göçü özendirici ve imar afları yoluyla meşrulaştırıcı tutumu sonucunda gecekondular kalıcı nitelikteki yerleşim yerlerine dönüşmüştür (Savran ve Sat, 2019, s. 293).

1970li yıllarda Türkiye genelinde gecekondu önleme bölgelerinde kamulaştırma ve toplu konut uygulamaları gündeme gelmiş olsa da Altındağ'daki gecekondu semtleri bu

kapsamın büyük ölçüde dışında kalmıştır. Aksine Samsun yolunun kuzeyindeki Siteler Küçük Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla birlikte bölgedeki gecekondulaşma kuzeye doğru genişleyerek yayılmaya devam etmiştir (Savran ve Sat, 2019, s. 294).

Söz konusu mahallelerin etnik-demografik kompozisyonu erken dönemden itibaren heterojen bir nitelik göstermektedir. Şenyapılı'nın (2004) aktardığına göre 1961-1962 yıllarına ait saha çalışmaları Altındağ'da yaklaşık 800 kişilik bir Arnavut nüfusunun odunculuk, birkaç bin kişilik bir Tatar nüfusunun arabacılık ile geçimini sağladığını ayrıca etnik gruplar içinde en kalabalık olanın ve sayılarının beş bini bulduğu tahmin edilen doğu Anadolu kökenli Kürt nüfusun kentin çeşitli yerlerinde dükkancılık ve satıcılık yaptığını kaydetmektedir. Aynı dönemde Altındağ ve Çinçin'de yaklaşık beş bin kişilik bir Roman nüfusun toprak damlı barakalarda yaşadığı bilinmektedir (Şenyapılı, 2004, s. 187-188). Altındağ gecekondulaşmasının bu erken dönem heterojenliği oluşum aşamasından itibaren yapısal bir karakter olarak ilçeyi şekillendirmiştir.

Altındağ örneğinde slum squatter geçişkenliği de net bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Bir zamanlar kır kökenli iç göçmenlerin barınma stratejisi olarak inşa ettikleri gecekondular zamanla özgün sakinlerini yitirmiş ve yeni gelen yoksul göçmenlerin yoksul mekanları olarak işlev görmüştür. 2015 yılı itibarıyla Suriyeli göçmenlerin terk edilen gecekondulara yerleşmeye başlamasıyla bu geçiş yeni bir boyut kazanmıştır. Anadolu kırsalından gelen iç göçmenlerin barınma işlevini üstlenen gecekondular bu kez sınır ötesinden gelen göçmenler için benzer bir işlevi üstlenmiştir (Savran ve Sat, 2019, s.294). Farklı dönemlerde farklı göçmen topluluklarının göç deneyimlerine ve kent mekanıyla olan etkileşimine tanıklık ve ev sahipliği eden Altındağ için zengin bir kent hafızasını bünyesinde barındırdığı söylenebilmektedir.

3.1.4. Kentsel Dönüşüm

Türkiye'de gecekondu olgusu 1950'lerden 1980'lere kadar uzanan süreçte kırdan kente göç eden hanelerin barınma sorunlarına kendilerince ürettikleri bir çözüm olarak biçimlenmiştir. Kamu veya özel araziler üzerine izinsiz biçimde inşa edilen bu yerleşim

alanları uzunca bir süre kentin problem alanları olarak nitelendirildi. Bununla birlikte zamanla çıkarılan imar afları ve ıslah planları çerçevesinde bu alanlar yasal bir meşruiyet kazanmıştır (Tekeli, 2008, s 106). Her ne kadar yasal bir düzlemde tanınmaya çalışılsa da dönemin gecekondu alanları hala kentin sorun alanları olarak görülmekte ve bu alanların yıkılarak yerlerine yeni konutların yapılması önerileri yaygın bir kabul görmekteydi. Ancak bu yaklaşım 1970'lerde yıkım uygulamalarının pratikte pek çok toplumsal sorunu beraberinde getirmesi sebebiyle yerini "rehabilitasyon/iyileştirme" anlayışına bırakmıştır (Gotham, 2001, s. 9). 1980'ler itibarıyla ise sosyal kaygıların yerini ekonomik kaygıların alması neticesinde yıkım uygulamaları yeniden gündeme gelmiştir (Güzey, 2009, s.29-30). Bu müdahalelerin dönem değişen niteliği "yıkım" "ıslah" "yenileme" kavramlarından "kentsel dönüşüm" geçişi de beraberinde getirmiştir.

Bu bölümde kentsel dönüşümün kavramsal içeriği, kentsel yenileme kavramı ile ilişkisi kentsel yenileme türleri olan canlandırma, koruma, yeniden geliştirme gibi kavramlar üzerinden ele alınmaktadır. Son olarak soylulaştırma kavramına değinilmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramına ilişkin literatürde çeşitli tanımlar yer almaktadır. Roberts (2000) kentsel dönüşümü "kentsel alanlarda yaşanan çöküntü süreçlerine karşı geliştirilen kentin sorunlarını çözmeyi ve söz konusu alanların ekonomik fiziksel sosyal ve çevresel koşullarında kalıcı bir iyileşme sağlamayı hedefleyen kapsamlı ve bütüncül bir vizyon ve eylem planı" olarak tanımlamaktadır (Roberts, 2000, s. 17). Couch (1990) ise kentsel dönüşümü kentsel yenilemeden daha geniş kapsamlı bir süreç olarak konumlandırır. Ona göre kentsel dönüşümün özünde ekonomik büyüme yer almaktadır (s. 75). Couch kentsel dönüşümü "devletin veya yerel bir topluluğun kentsel alana yatırımı, istihdamı ve tüketimi geri getirmeyi ve yaşam kalitesini artırmayı amaçladığı" bir süreç şeklinde tanımlamakta ve kentsel yenilemeyi temelinde fiziksel bir değişimin olduğu bir süreç olarak ele almaktadır (Couch, 1990, s 2-3).

Türkçe literatürde uzun yıllar boyunca üst kavram olarak "kentsel yenileme" kavramı kullanılmış (Keleş, 1990) "kentsel dönüşüm" ifadesinin yaygınlaşması ise 2000'li yıllara denk gelmiştir. Bu kavramsal değişim Türkiye'nin kentleşme gündemindeki bir kırılmaya işaret etmektedir. Kavramın resmi anlamda Türkiye gündemine taşınması

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansı ile gerçekleşmiş kentsel dönüşüm bu tarihten itibaren ulusal raporlarda "sürdürülebilir ve güvenli kentler" söylemi çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır (Güzey, 2009, s. 29). Ardından 2003 yılı itibarıyla yeni hükümetin kentsel dönüşüm faaliyetlerini gündeme alması, kavramın yasal bir zeminde konumlandırılması gerekliliğini doğurmuştur (Keleş, 2013, s. 389).

Kentsel dönüşüm için doğrudan bölge adı ile çıkarılan ilk kanun 2004 yılında onaylanan 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu'dur. Kanun ile "Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi" amaçlanmıştır. Kanun kapsamında proje alanı içindeki tüm imar planları, parselasyon, kamulaştırma, alt yapı ve inşaat süreçlerinde Belediye'ye ve Toplu Konut İdaresi'ne (TOKİ) geniş yetkiler tanınmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'da ise kentsel dönüşümün çerçevesi şu şekilde çizilmektedir:

Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır. (5366 sayılı Kanun, 2005, md.1).

Söz konusu kanunun uygulama kısmında "restore etme" ve "yeniden inşa etme" ifadelerine dair net bir tanım mevcut değildir. Tıpkı 5104 sayılı Kanun'da olduğu gibi 5366 sayılı Kanun'da da idareye ve TOKİ'ye geniş yetkiler tekrarlanmıştır. Ancak tarihi alanların korunması ve çöküntü yerleşimlerin yeniden inşası gibi hassas süreçler için idareye sağlanan bu yasal zemin uygulama kısmında sosyal adaletin sağlanması kaygısı

ile desteklenmemiştir. Sonuç olarak projelerin hayata geçirilmesiyle birlikte bölge sakinlerinin katılım süreci dışında bırakıldığı ve dar gelirli hanelerin yerlerinden edildiği kentsel dönüşüm örnekleri ortaya çıkmıştır (Kaplan, 2017, s. 275-304).

Keleş (2013) Türkiye'de hayata geçirilen kentsel dönüşümün rantların paylaşılması güdüsüne dayandığını ileri sürerek bu düzenlemeleri eleştirmekte ve olması gerekenin "kendiliğinden oluşan kentsel dönüşümü planlı bir kentsel dönüşüme çevirmek" olduğunu vurgulamaktadır (s. 389). Bu doğrultuda Keleş (2013) kentsel dönüşümü dışarıdan plansız bir müdahale olarak değerlendirerek onu "toplumsal, ekonomik, kültürel ve hatta siyasal amaçlarla kent parçalarının kullanım biçimine dışarıdan bir karışma sonucunda gerçekleştirilen bir süreç" olarak tanımlar (s. 388). Türkiye yazınında kentsel dönüşüm kavramının batı literatüründe kurgulanan bütüncül ve sosyal katılımcı çerçevesinin aksine proje bazlı konut sunumu, kentsel rantın yeniden üretimi ve mekânsal soylulaştırma pratikleriyle özdeşleştiği görülmektedir (Güzey, 2012; 2009; Kurtuluş, 2006; Geray, 2014). Keleş'in (2013) ifadesiyle "Plana dayanmayan kentsel dönüşüm çalışmaları konut açığının kapanmasına yardımcı olmadığı gibi bireysel kentsel ve ulusal ekonomi açısından da türlü sakıncalar doğurmaktadır" (s. 390). Dolayısıyla bu çalışmada kentsel dönüşümden kastedilenin Türkiye özelindeki politika ve uygulamalar olduğu, ihtiyaç olanın ise kentsel yenileme olduğu düşünceleri benimsenmektedir.

Kentsel yenileme kendisi ile birlikte kullanılan bir dizi alt kavramı kapsayan bir üst kavram olarak ele alınabilir. Kentsel yenileme üç durumun gerçekleştirilmesi amacı ile gündeme gelmektedir. İlki "yoksulluk yuvalarının" (slum clearence) temizlenmesi, ikincisi kent merkezleri ile kentin diğer bölgeleri ve çevre ilçeleri arasında ortaya çıkan ekonomik farkların ortadan kaldırılarak geri kalmış alanların ekonomilerinin canlandırılması, üçüncü durum ise kent merkezlerinde planlama ve yönetim yetkisine sahip yerel idarelerin finansal kapasitelerinin güçlendirilmesi durumudur (Keleş, 2013, s. 391). Keleş (2013) kentsel yenilemeyi üst kavram olarak konumlandırır ve onun türlerini şöyle sıralar: canlandırma (rehabilitasyon), yapıların fiziksel olarak sağlam olduğu ancak özgün işlevlerini yitirdiği durumlarda gerekli olan müdahaledir, koruma (conservation) tarihsel, mimari ve kültürel değer taşıyan yapı ve bölgelerin korunması amacıyla aşırı nüfus birikiminin önlenmesini ve plansızlığın denetlenmesini ifade eder,

yeniden geliştirme (redevelopment) ise mevcut yapıların yıkılarak kazanılan arazinin yeni kullanımlara açılması yoluyla hem yapıların hem de bölgelerin ekonomik ve toplumsal değerleriyle fiziksel ölçütlerine yeniden kavuşturulması anlamına gelmektedir (s. 391). Keleş bu tanımı yaptığı ilk yıllarda (1990) kentsel dönüşüm kavramı ve politikaları gündemde değildir. Bu nedenle Keleş, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme kavramları arasındaki ilişkiyi en yalın haliyle ile plansız müdahale ile planlı değişiklik ayrımı üzerinden okumaktadır.

Kentsel dönüşüm politikalarının literatürdeki eleştirel okumalarında öne çıkan kavramlardan biri de soylulaştırmadır (gentrification). Soylulaştırma ilk olarak 1966 yılında Ruth Glass tarafından ortaya atılmıştır. Dönemin Londra'sında kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı mahallelerinin orta sınıflarca istila edilmesi olarak betimlenmiştir. İlerleyen yıllarda yalnızca konut stoğunun iyileştirilmesi olarak değil aynı zamanda bir sınıfın yer değiştirmesi olgusu olarak ele alınmaya başlanmıştır (Atkinson ve Bridge, 2005, s. 4-5). Smith (1979) ise soylulaştırmayı tüketici tercihinin değil sermayenin bir hareketi olarak değerlendirmiş iç kentteki konutların değer kaybetmesi ile bu alanların aslında taşıdığı potansiyel değeri arasında oluşan "rant farkı"nın (rent gap) yatırımcılar için karlı bir fırsat yarattığında soylulaştırmanın ortaya çıktığını ileri sürmektedir (s. 545).

Türkçe literatürde gentrification kavramı için ortak bir karşılık bulunmamakla birlikte soylulaştırma (Tankut, akt Enil, 2000), mutenalaştırma (Keyder, 2000), burjuvalaştırma (Ulusoy, 1995) seçkinleştirme (Uzun, 2006) gibi çeşitli isimlendirmeler yer almaktadır. İslam (2005) Türkiye'de soylulaştırmanın yalnızca eski konutların yenilenmesi biçiminde değil gecekondu alanlarının yıkılıp yerine lüks konutlar yapılması yoluyla mevcut sakinlerin yerinden edildiği kentsel dönüşüm projeleri biçiminde de görüldüğüne dikkat çekmektedir (s. 124-125). Bu bağlamda çalışmada "soylulaştırma" kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Söz konusu kavram gecekondu alanlarının bir sermaye yatırımı olarak değerlendirilip orta-üst sınıfların yerleşmesi yoluyla dönüşmesi ve bu süreçte mevcut yoksul sakinlerin yerlerinden edilmesi anlamında kullanılmaktadır.

3.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç ve kent ilişkisi, insanın mekânı üretirken mekânın da insanı yeniden şekillendirdiği tek yönlü bir dönüşümden söz edilmediği bir yerde konumlanmaktadır (Park, 1967, s. 3; Harvey, 2013, s. 11). Farklı niteliklere sahip göçmen grupları geldikleri kentin normları tarafından şekillenirken bu gruplar da beraberlerinde getirdikleri kültürel özellikler ile kenti şekillendirmektedir (Karagöz ve Büyükcivelek, 2025). Türkiye özelinde kırdan kente göç süreci, kırsal alana özgü değer, alışkanlıklar, ilişkiler gibi sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerin kentsel mekâna taşındığı bir süreç olmuştur (Tekeli, 2008, s. 49); benzer biçimde 2011 yılı sonrası Türkiye'ye gelmiş Suriyeli göçmenlerin gündelik alışkanlıklarının da kent mekanına etkileri belirgin bir biçimde gözlemlenebilmektedir (Günaydın Temel ve Kahraman, 2019). Nitekim Wirth'e (1938) göre kent kendi nüfusunu doğal yollarla yeniden üretemediği için varlığını dışarıdan aldığı göçmenlere borçludur; bu demografik hareketlilik kenti tarihsel olarak çeşitli ırkların, halkların ve kültürlerin bir araya geldiği bir "eritme potasına" dönüştürmüştür. Kent bu farklılıkları bir engel olarak değil insanların birbirine yararlı olmasını sağlayan bir kaynak olarak değerli kılmaktadır (s. 10). Dolayısıyla göç kenti durağan bir nesne olmaktan çıkararak farklı kültürlerin, aidiyetlerin ve sınıf ilişkilerinin karşılaştığı bir mekân haline getirmektedir. Altındağ ilçesi de tarihsel olarak aldığı göçlerle dönüşmüş, söz konusu göç ve kent ilişkisinin bahsedilen yanlarına dair somut örneklerin yoğun bir biçimde gözlemlenebildiği bir alan haline gelmiştir. Nitekim Lefebvre (2014) kentlerin bu katmanlı yapılarına ilişkin "*toplumsal mekanlar iç içe girerler ve/veya üst üste binerler. Bunlar, birbirlerini sınırlandıran, hudutlarıyla ya da atalet sonucu birbirine çarpan şeyler değildir*" değerlendirmesini yapmaktadır (s. 112).

Bu bölüm göç ve kent ilişkisini açıklamaya çalışan kuramsal yaklaşımları tarihsel ve mantıksal bir çerçeve içinde ele almaktadır. İlk olarak Batı sosyolojisinin klasik kır ve kent yapılarına dair açıklamalarından bahsedilmekte ardından çağdaş göç ve kent kuramlarına değinilmektedir. Son aşamada ise Batı merkezli bu kuramların Türkiye'ye özgü kentleşme ve gecekondu deneyimine nasıl uyarlandığı, çeşitli göç deneyimlerinin kent mekanını nasıl dönüştürdüğü hangi mekanizmalar ile açıklanmaya çalışıldığı tartışılmaktadır. Kentsel dönüşüm ve neoliberal politikalar uluslararası göç ve iç göç bağlamında kent sakinlerinin hayatındaki etkileri kuramsal çerçevede ele alınmaktadır.

Göç ve kentleşme olgularına ilişkin sosyolojik ilginin kökenleri geleneksel kırsal toplumdan modern sanayi toplumuna geçişin etkilerini anlamlandırmaya çalışan klasik dönem sosyologların kuramlarına dayanır. Karl Marx, Max Weber ve Emile Durkheim'ın her biri kendi döneminde kentlerin hızla büyümesinin yarattığı değişimlerin farkındaydılar ancak üç düşünür de bu değişimleri açıklamak için ayrı ve kendine özgü bir kent kuramı geliştirmeyi gerekli görmedi (Saunders, 2013, s. 16). Bunun yerine modern kapitalist toplumlarda kent sorununun toplumun bütününe yayılan daha geniş süreçlerin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini savundular. Kentler Durkheim için ahlaki tutarlılığın çözülmesini, Weber için rasyonelliğin büyümesini ve Marx için kapitalist üretimin gelişmesini somut biçimde gösterebilirdi ancak bu süreçler tek başına kente özgü bir açıklama gücüne sahip değildi (Saunders, 2013, s 16-17).

Bu yaklaşımın aksine Şikago Okulu temsilcileri kentin kendine has yapısını açıklayabilmek adına ayrı bir teorik çerçevenin zorunlu olduğu görüşleri ile öne çıkmıştır. 1920'lerin Amerika'sında yoğun göç ve sanayileşmenin yaşandığı Şikago'da eğlence sektörünün büyümesi, suç oranlarının artması, yasa dışı faaliyetler ve şiddet olayları Robert E. Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie ve Louis Wirth gibi düşünürleri bu büyük ve yeni kenti anlamak için bir "sosyal laboratuvar" olarak görmeye teşvik etmiştir (Park, 1968, s. vii-viii).

Bu doğrultuda Şikago Okulu kent sorunlarının ve insan davranışlarının incelenmesine ilişkin ekolojik bir yaklaşım benimseyerek "İnsan Ekolojisi" kuramını geliştirmiştir. Park (1936) aynı isimli makalesinde insan ekolojisini "daha önce bitki ve hayvanların ilişkilerine uygulanan bir analiz türünü insan varlıklarının ilişkilerine uygulamaya yönelik bir girişim" olarak tanımlamaktadır (s. 1). Bu ekolojik perspektifin oluşumunda Simmel, Comte, Spencer ve W.I. Thomas, Durkheim ve Darwin gibi düşünürlerin çalışmaları etkili olmuştur (Saunders, 2013, s. 60). Bu yaklaşım insan toplumunun da tıpkı doğadaki gibi evrimsel ve biyolojik kurallara tabi olduğu fikrinden hareketle (Erman, 2010, 33-34) kenti dengesini bulmaya çalışan bir ekosistem olarak ele almaktadır. Bu bağlamda kırdan kente göçen kitlelerin kent içindeki dağılımları biyolojik bir uyum süreci olarak değerlendirilmektedir.

Louis Wirth bu görüşler çerçevesinde kentin yapısal özelliklerine odaklanır. Wirth'e göre kenti tanımlayan büyüklük, yoğunluk ve heterojenlik faktörleri bir araya geldiğinde; birincil ve samimi ilişkiler zayıflar, bunların yerini daha çok mesafeli, rasyonel ve parçalı ilişkilerin aldığı sosyal bir yapıdan yani kentlilik olgusundan söz edilir (Wirth, 1938, s. 1.). Kent insanına özgü davranışlar mevcutsa da kent yaşam tarzının tamamen anonim, yapay, geçici ve parçalı olduğundan söz edilmesi farklı kültürel, ekonomik ve sosyal özelliklere sahip kent sakinlerinin birbirleri ile olan karmaşık ilişkilerini ve dolayısı ile kentin iç içe geçmiş yapısını basit bir düzlemde tartışmaya açmak anlamına gelir (Saunders, 2013, s. 118). Nitekim Wirth kentsel büyümenin eski yaşam biçimlerini tamamen yok etmediğinin altına çizerek; ulaşım ağlarının ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte kentsel yaşamın kırsala taştığını ve kavramsal olarak yaygın bilinen kırsal insanı ve kent insanı dikotomisinin gerçeği yansıtmadığını ifade eder (Wirth, 1964, akt. Saunders, 2013, s. 111).

Burgess, Eş Merkezli Daireler Kuramı (Concentric Zone Model) ile kentlerin merkezden dışarıya doğru beş temel halka halinde büyüdüğünü ile sürer (Park ve Burgess, 1925, 47-62). Bu teoriye göre kente yeni gelen göçmenler en ucuz ve en düşük yaşam standartlarına sahip olan geçiş bölgesine yerleşmek zorundadır zamanla ekonomik yarışta güç kazandıkça kente asimile olur ve dış halkalardaki daha iyi konut alanlarına doğru bir *yerine geçme* hareketi gerçekleştirirler (Park ve Burgess, 1925, s. 47-62).

İlk kent kuramcıları olmaları açsından sonraki çalışmalara önemli katkılar sunmuşlarsa da Şikago Okulu, kenti yaşayan bir organizma gibi ele alarak sosyal unsurları dışsallaştırdığı ve kapitalist sömürüyü doğal dengenin bir sonucu gibi sunmaları bakımından eleştirilmiştir (Saunders, 2013, s. 75-81; Harvey, 2013, s. 125). Şikago okulu göçmenlerin şehre nasıl uyum sağladığını, mahallelerin nasıl örgütlendiğini ve kentsel bütünleşmenin nasıl gerçekleştiği sorularıyla ilgilenmiştir (Castells, 2017, s. 22) Ancak Castells (2017) Şikago Okulu'nu bu uyumcu bakışından dolayı eleştirerek kentin asıl ilgilenilmesi gereken dinamiklerini şöyle açıklar:

> "…Artık sorun, bir mahalledeki toplumsal yaşamın, hâkim kültür karşısında nasıl örgütlendiği değildir; sorun çıkarları doğrultusunda yapısal olarak

> belirlenen toplumsal grupların arasındaki güç ilişkilerinden kentin konut ve altyapı politikalarının nasıl üretileceğidir.” (s. 22).

Şikago Okulu’nun göçmenlerin geçiş bölgelerindeki yığılmasını (gettolaşma) kısa süreli bir geçiş aşaması olarak gören ve göçmenin kente uyum sağladığı noktada bu bölgelerden ayrıldığını varsayan yaklaşımı sanayileşmiş batı kentlerine dayanır. Mübeccel B. Kıray’ın da vurguladığı gibi bu varsayım Türkiye gibi sanayileşme ve kentleşme süreçlerini bir arada yaşayamamış az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin göç gerçekliğiyle uyuşmamaktadır. Bu ülkelerde kentin merkezine inşa edilen konutlar -gecekondu- geçici olmak yerine kentle bütünleşemeden kalıcı hale geldiği görülmektedir (Kıray, 1998 s. 23, 105-119).

Çağdaş dönem göç çalışmaları klasik dönem yaklaşımlardan uzaklaşıp küresel ve yapısal dinamiklere yönelmiştir. Bu kuramlar arasında göç ile kent ilişkisini birlikte ele alanlar bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Göçü yalnızca birey ya da hane düzeyinde bir karar olarak açıklayan ve kentsel mekanla ilişkisi sınırlı düzeyde kalan kuramlara ayrıntılı olarak yer verilmeyecektir. Bu bağlamda göçün kentsel mekânı dönüştürme biçimi iki eksende ele alınmaktadır. İlk aşamada göçmenlerin kentteki mekânsal kümelenmesi incelenmekte ve bunun için göçmen ağları kuramının sosyal sermaye ve hemşerilik bağlarına ilişkin yaptığı vurgu, ikinci aşamada ise göçmenlerin kent ekonomisindeki konumu ele alınmakta bu çerçevede ikili iş gücü piyasası kuramının göçmen emeğini güvencesiz ve düşük ücretli ikincil sektörle ilişkilendiren yaklaşıma yer verilmektedir.

Göçmenler kente rastgele değil, önceden var olan ilişkiler üzerinden yerleşir. Göçmen ağları kuramına göre bu ilişkiler göç edenleri ve göç etmeyenleri akrabalık, arkadaşlık ve ortak köken bağlarıyla birbirine bağlayan bir tür sosyal sermayedir ve göçün maliyetini ve riskini düşürür (Massey vd., 1993, s. 448). Söz konusu ortak köken bağları Türkiye özelinde hemşerilik ilişkileri biçiminde görülmektedir. Önceden yerleşmiş göçmenler, yeni gelenlere bilgi, iş ve barınma gibi temel konularda yardımcı olarak kolaylaştırıcı bir işlev görür. Zamanla aynı kökenden gelen göçmenler ibadethane, dernek ve dükkân gibi kendilerinin sosyo-ekonomik altyapılarını oluştururlarken kentin kültürel dokusuna da etki ederler (de Haas vd., 2020, s. 65). Bu süreç göçmenlerin belli

mahallelerde yoğunlaşması ile sonuçlanır, ağlar genişledikçe göç giderek kendi kendini sürdüren bir nitelik kazanır. En sonunda her yeni göç sonraki göçü kolaylaştıran toplumsal ilişkilerin bir parçası haline gelir (Massey vd., 1993, s. 449).

Türkiye özelinde iç göç hareketliliğinin sürekliliğini sağlayan akrabalık ve hemşerilik ağları, Mübeccel Kıray'ın (1964) "tampon mekanizma" kavramında karşılık bulmaktadır (s. 20). Tampon mekanizma veya tampon kurum kavramı toplumsal değişmenin toplumun her kurumunda (aile, ekonomi, din, değerler) aynı hızda ve aynı şekilde gerçekleşmediği fikrine dayanır. Bazı kurumlar hızla değişirken bazı kurumlar geride kalır ve aralarında bir açıklık oluşur. Bu açıklık doldurulmadığı taktirde toplum çözülür. Değişim sürecinin yarattığı güvencesizlik ve çözülme riskinin azaltılması işlevini bu tampon kurumlar üstlenir. Değişim sürecinde ne eski yapıda yer alan ne de yeni yapıya ait olan yalnızca bu geçiş sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıkan ara kurumlardan biri de hemşerilik ağlarında görülmektedir (Mübeccel Kıray, 1964; 2006). Göç sürecinde bireylerin tanıdık ilişki ağlarına yakın yerlere yerleşmeleri, kentin karmaşık ve kırdan farklı yapısına karşı güvenli bir alan oluşturma ihtiyacı ile şekillenmiştir. Köy toplum yapısının kentsel mekânda küçük bir örneğini oluşturan bu gruplaşmalar[1], göçmenlerin kent yaşamına uyum süreçlerini yumuşatan bir işleve sahiptir. Dolayısı ile göçmenler kent yaşamı deneyimlerini bu ilişkiler ağı çerçevesinde geliştirmektedirler (Sencer, 1979, s. 306). Kıray (1964) tampon mekanizmaları şöyle açıklar:

> "Göreli olarak daha hızlı ve daha kapsamlı değişme hallerinde, her iki temel yapıda da görünmeyen, fakat oluşum içerisinde beliren ve bütünleşmeyi sağlayan kurumlar ve ilişkiler ortaya çıkar ya da eski kurumlar yeni fonksiyonlar kazanır. Bu hal, sosyal yapının her kurumu, ilişkisi ya da bunlarla ilgili değerlerin hepsinin aynı anda ve aynı hızla değişip, aynı süre içerisinde yeni bir yapı haline gelmemesinden doğar. Değişmenin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan bu yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve fonksiyonları biz "tampon mekanizmalar" terimi ile ifade ediyoruz. (s. 20)

[1]Gecekondu mahallelerinin birçoğunda aynı bölgeden göç etmiş kimselerin bir arada yaşadığı ve bu bölgelerin göç edilen yerin adı ile isimlendirildiği görülmektedir. Sivaslılar mahallesi gibi (Karpat, 2003, 184).

Göçmenlerin kentteki konumları yaşadıkları yer dışında hangi işlerde çalıştıkları ile de belirlenir. İkili işgücü piyasası kuramına göre gelişmiş kapitalist ekonomilerde göçmen emeğine yönelik sürekli ve yapısal bir talep mevcuttur (Massey vd., 1993, s 440). Bu kuramsal yapıda işgücü piyasası güvenceli ve iyi ücretli birincil piyasa ve güvencesiz ve düşük ücretli piyasa olmak üzere ikiye ayrılır. Göçmenler yerli işçilerin düşük statüsü nedeniyle yapmak istemediği bu ikincil piyasa işlerde yoğunlaşır ve işverenler için ucuz emek kaynağına dönüşür (Massey vd., 1993, s. 440-444; de Haas vd., 2020, s.53-54).

Zamanla hemşerilik ve akrabalık dayanışma ağları, kent toprağının değerlenmesiyle birlikte çıkar ilişkilerine dönüşmüştür. İlhan Tekeli'nin (1971) de vurguladığı gibi gecekondunun ortaya çıkış aşamasındaki temel motivasyon ticari değildi kentte barınma hakkı talep eden kitlelerin hayatta kalmak için geliştirdikleri bir stratejiydi (s. 298). Ancak göçün hızlanması ve kent toprağının değerlenmesiyle birlikte gecekondu olgusu bireylerin ihtiyaçlarına karşılık verdiği bir kullanım değeri anlamını aşarak ticarileşme eğilimi göstermeye başladı. Karpat'ın (2003) "gecekondu girişimcileri" olarak tanımladığı, kendi ihtiyacından fazlasını inşa edip satan veya kiralayan (ilk aşamada hemşerileri veya akrabalarına) kimselerin türemesi, gecekondunun bir alım satım nesnesine dönüşmesini yani metalaşma sürecini başlatmıştır (s. 136). Neoliberal kentleşme politikalarının ve art arda çıkarılan imar aflarının etkisiyle gecekondu artık yoksul hanelerin barınma ihtiyaçlarına karşılık kendilerince inşa ettikleri bir sığınak olmaktan çıkıp kentsel rantın paylaşıldığı bir yatırım aracına dönüşmüştür. Özellikle mülkiyetin imar affı ve tapu tahsisleri ile bir meşruiyet kazanması akabinde gecekondu sahipleri Erol ve Erdoğanaras'ın (2013) belirttiği üzere kentsel arsa rantı elde eden aktörler haline gelmişlerdir (s. 382). Bu dönemde mülkiyet haklarının devri gecekondunun değişim değerini öne çıkarmış, mevcut konutun değeri ile arazinin potansiyel değeri arasındaki rant farkı kentsel dönüşüm süreçlerine gidişin temel motivasyonları olmuştur (Güzey, 2012 s. 64-65).

Söz konusu rant farkı 2000li yıllardan itibaren devletin gecekonduya olan bakışını ve kurumsal yaklaşımını kökten değiştirmiştir. Bu süreçte devlet artık kentsel alanı piyasa kurallarına göre düzenleyen bir aktör haline gelmiştir. Devlet, geçmişte imar afları ve tapu tahsis süreçleri aracılığıyla yasal olmayan barınma hallerine dolaylı biçimde rıza

gösterirken artık gecekondu alanlarına doğrudan müdahale eden bir yaklaşım benimsemiştir (Güzey, 2012, s. 71).

3.2.1. Henri Lefebvre: Mekânın Üretimi

Kent sosyolojisi teorik tartışma zemininde Henri Lefebvre'in mekân ve kent üzerine kurduğu kavramsal yapı ve teoriler önemli bir yer tutar. Kent, şehir ve mekân kavramları Lefebvre'in anlam sistematiğinde birbiri yerine kullanılmayan aksine aralarında diyalektik bir ilişki barındıran ve belirgin ayrım noktalarına sahip kavramlardır.

Mekân (espace), Lefebvre'e göre boş bir çerçeve veya salt bir geometrik ifade olmanın ötesinde (Lefebvre, 2014, s. 21-33) her toplumun kendi üretim tarzına göre inşa ettiği toplumsal bir üründür (Lefebvre, 2014, s. 56). Dolayısıyla mekân tek bir şey değil şeyler (nesneler ve ürünler) arasındaki ilişki kümesidir (Lefebvre, 2014, s. 108). Lefebvre'e göre mekân "algılanan, tasarlanan ve yaşanan" olmak üzere üç unsurlu bir yapıdan oluşmaktadır bu üç unsurun kavramsallaştırmasını ise mekânsal pratik, mekân temsili ve temsili mekân olarak yapar (Lefebvre, 2014, 67-75).

Lefebvre'in bu üçlü yapısında ilk unsur olan mekânsal pratik (algılanan mekân), bireylerin gündelik hayatı sürdürebilmek ve dünyayı anlamlandırmak için mekânı nasıl kullandıklarını, mekânda nasıl hareket ettiklerini ve toplumsal sürekliliği sağlayan rutinlerini ifade eder. İkinci unsur olan mekân temsilleri (tasarlanan mekân), bilim insanları, planlamacılar ve teknokratlar tarafından kurgulanan; iktidarın ve üretim ilişkilerinin kendi ideolojisini haritalar, planlar ve modeller aracılığıyla mekâna dayattığı hâkim ve denetleyici boyuttur. Son olarak temsil mekanları (yaşanan mekân) ise sakinlerin ve kullanıcıların çağrışımlar ve semboller aracılığıyla doğrudan deneyimlediği alanlardır. Bu son unsur tahakküm altındaki tasarlanmış fiziksel alanın üzerine örtülen; insanların hayal gücüyle yeni anlamlar ürettiği ve mekânı değiştirip kendine mal etmeye çalıştığı alanları ifade eder (Zieleniec, 2018, s.6).

Lefebvre şehir ve kentsel yaşam kavramlarını sanayileşme olgusunu merkeze alarak tanımlar ve bu kavramları kullanım ve değişim değeri üzerinden bir ayrımla açıklar

(Kuran, 2015, s. 653-655). Ona göre şehir orada yaşayanların tarih boyunca kolektif eylemleri ve gündelik yaşamlarıyla yarattıkları bir yapıttır. Bu yapıt maddi bir üründen ziyade sanatsal olana yakındır ve tarihsel bir özellik barındırır. Sanayi öncesi dönemde zirveye ulaşan şehir, kullanım değeri (haz, barınma, sosyalleşme) ve şenliğin (törenler, festivaller, geçiş törenleri vb.) hâkim olduğu bir yapıttır (Lefebvre, 1996, s. 66). Kent yaşamı ise sanayileşmeden sonra metanın kullanım değeri yerine değişim değerinin (kar, rant ve piyasa mekanizmalarının) tahakkümü altına girdiği süreci ifade eder (Kuran, 2015, s. 653-655). Sonuç olarak sanayi ile şehir, içinde yaşayan insan ve grupların yapıtı olma özelliğini kaybederek rasyonel planlamanın, stratejinin ve sermayenin bir ürünü haline gelmiştir. Lefebvre'e göre bu dönüşüm, şehrin o eski organik bütünlüğünü parçalamış ve onu teknik bir nesneye indirgemiştir (Lefebvre, 2015, s. 63-67). Yine de kentsel olan sanayileşme sonrası toplum içinde hala bir potansiyel olarak barınır ve şehir, kır, doğa üçlüsü arasında özgün bir aracılık işlevi kurar (Lefebvre, 2015, s. 85). Günümüz toplumsal gerçekliğini yansıtma kapasitesi ve çalışmanın odağıyla olan kuramsal uyumu sebebi ile bu çalışmada "kent" kavramı kullanılması tercih edilmiştir.

3.2.2. David Harvey: Kent Hakkı

Lefebvre'in mekân kavrayışı mekânın gündelik hayat içinde nasıl üretildiğini ve orada yaşayanlar açısından ne anlama geldiğini okumaya elverişli bir çerçeve sunmaktadır. David Harvey ise aynı düşünce geleneği içinde yer almakla beraber kent çözümlemesini doğrudan sermaye birikiminin dolaşım mantığına bağlar.

Harvey'in nazarında kentler sınırları belli bir nesne veya yapılar bütünü olarak değerlendirilemez bu bağlamda kentlerin incelenmesi de statik bir yapının incelenmesi şeklinde değil yaşayan ve işleyen süreç olarak kentleşme sürecinin incelenmesini gerektirir (Harvey, 2016, s. 20-21). Harvey söz konusu süreci birbirini tamamlayan iki tema olarak birikim ve sınıf mücadelesi ekseninde tartışmaya açar (Harvey, 2016, s.93). Zira kentler ve kentleşme kapitalizm açısından bir zorunluluktur. Kentleşme tarihsel olarak ekonomik fazlanın üretilmesine, ona el konulmasına ve soğrulmasına hizmet etmiştir (Harvey, 2016, s. 85). Kapitalist sistemde sermaye sürekli artı ürün üretir ve bu

artı ürünün aktarıldığı yeni alanlara ihtiyaç duyar. Kentler ve dolayısıyla kentleşme bu ihtiyacı karşılayacak başat alanlar olarak yer alır. Harvey bu sebeple kentleşmenin başından beri sınıfsal bir olgu olduğunu savunur. Artı ürün her zaman birilerinden elde edilmiştir ve nasıl kullanılacağının denetimi küçük bir grubun elinde kalmıştır (Harvey, 2013a, s. 45).

Ancak bu süreç her zaman düz ve basit bir biçimde ilerlemez. Krizler sürecin ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkar. Krizler noktasında belirleyici olan krizin kaynağıdır. Kriz, kötü hasat gibi doğal bir afetten ya da savaş, toplumsal çatışma gibi dışsal bir sebepten doğduğu sürece kapitalizme özgü sayılmaz. Krizlerin kapitalizmin kendi iç çelişkilerinin açık bir biçimde görünür kılması hali asıl eşiktir (Harvey, 2016, s. 49). Bu çelişkilerin en belirgin sonucu aşırı birikimdir. Aşırı birikim, karlı kullanım imkânı bulamayan sermaye ile fazla emeğin aynı dönemde âtıl kalmasıdır (Harvey, 2016, s. 97).

Harvey bu tıkanıklığın geçici bir çözümü olduğunu belirtir. Sermaye birincil döngüden ikincil döngüye yönlendirilir. Birincil döngü doğrudan üretim sürecini ifade ederken ikincil döngü ise sabit varlıklara ve tüketim havuzuna yönelen sermaye akımlarını kapsar (Harvey, 2016, s. 96-100). Harvey sabit sermayeyi ikiye ayırır. Bir kısmı makineler gibi doğrudan üretim sürecinde kullanılan unsurlardan oluşurken diğer kısmı üretimin fiziksel çerçevesini kurar ve Harvey bunu yapılı çevre olarak isimlendirir. Tüketim tarafında da benzer bir ayrım vardır. Dayanıklı tüketim malları (fırın, çamaşır makinesi vb.) doğrudan tüketim sürecinde yer alırken konutlar, yollar ve kaldırımlar tüketimin yapılı çevresini oluşturur (Harvey, 2016, s. 99). Yapılı çevre bu nedenle tek bir nesne değildir. Yollar, limanlar, fabrikalar, devlet daireleri ve konutlar bu bütünün parçalarıdır. Bu unsurların her biri farklı koşullarda ve farklı kurallara göre üretilmişlerdir. Harvey'e göre yapılı çevre kavramı kaba bir basitleştirmedir ve ayrıntılı incelenmesi durumunda parçalarına ayrılması gerekir (Harvey, 2016, s. 111). Kent süreci de büyük ölçüde bu fiziksel altyapının üretilmesi anlamına gelir (Harvey, 2016, s. 109).

Bu alana yönelen yatırımların kendine özgü güçlükleri bulunur. Yapılı çevre hareketsizdir ve taşınamaz. Buraya yapılan yatırımlar büyük ölçekli ve uzun ömürlüdür.

Çoğu durumda fiyatlandırması zordur ve birçoğu ortak kullanıma açıktır. Bu nedenle bireysel kapitalistlerde birincil döngüde aşırı birikme, ikincil döngüde ise yetersiz yatırıma yönelme durumu görülür. (Harvey, 2016, s. 100). Sermayenin ikincil döngüye akması kendiliğinden gerçekleşmez. İşleyen bir sermaye piyasası ve uzun vadeli projeleri finanse etmeye istekli bir devlet gerekir (Harvey, 2016, s. 100). Süreç kredi sistemi olmadan da işlemez. Tüketici kredileri, ipotekli konut kredileri ve yerel yönetim borçları bu noktada önem kazanır. Harvey, finans ve kamu kurumlarını iki döngü arasındaki ilişkilere aracılık eden bir mekanizma olarak görür. Bu kurumların izleyeceği politikaya göre konut ve ulaştırma gibi alanlara yönelen sermaye akımları hız kazanabilir veya durabilir (Harvey, 2016, s. 101).

Harvey'in sermaye dolaşımını üçüncü bir döngüyle tamamlar. Bu döngü iki tür yatırımı kapsar. Birincisi bilimi üretimin hizmetine sunan bilim ve teknoloji yatırımlarıdır. İkincisi ise emek gücünün yeniden üretimiyle doğrudan bağlantılı sosyal harcamalardır (Harvey, 2016, s. 101). Bu harcamalar da kendi içinde ayrılır; bir bölümü eğitim ve sağlık gibi emek gücünün niteliklerini artıran yatırımlardan oluşurken diğer bölümü ise emek gücünün sermayenin safına kazanılmasına ve baskı altında tutulmasına yöneliktir (Harvey, 2016, s. 101). Bu döngüye ayrılan kaynağın çokluğu sınıf mücadelesinin durumuna bağlıdır. Emeği kendi tarafına çekme ihtiyacı ancak emekçi sınıf kazanılması gereken bir güç haline geldiğinde doğar (Harvey, 2016, s. 102).

Kentleşme açsından belirleyici olan ikincil döngüdür. Ancak bu çözümün de bir sınırı vardır. Harvey belirli bir noktadan sonra yatırımların üretkenliğini yitireceğini ve yapılı çevreye yüklenen mübadele değerinin azalacağını hatta tamamen ortadan kalkabileceğini belirtir (Harvey, 2016, s. 112). Sermayenin ikincil döngüye yönlendirilmesi bu nedenle sorunu ortadan kaldırmaz. Sorun yalnızca mekânsal olarak yer değiştirir ve zaman içinde ötelenir (Harvey, 2016, s. 63-64). Kentsel mekânın sermaye tarafından sürekli olarak yeniden şekillendirilmesinin temelinde bu erteleme hali yer alır.

Harvey sermayenin yapılı çevreyi kendi ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemesini yaratıcı yıkım kavramıyla açıklar. Ona göre birbirini izleyen kentsel dönüşüm evrelerinin hemen her zaman sınıfsal bir boyutu vardır. Süreçten ilk ve en çok etkilenen

yoksullar ve siyasi iktidarın marjinalleştirdiği kesimlerdir (Harvey, 2013a, s. 58). Harvey bu nedenle mülksüzleştirmeyi ve yerinden edilmeyi kapitalist kentsel süreçlerin istisnası değil asıl sonucu olarak görür (Harvey, 2013a, s. 60). Verdiği örneklerle bu iddiayı somutlaştırır; Hindistan'da gecekondu sakinleri yasadışı işgalci konumunda oldukları için tazminat hakları doğmaz, bir kısmı direnir bir kısmı eşyalarını alarak otoyol kenarlarına veya başka yerlere taşınır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise benzer sonuç devletin istimlak yetkisi aracılığıyla ortaya çıkar. Ucuz konut alanları lüks konutlara veya hipermarket gibi getirisi yüksek kullanımlara ayrılır (Harvey, 2013a, s. 61). Çin'de mülkiyet hakkı bulunmayan kesimler yerlerinden edilmek için basit bir yönetimsel karar yeterli olur böylece boşalan arsa yüksek kar oranlarıyla müteahhit firmalara devredilir (Harvey, 2013a, s. 62). Altındağ'da gecekondu alanlarının 2000'li yıllardan bu yana kentsel dönüşüm uygulamalarının hedefi haline gelmesi bu çerçeveden okunabilir.

Harvey erken dönem çalışmalarında da aynı süreci gelir dağılımı üzerinden ele almaktadır. Gerçek gelir ele geçen para olarak değil kaynaklar üzerindeki egemenlik olarak tanımlanır (Harvey, 2013b, s. 80). Kent mekanının düzeni bu egemenlik doğrultusunda şekillenir. Kaynakların ve hizmetlerin mekânsal olarak dağılımını belirleyen mekanizmalar gizli mekanizmalar olarak isimlendirilir ve bunların eşitsizlikleri azaltmak yerine artırdığının altını çizer. (Harvey, 2013b, s. 54). Bu noktada Harvey banliyö ve kent merkezi arasındaki uzun mesafeli sistemlerin öncelikle yüksek gelirli kesime yarar sağladığını, kentin iç kesimlerinde yaşayan yoksul kesimin ise hem işlerin banliyölere kayması nedeniyle işsizlik hem de artan ulaşım maliyetleri ile karşılaştıklarını ifade ederek durumu örneklendirir. (Harvey, 2013b, 63-64). Bu dağılım siyasal süreçler esnasında belirlendiği için zengin kesimlerin daha fazla kazançlı olduğu yoksul kesimin ise daha da yoksun duruma düştüğü durumla karşılaşılır (Harvey, 2013b, 72). Harvey yoksun durumdaki kimselerin durumunu göreli yoksunluk kavramıyla değerlendirir (Harvey, 2013b, 99). Altındağ'da kadın, yaşlı engelli ve göçmen nüfusun kentsel hizmetlere erişiminin tartışılması göreli yoksunluk kavramıyla olanaklı hale gelmektedir.

Harvey'in üzerinde durduğu bir başka ayrım kamusal mekân ile müşterekler arasındadır. Kentlerdeki parklar, caddeler veya meydanlar gibi kamusal alanlar

kendiliğinden ortak alan niteliğine kavuşmaz. Aksine devlet veya özel şirketler tarafından kapitalist gelişmeyi kolaylaştırmak amacıyla rasyonel bir yerden tasarlanabilirler (Harvey, 2013a, s. 124). Diğer yandan müşterekler statik varlıklar veya mülkler değil etkin katılıma (ortaklaştırma edinimine) dayalı toplumsal ilişkilerdir. Bir kamusal alanın müşterek haline gelmesi insanların o mekânda bir araya gelerek kolektif kullanım pratikleri geliştirmesi ve siyasi irade göstermesiyle mevcut olur (Harvey, 2013a, s. 125). Ancak kentlilerin ortak emekleri ile üretilen kentsel müşterekler sürekli bir şekilde sermayenin tekelci rant ve soylulaştırma yönündeki müdahaleleri ile karşı karşıyadırlar. Emlakçılar ve müteahhitler mahallelilerin yaşadıkları mahalleye kazandırdıkları özgün ve canlı karakteri ticarileştirerek daha fazla kar elde etmek üzere müdahalelerde bulunurlar. Bölge sakinleri bu müdahaleler sonucunda kendi oluşturdukları ortak alanlardan artan kiralar ve emlak vergileri gibi sebeplerle yoksun bırakılmalarıyla çoğu kez taşınmaya da mecbur bırakılırlar. Bunun yanı sıra ortak alan diye söz edilenin de tahrip edildiği kimliğinin yozlaştığı bir durumla karşı karşıya kalınır (Harvey, 2013a, s. 130.).

> “Baltimore'un güneyinde soylulaştırma (mutenalaştırma) aracılığıyla mahallelerin yenilenmesi, mahalle sakinlerinin ılık yaz akşamlarında kapı önlerinde oturup komşularıyla sohbet ettiği canlı sokak yaşantısını tahliye ederek, yerine klimalı, hırsıza karşı güvenlikli, önünde BMW'lerin park ettiği, çatısında gökyüzü penceresi olan fakat sokakta kimselerin görünmediği konutları getirdi. Sözüm ona canlandırma, eski sakinlerinin nezdinde, mahallenin yaşantısına son vermek anlamına geldi.” (Harvey, 2013a, s. 130).

Kapitalizmin yaratıcı yıkım ve mülksüzleştirme süreçlerine karşı Harvey, sınıf temelli bir siyasi talep olarak kent hakkını konumlandırır. Harvey, kent hakkı kavramının mimarı Henri Lefebvre’in mirasını benimsemiş olsa da bu fikrin bugünkü yükselişini entelektüel popülaritesinden değil bizzat sokaklardaki direnişlerle açıklar (Harvey, 2013a, 32). Konuyu ele alış biçimi aşağıdaki gibidir:

> “2007'nin Haziran ayında ABD Sosyal Forumu'nda bir araya gelen her tür toplumsal hareket, kısmen Brezilya'daki kentsel hareketlerin elde ettiği başarılardan esinlenerek (New York ve Los Angeles gibi şehirlerde aktif birimlere sahip olacak) ulusal bir Şehir Hakkı ittifakı oluşturmaya karar verdiklerinde Lefebvre diye birinden büyük ölçüde bihaberdiler. Tek tek hepsi kendi davası için (evsizlik, mahallelerin "mutenalaştırılması" ve

> yerinden edilme, yoksulların ve farklı olanların suçlu gibi damgalanması gibi) yıllarca bir başına mücadele verdikten sonra, bir bütün olarak şehir konusunda verilen mücadelenin kendi mücadelesine çerçeve oluşturduğu sonucuna varmıştı. Birlikte bir şeyleri değiştirmenin daha kolay olabileceğini düşündüler.
>
> Ve eğer benzer türden hareketler başka yerlerde de ortaya çıkıyorsa, bu durum Lefebvre'in fikirlerine bağlılıktan değil, kendi fikirleri gibi Lefebvre'in fikirleri de esasen hastalıklı şehirlerin sokaklarından ve mahallelerinden doğduğu içindir." (Harvey, 2013a, s. 33).

Harvey'e göre kent hakkı mutlak bir gerçekliğe dayanmaz, kendi ifadesi ile bu "boş bir gösterendir", ona kimin nasıl anlam yükleyeceği bir mücadele konusudur. Finansörler ve müteahhitler de kenti kendi karları doğrultusunda hak talep ederler, buna karşın evsizler, mülteciler ve yoksullar da hayatta kalabilmek için kentte hak taleplerinde bulunurlar. Kapitalist sistemde herkesin eşit hakka sahip olduğu noktada son kararı belirleyen güç olduğundan kent hakkı ancak sokakta, mahallede verilecek pratik bir mücadele ile tanımlanır ve elde edilir (Harvey, 2013a, s. 36). Harvey'e göre kent hakkını savunmak artı değerin üretimi ve dağıtımı üzerinde demokratik denetim talep etmek anlamına gelir (Harvey, 2013a, s.140).

4. BÖLÜM
BULGULAR

4.1. TEZLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bulgular bölümü dahil edilen çalışmaların bulgular bölümlerinden çıkarılan katılımcı alıntıları ve yazar ifadelerinin kodlanarak analiz edilmesi neticesinde yazılmıştır. Her tezde farklı problem alanlarına odaklanıldığından her tezin katkısı bu çalışmanın her problem cümlesine eşit düzeyde değildir.

Analiz sonucunda ulaşılan analitik temalar, betimleyici temalar ve alt kodlar ile bu temaları destekleyen tezler ve örnek alıntılar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Temalar ve Analiz Çıktıları

Analitik Tema	Betimleyici Tema	Alt Kodlar	Temayı Destekleyen Tezler	Örnek Alıntı
4.2.1. Kentsel dönüşüm yerinden edilme durumunu sürekli kılıyor	**Gecekondudan başka bir gecekonduya geçiş**	Yıkım sonrası başka gecekonduya geçme, TOKİ borcunun ödenememesi ve gecekonduya geçiş	Danışan (2012)	"Borcu ödeyemezsem, TOKİ'den daha ucuz olduğu için başka bir gecekondu bölgesine gideceğim" (Danışan, 2012, s. 75).
	Gecekondudan TOKİ'ye geçiş	Gecekondunun yıkılması sonrası TOKİ'ye yerleşme, hak sahibine TOKİ konutu verilmesi	Danışan (2012), Özen (2008)	"Üç yıl önce TOKİ gecekondumuzu yıktı ve bize 20 bin TL borçla iki odalı bir ev verdi" (Danışan, 2012, s. 76).
	Mahalle dışına yer değiştirme	Başka semtlere taşınma, yakın mahallelere taşınma, akraba grubuyla birlikte taşınma	Gürbüz (2009); Önder (2011); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019)	"Ancak son dönemde yapılan kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde mahallede bulunan yaklaşık yüz evin yıkıldığı… Buna paralel olarak mahalleden başka semtlere göçlerin olduğu…" (Gürbüz, 2009, s. 67).
4.2.2. Kentsel dönüşümün yarattığı sosyo-mekansal boşlukta bölge sakinleri için ne mekân ne ilişkiler güvenilirdir	**Yıkımlar ve terkler sonrası mekânsal boşalma**	Yıkım sonrası boş ve atıl alanların oluşması, yıkımlar sonrası kaldırılmayan enkazlar, terk edilen yapıların işlevsizleşmesi	Gürbüz (2009)	"Mahallenin bazı yerlerinde ise yıkılmış ancak enkazı kaldırılmamış bina kalıntıları mevcuttur… yıkılan binaların yerine yeni bir şeyler yapılamadığını, enkazların da kaldırılmadığından kötü bir görüntü oluşturduğunu belirtmektedirler" (Gürbüz, 2009, s. 50).
	Komşuluk ve hemşerilik gibi dayanışma ağlarının çözülmesi	Komşuların birbirinden ayrılması, komşuluk tanışıklığının zayıflaması, paylaşım ve yardımlaşmanın azalması, hemşeri ağlarının zayıflaması	Danışan (2012)	"Ama şimdi birbirimizi tanımıyoruz. TOKİ ve belediye bizi yerimizden çıkardı… Ayrıldık. Konuşacak, sohbet edecek kimse yok" (Danışan, 2012, s. 77).
	Dönüşüm sonrası güvensiz kamusal alanlar	Ortak alanların fiziksel olarak ayrıştırılması, ortak alan kullanımında güvensizlik ve dışlama, kamusal alanlara erişimin kısıtlanması, dönüşüm alanlarının	Danışan (2012)	"TOKİ konutlarının bariyerleri nedeniyle gecekondumuzu Bentderesi Caddesi'ne bağlayan yolu kullanamıyoruz… TOKİ'de bir oyun alanı var ama çocuklarımız orada oynayamıyor; orada

Analitik Tema	Betimleyici Tema	Alt Kodlar	Temayı Destekleyen Tezler	Örnek Alıntı
		güvensizleşmesi		yaşayanlar bizimle bir arada olmak istemiyor" (Danışan, 2012, s. 69).
4.2.3. Kentsel dönüşüm borçlanma ve yoksullaşma deneyimine dönüşüyor	**TOKİ'ye borçlanma**	Arsa büyüklüğüne göre borçlandırılma, uzun vadeli/taksitli borçlanma, borç ödeme güçlüğü, borç nedeniyle TOKİ'yi elden çıkarma	Danışan (2012), Özen (2008)	"Arsası en az 170 m² olan hak sahiplerine bir konut verilebilmekte; 170 m²'nin altındakiler borçlandırılmakta, geri ödemeler 180 aya bölünmekte ve altı ayda bir %5 sabit faiz uygulanmaktadır" (Danışan, 2012, s. 80).
	Kentsel dönüşüm sonrası yaşam maliyetinin artması	Kira giderlerinin artması, ısınma/aidat gibi giderlerin artması, gecekondudaki düşük maliyetli yaşam olanaklarının kaybı, haneye giren paranın azalması	Danışan (2012)	"Gecekondum sobayla ısınıyor… işyerimden ücretsiz odun alıyorum. TOKİ'de yaşamaya başladığımızda ise doğal gaz için ödeme yapmak zorunda kalacağım… en azından ücretimin %25'ini faturalara vermem gerekecek" (Danışan, 2012, s. 96).
	Kentsel dönüşümde konut ve arsanın rant ve yatırım aracına dönüşmesi	Konutun yatırım aracına dönüşmesi, mülkün değerlenmesini bekleme, yap-satçı eliyle dönüşüm talebi	Danışan (2012); Bal Kızılhan (2019)	"Orta-üst gelir grupları buradan yatırım yapmak için konut alıyor. Yaklaşık 90-100 bin TL'ye aldıkları evi 125-130 bin TL'ye satıyorlar" (Danışan, 2012, s. 95).
4.2.4. Kentsel dönüşüm etnik ve sınıfsal ayrışmaları derinleştirmektedir	**TOKİ ve gecekondu arasında sınıfsal ayrışma**	TOKİ'ye sosyo-ekonomik açıdan daha yüksek grupların yerleşmesi, TOKİ ve gecekondu sakinleri arasında sosyo-ekonomik ayrışma	Danışan (2012)	"TOKİ sakinlerinin çoğu gecekondu alanının dışından geliyor. Daha önce burada yaşamamışlar. Çoğu doktor, hemşire, polis vb." (Danışan, 2012, s. 73).
	Gecekondu mekânında etnik yoğunlaşma	Roman'ların dönüşüm sonrası yakın gecekondu mahallelerine taşınması, Suriyeli hanelerin gecekondu mahallelerinde yoğunlaşması	Önder (2011); Özaydın (2021)	"Yenidoğan ve Aktaş'taki kentsel dönüşüm sonucunda birçok Roman ailenin evi yıkılmış; aileler özellikle önceki yaşam alanlarına yakın bölgelere taşınmak zorunda kalmış ve Siteler çevresine yerleşmeye başlamıştır" (Önder, 2011, s. 50). "Siteler Bölgesine yakın olan, aynı zamanda genelde düşük kiraların ve alt gelir grubunun tercih ettiği Önder ve Ulubey Mahallelerinin de Suriyeliler tarafından

Analitik Tema	Betimleyici Tema	Alt Kodlar	Temayı Destekleyen Tezler	Örnek Alıntı
				oldukça tercih edildiği ve bu durumun ise hâlihazırda var olan gettolaşmayı da artıran bir etki meydana getirdiği gözlem ve görüşmelerden anlaşılmıştır" (Özaydın, 2021, s. 148).
	Etnik temelli sosyo-mekânsal ayrışma	Romanlarla ilişkilendirilen mekanlardan kaçınma, farklı etnik gruplarla komşuluk kurmaktan kaçınma, etnik kimliğin suç ve güvensizlikle ilişkilendirilmesi, etnik kimlik temelinde mekânsal dışlama	Önder (2011); Özaydın (2021)	"Ece Caddesi Romanların yaşam alanı olarak görülmekte ve görüşülenlerin neredeyse tamamı güvenlik sorunları nedeniyle bu bölgeyi kullanmaktan kaçınmaktadır. Hacılar ve Önder'de Romanlarla diğer nüfus arasında komşuluk ilişkisi bulunmamaktadır" (Önder, 2011, s. 50).
4.3.1. Yoksul mahalle yoksul göçmenleri kendine çekerken aynı yoksulluk üzerinden yeni bir piyasa ortaya çıkmaktadır	**Ucuz konut ve iş imkanlarının bölgeyi çekici kılması**	Ucuz kira nedeniyle bölgeyi tercih etme, Siteler'e yakınlık nedeniyle yerleşme, düşük maliyetli konutlara yönelme	Uludağ (2016); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021)	"Siteler Bölgesine yakın olan, aynı zamanda genelde düşük kiraların ve alt gelir grubunun tercih ettiği Önder ve Ulubey Mahallelerinin de Suriyeliler tarafından oldukça tercih edildiği ve bu durumun ise hâlihazırda var olan gettolaşmayı da artıran bir etki meydana getirdiği gözlem ve görüşmelerden anlaşılmıştır" (Özaydın, 2021, s. 148).
	Akraba ve tanıdık ağlarıyla zincirleme yerleşme	Akraba ve tanıdıkların yanına yerleşme, yeni gelenleri evde barındırma, tanıdık aracılığıyla ev bulma, tanıdık aracılığıyla iş bulma, önceden gelenlerin yeni gelenleri mahalleye çağırması	Uludağ (2016); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021), Mozafari, (2022)	"Buraya geldiler. O onu getirdi, o onu getirdi, buraya toplanmaya başladılar" (Sizer, 2019, s. 82).
	Göçmen yerleşiminin kar aracına dönüşmesi	Suriyelilere daha yüksek kira uygulanması, ev bulma karşılığında komisyon alınması, para karşılığı kefillik, hava parası, Suriyeliler arasında konut bulmanın kazanca dönüşmesi	Uludağ (2016); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Kaya (2021)	"Suriye'den yeni gelenlere özellikle burada hiç tanıdığı olmayanlara kendisi de Suriyeli olanlar ev tutuyorlar ve daha sonra o evden komisyon alıyorlar…" (Demirtaş, 2019, s. 194).
	Ucuz ve	Düşük ücretle çalışma,	Uludağ (2016);	"Eşim haftalık 250 TL

Analitik Tema	Betimleyici Tema	Alt Kodlar	Temayı Destekleyen Tezler	Örnek Alıntı
	güvencesiz işgücü olarak Suriyeliler	sigortasız ve kayıt dışı çalışma, aynı iş için yerli ve göçmene farklı ücret verilmesi, ucuz işgücü olarak göçmen tercihi, nitelikten farklı işlerde çalışma	Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021); Oba Erdoğan (2019); Mozafari (2022)	alıyor ama aynı yerde çalışan Türkiye'den olanlara haftalık 500 TL veriyorlarmış" (Uludağ, 2016, s. 105).
	Suriyeli nüfusla birlikte mahallede oluşan yeni bir pazar alanı	Suriyeli esnafın artması, Suriyelilere yönelik dükkânların açılması, Suriye çarşısının oluşması, işçilikten esnaflığa geçiş	Uludağ (2016); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021)	"Elli dükkan var. Dükkanlar var küçük küçük. Manav gibi bakkal gibi dükkanlar açtılar. Lokanta var hepsi var" (Sizer, 2019, s. 84).
4.3.2. Göçmenler ve ev sahibi toplum yan yana yaşıyorsa da beraber yaşamak sınırlı kalmaktadır	**Türkçe bilmenin ilişki kurmayı ve kabul görmeyi kolaylaştırması**	Türkçe bilmeyenlerin yerli halkla iletişim kuramaması, Türkçe bilenlerin gündelik mekânlarda daha az dışlanması, Türkmenlerin daha fazla kabul görmesi	Uludağ (2016); Sizer (2019); Oba Erdoğan (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021); Mozafari (2022)	"Ben Suriye Türkmen'i olduğum için Türkçe konuşabiliyorum daha rahatım diğer Suriyelilere göre…" (Mozafari, 2022, s. 88).
	Suriyelilerin mahalle içinde kapalı yaşamı	Gündelik ihtiyaçların (alışveriş, eğitim, sağlık) mahalle içi göçmen ağları üzerinden karşılanması, mahalle içinde Türkçeye ihtiyaç duyulmaması	Uludağ (2016); Sizer (2019); Oba Erdoğan (2019); Demirtaş (2019); Kaya (2021)	"Dil bilmeyenler Önder'den de çıkmıyo zaten. Neye ihtiyacı varsa mahallede hallediyo işini" (Kaya, 2021, s. 91).
	Komşuluk ilişkilerinin sınırlı kalması	Türk komşularla ilişkinin selamlaşma düzeyinde kalması, arkadaşlık kurma isteğinin karşılık bulmaması, yerli halkın kendi mahallesine yabancılaşması, STK'lar aracılığıyla sosyal ilişkilerin kurulması, Çocukların oyununda ayrışmanın görülmesi	Uludağ (2016); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021)	"Türk komşularım var ama görüşmüyoruz" (Özaydın, 2021, s. 144). "Suriyeliler için sivil toplum alanları, dışlanma deneyiminin neredeyse hiç yaşamadığı ve ev sahibi toplumla güven içerisinde ilişki kurabildikleri alanlardır" (Sizer, 2019, s. 109).
4.3.3. Mahalledeki ortak yoksulluk deneyimi kaynakların paylaşımında etnik ayrışmaları derinleştiriyor	**Sosyal yardımın geçimi desteklerken ayrışmaya konu olması**	Sosyal yardımın temel geçim kaynağı olması, yardımın bağımlılık yarattığının düşünülmesi, yardımın kullanımı üzerinden gerilim, sosyal yardımların satılması	Sizer (2019); Oba Erdoğan (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Kaya (2021)	"Sadece hilalkartla geçiniyoz" (Kaya, 2021, s. 61). "Ekmek israfı fazla olduğundan dolayı gruplar arasında kutuplaşma oldu" (Sizer, 2019, s. 114).
	Sosyal	Suriyelilere yapılan	Uludağ (2016);	"E niye kendi fakirini

Analitik Tema	Betimleyici Tema	Alt Kodlar	Temayı Destekleyen Tezler	Örnek Alıntı
	yardımların iki yoksul grup arasında rekabet yaratması	yardımların ayrıcalık olarak görülmesi, yerli yoksulların geri planda kaldığına yönelik algısı, yardımların Suriyelilerle paylaşılmasına tepki, Suriyelilerin devletten maaş aldığı düşüncesi	Oba Erdoğan (2019); Bal Kızılhan (2019); Mozafari (2022)	görmüyor da yabancılara yardım ediyor?" (Bal Kızılhan, 2019, s. 158).
4.3.4. Geçicilik söylemi sürerken kalıcı düzenin adımları çoktan atılmaktadır	**Geçicilik söylemi altında kalıcı bir düzenin kurulması**	Savaş bitince Suriye'ye dönme isteği, Türkiye'deki evi benimseme, vatandaşlıkla kalıcılığı garantiye alma, Türklerle evlilik yoluyla akrabalık kurulması, yerli halkın Suriyelileri kalıcı görmesi	Uludağ (2016); Sizer (2019); Bal Kızılhan (2019); Demirtaş (2019); Özaydın (2021); Kaya (2021)	"Biraz biraz sevmeye başladık evimizi, evimiz oldu" (Uludağ, 2016, s. 133). "%50'si dönmez. Adam hayat kurdu burda. 10 yıl yani dile kolay" (Kaya, 2021, s. 114).
4.4.1. Yerli kadınların kent deneyimi eve doğru daralırken göçmen kadınlarda sınırlı bir hareket alanı açılmaktadır	**Yerli ve göçmen kadınların sınırlı kent kullanımı**	Eş iznine bağlı hareket etme, ev ve yakın çevreyle sınırlanma, hasta, yaşlı ve çocuk bakım yükü, çalışma yaşamından çekilme, taciz korkusu, aile içi şiddet	Çoban (2007); Önder (2011); Sizer (2019)	"Erkek işçiler yüzünden evimin balkonuna bile çıkamıyorum. Balkonda göründüğümde bana laf atıyorlar. Eşim de balkona çıkmama izin vermiyor" (Önder, 2011, s. 56). "Bu konuda Vakıf-2, Suriyelilerin sosyo-kültürel normlarına dayanan çocuk yaşta evlilik, aile içi şiddet, kadın-erkek eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerine karşı gerçekleştirdiği etkinliklerle ve yararlanıcıları aracılığıyla bu normları bölgede sürekli yaymaktadır" (Sizer, 2019, s. 126).
	Göçmen kadınlarda görece artan kent kullanımı	Türkiye'de daha rahat hareket etme, eğitimlere katılma, kadın haklarını öğrenme, şiddete karşı çıkma, kadınların çalışmasının kabul görmesi	Sizer (2019); Kaya (2021); Mozafari (2022)	"Annem burda kalmak istiyo… Dışarı gidiyo geziyo. Orda böyle rahat gezemiyodu" (Kaya, 2021, s. 81). "Ben eminim ki o kadınlar baya baya güçlü oldular ve şiddete hayır diyebiliyorlar. Hayır diyebilmesi hiç küçük bir adım değil. Bence çok büyük bir adım" (Sizer, 2019, s. 126).

4.2. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL DOKUYU DÖNÜŞTÜRMESİ

İncelenen çalışmalar, kentsel dönüşüm müdahalelerinin fiziksel mekânı değiştiren ve dönüştüren teknik bir süreç olmadığını göstermektedir. Bölgenin toplumsal dokusunun doğrudan etkilendiği gerek hemşehrilik ve komşuluk ilişkilerinde gerek gündelik alışkanlıklarda gerek değer ve davranış kalıplarında gözlemlenebilmektedir. Toplumsal doku kavramı bölge sakinlerinin ilişkileri, değer ve yargıları, kültürel, etnik, sınıfsal durumları ve bunlara bağlı davranış kalıplarını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Bu kapsamda gerçekleştirilen analiz neticesinde dört analitik tema ortaya çıkmıştır. Söz konusu analitik temalar birbirinden ayrı konumlanmamakta, birbirlerini destekleyen bir yapı özelliği taşımaktadırlar.

Kentsel dönüşümle bölge sakinleri sürekli bir yer değiştirme sürecine itilirken (analitik tema 1) bu yer değiştirmeler neticesinde mekândan ayrılan ve mekâna yerleşen sakinlerin hemşehrilik ve komşuluk gibi dayanışma pratikleri dönüşüm geçirmiş ve güvensiz bir mahalle yaşantısını beraberinde getirmiştir (analitik tema 2). Yer değiştirme örüntüsünü büyük ölçüde belirleyen ise hanelerin ekonomik gücüdür TOKİ borçlanması ve buna bağlı yoksullaşma kimin nereye taşınacağını belirleyerek süreci bir borçlanma ve yoksullaşma deneyimine dönüştürmektedir (analitik tema 3). Söz konusu ekonomik kırılma boşalan ve ucuzlayan konut stokuyla birleşerek bölgedeki etnik ve sınıfsal ayrışmaları derinleştirmektedir (analitik tema 4). Böylece dört analitik tema kentsel dönüşümün toplumsal dokuyu hem mekânsal hem ilişkiler düzeyinde yeniden nasıl dönüştürdüğünün tarifini sunmaktadır.

Çalışma kapsamında yer alan 14 tezden 8'inin bölgenin kentsel dönüşüm süreçleri ile ilgili veri sağladığı görülmüştür. Her tezin katkısı eşit olmadığı, bir tezin doğrudan kentsel dönüşüm süreçlerine odaklandığı (Danışan, 2012) geri kalanın ise odaklandıkları problem dolayısıyla kentsel dönüşüm süreçlerine değindiği görülmüştür (Özer, 2008; Gürbüz, 2009; Önder, 2011; Uludağ, 2016; Sizer, 2019, Bal Kızılhan, 2019, Özaydın, 2021).

4.2.1. Kentsel Dönüşüm Yerinden Edilme Durumunu Sürekli Kılıyor

İncelenen tezlerde kentsel dönüşümün bölge sakinleri açısından tek seferlik bir taşınma deneyimi olmadığı aksine tekrar eden ve bu taşınma halinin sürekli bir yer değiştirme örüntüsü haline getirdiği görülmektedir. Gecekondusundan ayrılıp TOKİ konutlarına yerleşmeye karar veren haneler yeni konutların yapımı tamamlanana kadar geçici olarak başka bir yerde yaşamaktadır. Konutlar tamamlanıp yerleşim başladığında ise borçların ödenemediği durumlarda haneler tekrardan yeni bir gecekondu arayışına girebilmektedir.

> "Borcu ödeyemezsem, kirası TOKİ'den daha ucuz olduğu için başka bir gecekondu bölgesine gideceğim. (Danışan, 2012, s. 75)"

Çoğunlukla gecekondularda kalabalık bir şekilde yaşandığından yerinden edilme durumu birlikte yaşayan ailelerin birbirlerinden ayrılması olarak da deneyimlenmektedir. Ailelerin hem borçlandırıldığı hem de mekânsal olarak bölündüğü durumlar bir katılımcı tarafından şu ifadeler ile aktarılmaktadır:

> "Erzurum'da doğup büyüdüm. On sekiz yaşımdayken, şu an kayınpederim olan amcam beni oğluna eş olarak aldı. Çok büyük bir yer olan Ankara'yı ilk kez o zaman gördüm. O yıl boyunca kocamın ailesiyle birlikte yaşadık. Ertesi yıl gecekonduya bir oda ve bir banyo ekledik. İki ya da üç yıl sonra kayınbiraderim evlendi ve onlar için bir oda daha ekledik. Üç yıl önce TOKİ gecekondumuzu yıktı ve bize yirmi bin lira borçla iki odalı bir ev verdi. Bu iki odada kim yaşayabilir? Ev çok küçük. Bu yüzden orada kayınpederim oturuyor. Kayınbiraderimin geliri bizimkinden daha iyi; onlar TOKİ'den bir ev kiraladılar. Biz ise TOKİ'ninkinden daha ucuz olduğu için bu gecekonduda yaşıyoruz. Ama eskiden şimdikinden daha iyi yaşıyorduk. (Danışan, 2012, s. 76)

Tek bir katılımcı ifadesinde kentsel dönüşüm sonrasında TOKİ konutu sahibi olma, TOKİ'de kiracı olma ve farklı bir gecekonduya geçme durumlarının bir arada ortaya çıkabildiği görülmektedir. Konutun küçüklüğü ve borç yükü ailenin bir arada yaşamasını engellemiş görece daha yoksul olan hane üyeleri yeniden gecekonduya yönelmiştir.

Kentsel dönüşüm sonrasında izlenen yolun büyük ölçüde ekonomik güçle belirlendiği katılımcı ifadelerinden ve araştırmacı yorumlarından okunabilmektedir:

> "Özetle Aktaş mahallesinin gecekondu sakinleri dönüşümün maliyetini TOKİ konutlarına ya da başka gecekondu mahallelerine taşınarak ödemektedir (Danışan, 2012, s. 103)"

> "Parası olan apartmana taşındı; parası olmayan ise başka bir gecekonduya geçti. (Danışan, 2012, s. 96)"

Yıkım sonrası yeni gecekondu arama durumu yıllar sonra Suriyeli haneler için de benzer biçimde gerçekleşmektedir:

> "Yaşadıkları evin kentsel dönüşüm nedeniyle yıkılmasının ardından aynı mahallede yaşayan eşinin ağabeyinin yanına taşınmışlar; ev arıyorlar. Katılımcı, Suriyeli ve çok sayıda çocukları olduğu için kendilerine ev verilmediğini söylüyor. (Uludağ, 2016, s. 179)"

> "Birinci olarak, bölgenin kentsel dönüşüm sürecindeki 40-50 yıllık konutların kullanılmıyor halde olması ya da oldukça düşük fiyatlı barınma olanakları oluşturmasıdır. (Sizer, 2019, s. 81)"

Sonuç olarak kentsel dönüşüm projeleri bölge sakinleri için istikrarlı bir barınma imkânı sunmaktan ziyade yer değişikliğini süreklileştirmektedir.

4.2.2. Kentsel Dönüşümün Yarattığı Sosyo-Mekânsal Boşlukta Bölge Sakinleri İçin Ne Mekân Ne İlişkiler Güvenilirdir

Kentsel dönüşümle ortaya çıkan mekânsal boşluk hali fiziksel yapılarda görünür olduğu kadar yaşayan mekandaki ilişkilerde de görünür olmaktadır. Yıkımlar ve terk edilmeler sonucunda boşalan mekânda mahalleyi bir arada tutan ve bölgenin kimliğinin oluşmasında etkili olan hemşehrilik ve komşuluk ağlarının çözülmesiyle sosyal anlamda da bir boşluk meydana gelmektedir.

Kentsel dönüşüm sürecinde hem fiziksel hem sosyal alanda meydana gelen bu değişimleri Lefebvre'in (2014) mekânın üretimi kavramsallaştırmasıyla daha net görmek mümkündür. Sakinlerin gündelik yaşantılarıyla şekillendirdikleri komşuluk ilişkileriyle ve anılarıyla ürettikleri mahalleleri temsili mekanlara (yaşanan mekân)

karşılık gelmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ise devletin ve sermayenin rasyonalist ve müdahaleci bir biçimde yukarıdan aşağıya doğru dayattığı hegemonik bir mekân tasvirini yani mekân temsillerini (tasarlanan mekân) görünür kılmaktadır (Lefebvre, 2014, s. 65-66). Mahalle dokusunun ve hemşerilik ve komşuluk gibi dayanışma ağlarının çözülmesiyle sakinler mekânı dönüştürme ve kendine mal etme kapasitesini yitirmektedirler. Bu çalışmada sosyo-mekânsal boşluk mekânın fiziksel olarak boşalmasını değil söz konusu mekânı üretme kapasitesinin yitirilmesini ifade etmektedir. Mekân toplu konut projeleri ile üretilmeye devam ediyor gibi görünse de sakinlerin gündelik yaşam halleri, ilişkileri ve mekâna yönelik fiziksel etkileri gibi mekânın biçimlenmesindeki belirleyici rolleri yitirilmiştir.

İncelenen bir tezde söz konusu çözülme doğrudan kentsel dönüşümle şu şekilde ilişkilendirilmektedir.

> "Şimdi artık birbirimizi tanımıyoruz. TOKİ ve Belediye bizi buradan çıkardı keşke aynı apartmanda otursaydık. Ayrıldık. Konuşacak, sohbet edecek kimse yok. Ev sahibi olmanın anlamı borçla bu dört duvar arasına hapsolmak. Ben zaten ev sahibiydim. Sadece ev değil bahçem ve komşularım da vardı (Danışan, 2012, s. 77)."

Bulgular, bölge sakinlerinin sosyo-mekânsal boşlukta hem içinde bulundukları mekâna hem de birbirleriyle kurdukları ilişkilere yönelik bir güvensizlik geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Terk edilen alanlar gözetimden uzak ve suç açısından elverişli yerlere dönüşmektedir. İncelenen bir tezde mekânın suça meyilli kişiler için bir çekim merkezi haline geldiği şöyle belirtilmektedir:

> "Ayrıca, bölgenin içkiye, kumara, fuhuşa vb. suçlara uygun bir mekân olarak toplum tarafından bilinmesi bir yandan bu işlere meyilli olmayan insanları mahalleden uzaklaştırırken diğer yandan suça meyilli mekânız insanlar için de bir çekim merkezi haline gelebilmektedir (Gürbüz, 2009, s. 108).

Aynı tezde polis memurları işlenen suçların önemli bir bölümünün mahallede ikamet etmediği halde sürekli bu bölgede barınan kişiler tarafınca işlendiğini belirtmektedir (Gürbüz, 2009, s. 117).

Ancak burada söz konusu olan yalnızca fiziksel gözetimin yokluğuyla açıklanabilecek bir suç artışı değildir. Gözetim, toplumsal ilişkiler nezdinde de gerçekleşmektedir. Bölgeyi kuran hemşehri grupları kendi mekanlarındaki toplumsal düzenin oluşturulmasını ve devam ettirilmesini de sağlamaktaydı. Dolayısıyla hem mekânsal hem toplumsal boşluk bir arada güven açığı üretmektedir.

Hemşehrilik ağlarının çözülmesiyle ortaya çıkan denetim boşluğunda dayanışma temeline dayanan ilişkilerin çıkar temelli bir noktaya doğru gittiğini göstermektedir. İncelenen bir tezde etnik, dinsel ve hemşehrilik ilişkilerinin mahalle sakinlerinin bir kısmını kapsadığı (Gürbüz, 2009, s. 97) dayanışmanın bir noktada menfaat ilişkisine dönüştüğünü belirtmektedir:

> "Dayanışmanın sınırlarına bakıldığında ise kişilerin her zaman kendi menfaatlerini ön planda tuttukları ve aslında dayanışma ilişkilerinin bir noktada menfaat ilişkilerine dönüştüğü katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır (Gürbüz, 2009, s. 98)."

Güvensizlik hali kentsel dönüşümün tek bir mekanına özgü değildir. Terk edilen gecekondu alanları kadar dönüşümün ürettiği yeni TOKİ siteleri çevresi de sakinler tarafından güvensiz olarak deneyimlenmektedir.

> "Akşamları belli saatlerde TOKİ bloklarının çevresi güvenli değil; çünkü TOKİ blokları tel örgüyle çevirmiş. (Danışan, 2012, s. 100)"

İlişkilerin ve mekânın yapısındaki suç eksenli dönüşüm çocukların suça sürüklenmesine ilişkin kaygılara işaret etmektedir:

> "Aileler çocuklarının kendilerini koruyabilmesi için cesaretlendirmekte, bıçak taşımalarına müsaade etmektedirler (Gürbüz, 2009, s. 110)."

Çocukların suça sürüklenmesinin yanı sıra TOKİ bölgesinde ise çocukların güvenliksiz ve güvensiz bir ortamda büyüdüğü görülmektedir. Bir katılımcı çocukları için endişesi şöyle aktarmaktadır:

> "TOKİ yönetimi, gecekondu sakinleri çoğunu çaldığı için oyun alanındaki oyuncakları kaldırdı. Onlardan korktuğumuz için, oyuncakları çalıp bu bariyerleri tahrip ederlerken hiçbir şey demedik. (Danışan, 2012, s. 69)"

Bu durum kentsel dönüşümün sakinleri güvensiz bir mekândan güvenli bir mekâna taşımadığını aksine güvenli alanların çözülmesine dolaylı bir etkisi olduğu ve yeni konutlarda da bu güvenlik problemlerinin yönetilmesinde yeterli olamadığı görülmektedir. Suç temelli güvensizliğin geçici veya sınırlı bir alanda yoğunlaşmadığı çocukların suça çekilmesiyle suçun ve güvensizliğin devamlılığının sağlandığı görülmektedir. Sonuç olarak kentsel dönüşüm sürecinde ne boşalan gecekondu alanları ne yeni konutlar ne de bu süreçte yeniden kurulan ilişkiler bölge sakinleri için güvenilir bir zemin sunmaktadır.

Bulgular sosyo-mekânsal boşluk açısından değerlendirildiğinde olgunun yalnızca boşalan gecekondu alanlarında değil dönüşüm sonrasındaki yeni konutlarda da devam ettiği görülmektedir. TOKİ'lerde mekân fiziksel olarak yeniden dolmuş sakinler yerleşmiş olsa da bu doluluğun görünüşte kaldığı söylenebilir. Sakinlerin yapılı çevrenin biçimlenmesine katkısı bulunmamakta, komşuluk ilişkileri sınıfsal sebeplerle zayıf kalmakta ve geniş aile, hemşeri ilişkilerinde görülen birbirine yakın yaşama pratikleri kurulamamaktadır.

4.2.3. Kentsel Dönüşüm Borçlanma ve Yoksullaşma Deneyimine Dönüşüyor

Kentsel dönüşüme giren gecekondu bölgelerinde sakinler mülkiyetin hukuki statüsüne göre değerlendirilmektedirler. Hak sahipliği hanenin bölgede geçirdiği süreye veya barınma ihtiyacına göre belirlenmiyor gecekondunun tapusuna ve arsanın büyüklüğüne göre değerlendiriliyor. İncelenen bir tezde uygulama şu şekilde aktarılmaktadır:

> "Anlaşmaya göre arsası en az 170 metrekare olan hak sahiplerine TOKİ'den bir konut verilebilmektedir. 170 metrekarenin altındakiler borçlanmaktadır.

> Geri ödemeler 180 aya bölünmekte ve altı ayda bir yenilenen yüzde 5 sabit faiz uygulanmaktadır (Danışan, 2012, s. 80)."

Bu değerlendirme neticesinde üç ayrı hane profili ile karşılaşılmaktadır. Borçlanmadan konut sahibi olabilenler, borçlanarak konut sahibi olanlar ve hiçbir hak sahipliği tanınmayan kiracılar. Aynı tezde gecekondu sakinlerinin yaklaşık yarsının kiracı olduğu ve kiracıların TOKİ'den konut satın almak istemeleri halinde öncelik tanınması dışında dönüşüm sürecinde herhangi bir hakka sahip olmadıkları belirtilmektedir (Danışan, 2012, s. 80).

Ev sahibi olmak için kredi borcu altına giren haneler süreci konut sahibi olma durumundan ziyade borçlanmaları üzerinden ele almaktadırlar.

> "Konut sahibi olmanın anlamı borçla bu dört duvara hapsolmaktır (Danışan, 2012, s. 77)."

> "Gecekondum vardı şimdi borçluyum olan bu (Danışan, 2012, s. 75)."

Yoksulluk teması borçlanmaktan ziyade TOKİ'de artan yaşam maliyetleri üzerinden de aktarılmaktadır. Gecekonduda parasız temin edilen yakacağın yerini doğal gaz faturası alırken, gecekondu bahçesinde yetiştirilen meyve sebzenin yerini manav ve pazar harcamaları ve aidat ödemeleri almaktadır:

> "Şimdi gecekondum soba ile ısınıyor. Siteler'de çalışıyorum ve patronumun atölyesinden para ödemeden odun alıyorum. Bu odunları sadece ısınmak için değil banyo yapmak için de kullanıyoruz. Ama TOKİ'de yaşamaya başladığımızda doğal gaz parasını ödemek zorunda kalacağım (Danışan, 2012, s. 96)."

> "Bu eve taşınmadan önce bahçeli bir gecekonduda yaşıyorduk. Sebze ve meyve yetiştiriyordum. Bahçemde ağaçlar vardı. Buraya taşınana kadar pazardan hiçbir şey için para ödememiştim. Bahçem sadece aileme değil komşularıma da yetiyordu (Danışan, 2012, s. 76-77)."

Kentsel dönüşüm müdahaleleri neticesinde yoksullaşmanın sadece haneler özelinde görülmediği mahalle esnaflarını da etkilediği başka bir tezde şu şekilde izlenmektedir:

> "Diğer esnaf yıkımlarla yıldı gitti. Mahallede borç gırtlakta. Postacı her gün icra kâğıdı taşıyor evlere (Gürbüz, 2009, s. 86)."

Araştırmacı yorumları da benzer yöndedir. Fiziksel koşulların iyileştirilmeye çalışılırken bir yandan yaşamanın pahalılaştığı ve sonucunda yoksulluğun derinleştiği belirtilmekte (Danışan, 2012, s. 96), başka bir tezde ise dönüşümün mahalle halkını göreli olarak yoksullaştırdığı ve sosyal yardımlara bağımlı hale getirdiği ifade edilmektedir (Bal Kızılhan, 2019, s. 89).

Ancak bulgular tek bir tarafta yoğunlaşmamaktadır. Ödeme gücü olanlar için TOKİ konutlarının bir yatırım aracı olarak değerlendirildiği, 90-100 bin TL'ye alınan konutların 123-130 bin TL dolaylarında satıldığı aktarılmaktadır (Danışan, 2012, s. 95). Aynı tezde bölge sakinlerinin TOKİ yerine yap-satçı eliyle dönüşümü tercih ettikleri görülmektedir;

> "Gecekondumuz yıkılmadan önce bu alanı bir yap-satçının dönüştüreceği söylentisi vardı. Doğru olsaydı hiç borçlanmadan konut sahibi olacaktık (Danışan, 2012, s. 97)."

Bulgular, kentsel dönüşümün yoksul gecekondu haneleri için borçlanma durumlarını ve yoksullaşmayı derinleştiren boyutunu betimlerken kimi aktörler için yatırım ve rant ekseninde şekillendiğini göstermektedir. Bu duruma Harvey'in sermaye birikimi çözümlemesi tarafından bakıldığında, üretim alanında karını değerlendirme düzeyi sınırlanan sermayenin yapılı çevreye yani ikincil sermaye döngüsüne yöneldiği durumu görünür olmaktadır (Harvey, 1989, s. 99-100). Altındağ örneğinde hane borçsuz bir gecekonduya sahipken dönüşümden sonra daha küçük bir apartman dairesine ve 15 yıllık bir borca sahip olmuştur. Ortada üretilen yeni bir değer olmadığı aksine yerinden edilen hanenin yeni konutun ödeme yükü olarak kendilerine yansıdığı görülmektedir. Harvey'in mülksüzleştirme yoluyla birikim olarak ifade ettiği şeyin de bu olduğunu söylemek mümkündür (Harvey, 2013a, s. 102).

Hak sahipliği ölçütü olan 170 metrekarelik bir gecekonduya sahip olma durumu bölgede geçirilen süre, komşuluk ilişkileri ve temel barınma hakkı gibi piyasa dışı değerlerin tek bir piyasa ölçütüne indirgendiğini göstermektedir. Lefebvre'nin kapitalist kentleşme eleştirisinde vurguladığı mekânın toplumsal yaşama dayalı olan kullanım değerinin salt bir meta ölçütü olan değişim değerine indirgendiği süreci ile doğrudan örtüşmektedir (Lefebvre, 2015, s. 22). Lefebvre'e göre bu tarz indirgemeci piyasa mantığı mekânın

asıl üreteni olan sakinlerin gündelik pratiklerini yok etme eğilimindedir (Lefebvre, 2015, s. 94).

4.2.4. Kentsel Dönüşüm Etnik ve Sınıfsal Ayrışmaları Derinleştirmektedir

İncelenen tezler, kentsel dönüşümün mekanları olan gecekondu mahallelerinde ve TOKİ konutlarında yaşayan gruplar arasında sosyal etkileşimlerin sınırlı kaldığını, etnik ötekileştirmenin arttığını, farklı sosyo-ekonomik gruplar arasında ayrımının belirginleştiğini göstermektedir. Ayrışmalar mekâna göre farklılaşmaktadır. TOKİ sitelerinde sınıfsal, gecekondu alanlarında ise etnik temelli ayrışmalar belirgin hale gelmektedir.

Ayrışmaların temellendiği noktalardan biri gecekondu arazisinin merkezi konumu nedeni ile değer kazanmasıdır. Arazi değer kazandıkça kimin nerede barınacağı ödeme gücüne göre belirlenmeye başlamıştır. Gecekondu alanları kullanım değerinden çok değişim değeri ve rant üzerinden öne çıkmaktadır (Danışan, 2012,). TOKİ konutlarına yerleşenlerin çoğunun bölgeyle önceden bağı olmayan yüksek gelirli kimseler olduğu ifade edilmektedir:

> "TOKİ sakinlerinin çoğu bölgenin gecekondu yerleşiminin dışından geliyor; daha önce burada hiç yaşamadılar. Çoğu doktor, hemşire, polis gibi mesleklerden. Burası Ankara'nın kalbi; değerlenecek ama ne zaman? Başlangıçta konutların maliyeti en fazla 70-80 bin liraydı, şimdi 120 binden aşağı değil. Burası merkez; Ulus üç dakika, Keçiören de öyle. Hastaneler yürüme mesafesinde. Şu inşaatlara bakın. Burası öyle kalır mı? Burası değerlenecek." (Danışan, 2012, s. 86)

Aynı zamanda TOKİ konutlarında eski gecekondu sakinleri de yaşamaktadır. TOKİ ve gecekondu mahallelerini ayıran fiziksel bariyerin yanında görünmez sınıfsal bir bariyer de bulunmaktadır. Üst gelir gruplarının ortak alanlarda yoksul komşularını görmek istememesi TOKİ'de yaşayan eski bir gecekondulu tarafından şöyle anlatılmaktadır:

> "Gecekondumuzu Bentderesi Caddesi'ne bağlayan bu yolu, TOKİ konutlarının bariyerleri yüzünden kullanamadık; başka bir yolu kullanmak zorundayız. Ayrıca TOKİ'de bir oyun alanı var ama bizim çocuklarımız orada oynayamadı, çünkü orada yaşayanlar bizimle bir arada olmak

> istemiyor. Her yer inşaat hâlinde; çocuklarımız nerede oynar bilmiyorum. (Danışan, 2012, s. 69)"

Gecekondu mahallelerinde ise ayrışma sınıftan çok etnik kökene dayanmaktadır. Ayrışmanın temelinde dönüşümle birlikte bölgede oluşan ucuz konut stoku yer almaktadır. Kentsel dönüşüm nedeniyle bölgeden ayrılan gecekondu sahiplerinin bir kısmı henüz yıkılmamış gecekondularının düşük bedellerle kiraya vermektedir. Böylece çöküntü bölgesine dönüşen bu mahalleler ucuz barınma arayan yoksul kesimler için bir çekim alanı haline gelmektedir. Buraya yerleşen yeni sakinler ayrılan eski ev sahiplerine göre daha kırılgan bir hane yapısına sahiptir.

İlk yıllarda bu konutlar çevre mahallelerde kentsel dönüşüm nedeniyle evleri yıkılan yoksul gruplarca doldurulmuştur. Bu grupların arasında Çingene olarak da adlandırılan Roman kökenli nüfus da yer almaktadır.

> "Ancak son yıllarda diğer etnik grupların sayısında bir artış görülmektedir; özellikle Çingene nüfusu artmıştır. Çünkü Yenidoğan ve Aktaş'taki kentsel dönüşüm projesi sonucunda birçok Çingene ailesinin evi yıkılmış ve bu aileler başka yerlere, özellikle daha önce yaşadıkları bölgelere yakın yerlere taşınmak zorunda kalmıştır. (Önder, 2011, s. 63)"

Roman nüfusunun bu mahallelerde yoğunlaşması, etnik kökene dayalı bir dışlanmayla sonuçlanmıştır. İncelenen tezlerdeki araştırmacı yorumları ve katılımcı ifadeleri dönüşümün ilk dönemlerinde çingene gruplarının marjinalleştiğini göstermektedir.

> "Görüşülenlerin çoğu Siteler çevresinde son yıllarda ortaya çıkan sorunların Çingene ailelerin bölgeye taşınmasıyla başladığını belirtmektedir (Önder, 2011, s. 50).
>
> "Hacılar ve Önder mahallelerinde yaşayan Romanlar ile nüfusun geri kalanı arasında bir komşuluk ilişkisi bulunmamaktadır. […] Dolayısıyla bu bölgede etnik kökene dayalı dışlanma örüntülerinin bulunduğu ileri sürülebilir. (Önder, 2011, s. 50)

İlerleyen yıllarda aynı koşullar bu kez Suriyeli göçmenleri bölgeye çekmiştir. Boşalan ve ucuz gecekondular Suriyeli nüfusun Altındağ'da yoğunlaşmasının temel nedeni olmuştur:

> "80 binden fazla Suriyelinin yarısından fazlası Altındağ ilçesinde yaşamaktadır. Bu durumun gerekçeleri arasında, Altındağ çevresinde bulunan sanayi bölgesi ve bu bölgede sürdürülen sanayi faaliyetlerinin beraberinde getirdiği iş imkanları, gecekondu alanlarına yönelik kentsel dönüşümün devam etmesi nedeniyle bölgede çok sayıda ucuz konut bulunması yer almaktadır (Bal Kızılhan, 2019)."

Suriyeli göçmenler bu konutlara çoğunlukla aileleri ve hemşehrileriyle birlikte kiralama ya da işgal yoluyla yerleşmiştir. Nitekim bir katılımcı Suriyelilerin ilk olarak Önder mahallesini "mahallenin fakir ve kiraların ucuz" olması sebebi ile tercih ettiğini belirtmektedir (Sizer, 2019). Roman nüfusta olduğu gibi Suriyeli göçmenler de etnik ötekileştirmenin hedefi haline gelmiştir. Dil bariyeri ve kültürel farklılıkların ötekileştirmeyi daha da derinleştirdiği Suriyeli Türkmen katılımcıların ifadelerinde ve farklı bir araştırmacı yorumunda görünmektedir:

> "(...) gidip geliyoruz. Komşularımız var. Çayımızı hep beraber içeriz, birlikte kahvaltı ederiz, yemek yeriz. 'Siz Türkmen'siniz onun için sizi seviyoruz' diyorlar. Hiç Türkçe bilmiyorsan fazla sevmiyorlar. Biz Türkçe bildiğimiz için bizi seviyorlar... Çocuklar da Türkçe bildiği için sokakta filan da oynuyorlar diğer çocuklarla, seviyorlar birbirlerini. Arapça konuştuğunda fazla sevmiyorlar." (Uludağ, 2016, s. 114)

> "Biz Türk olduğumuz için bize daha iyiler. Türkçe konuşuyoruz, sohbet ediyoruz." (Uludağ, 2016, s. 114)

> "Mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde Suriyelilerin büyük ölçüde doğrudan Araplarla ilişkilendirildiği ve dil-kültür benzerlikleri noktasında yerli halkın daha "ılımlı" bir bakışa sahip olduğu Türkmenlerin ise Suriyelilerin tamamen dışında tutuldukları görülmüştür." (Bal Kızılhan, 2019, s. 189)

Bu bulgular ışığında kentsel dönüşümün bölgedeki farklı grupları fiziksel olarak bir araya getirse de aralarındaki ayrışmayı derinleştirdiği ileri sürülebilir. Gecekondu alanlarındaki ayrışmanın tek bir gruba özgü olmadığı benzer sebeplerle bölgeye yerleşen farklı etnik grupların benzer biçimde ötekileştirildiği farklı yıllarda gerçekleşen farklı çalışmalar aracılığıyla ortaya konmaktadır. TOKİ sitelerinde ise gecekondudan gelen sakinler ile şehrin diğer bölgelerinden gelen üst gelir grupları arasında sınıf temelli bir ayrımın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm bölgede tek seferlik bir ayrışma yaratmamış bölgeye gelen yeni gruplarla birlikte tekrarlanan bir ayrışmaya yol açmıştır.

4.3. SURİYELİ GÖÇÜ SONRASI ALTINDAĞ'DA DÖNÜŞÜM VE BİRLİKTE YAŞAM

Bu bölüm dahil edilen çalışmalardan sekiz tanesinin analizine dayanmaktadır (Uludağ, 2016; Sizer, 2019; Oba Erdoğan, 2019; Bal Kızılhan, 2019; Demirtaş, 2019; Özaydın, 2021; Kaya, 2021; Mozafari, 2022). Diğer altı tez ise (Aksungur, 2006; Çoban, 2007; Özen, 2008; Gürbüz, 2009; Önder, 2011; Danışan, 2012) Suriyeli göçüne ilişkin bulgu içermedikleri için bu başlığın altında yer almamışlardır.

Analiz neticesinde 4 analitik temaya ulaşılmıştır. Tezler kimin sesini taşıdıkları noktasında ayrışmaktadırlar: Uludağ (2016), Sizer (2019), Demirtaş (2019), Özaydın (2021) ve Mozafari (2022) Suriyeli göçmenler ile, Bal Kızılhan (2019) yerli halkla, Oba Erdoğan (2019) kurum ve sivil toplum kuruluşu çalışanları ile görüşmüş Kaya (2021) hem Suriyeli hem yerli halkla görüşmüştür.

Bölge göçmenler için erişilebilir kılan özellikleri ile öne çıkmaktadır; ucuz konut stoğu ve Siteler sanayi bölgesi yerleşim tercihini belirlemektedir. Bölgeye yerleşmeye yönelik artan talep konut ve işgücü piyasasında kar elde etme durumunu görünür kılmıştır (analitik tema 1). Göçmen nüfusun belirli mahallelerde yoğunlaşması mahalleyi kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir hale getirdikçe iki grup arasındaki temas zorunlu ilişkiler etrafında şekillenmekte, mekânsal olarak bir arada olmanın toplumsal yakınlığa dönüşmesinde ise aynı dili konuşuyor olmanın önemi belirginleşmektedir (analitik tema 2). Aynı mekânda paylaşılan kaynakların sınırlı olması sınıfsal bir karşı karşıya gelme durumunu değil etnik ayrışma durumunu sosyal yardımlar ekseninde görünür kılmaktadır (analitik tema 3). Bütün bu durumlar geçicilik ve dönüş söylemi sürerken fiilen kalıcılaşan bir düzen içinde gerçekleşmektedir (analitik tema 4). Sonuç olarak analitik temalar dış göçün bölgeyi hem ekonomik hem sosyal ilişkiler düzeyinde nasıl dönüştüğünün tarifini sunması açısından önemli çıktılar sunmaktadır.

4.3.1. Yoksul Bölge Yoksul Göçmenleri Kendine Çekerken Aynı Yoksulluk Üzerinden Yeni Bir Piyasa Üretilmektedir

Altındağ göçmenler için erişilebilir kılan özellikleri ile göçmen nüfusun yerleşmesini kolaylaştırmış, bununla birlikte bölgenin kar elde etme alanına dönüştü ifade edilebilmektedir.

Altındağ bölgesine yerleşim tercihini belirleyen faktörler ucuz konut, Siteler'e yakınlık ve daha önce yerleşmiş akraba ve tanıdıkların varlığıdır. Akraba ve tanıdık ağlarıyla zincirleme yerleşme yedi tezde, Suriyeli nüfusun belirli mahallelerde yoğunlaşması ise sekiz tezin tamamında görülmektedir. İş ile konutun bölgeye taşınmadaki etkisi bir katılımcı ifadesinde şu şekilde yer almaktadır:

> "Mobilya varak boyacılığı yapıyorum. Önder'e yakın bir de mesleğimi burada yapabiliyorum başka bir yerde iş yok (Özaydın, 2021, s. 114)."

Suriyeli nüfusunun Altındağ'da yoğunlaşması göçmen halkın ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayabildiği bir yapıya dönüştüğü bir mahalle düzenini ortaya çıkarmıştır. Katılımcılar bölgede Suriyeli esnafın, çarşının, okulun ve Arapça vaaz verilen camilerin bulunduğunu aktarılmışlardır:

> "İş burada açıldı. Dükkanlar burada açıldı. Buraya insanlar toplantı yeri yaptılar (Sizer,2019, s. 84)."

> "Suriye çarşı diye tarif edilen yer daha çok Suriye'ye özgü tatlı, yemek, içecek, kıyafet gibi ürünlerin satıldığı bir yerdir. Esnafın çoğunluğunu savaştan dolayı Türkiye'ye gelen Suriyeli zorunlu göçmenler oluşturmaktadır (Demirtaş, 2019, s. 100)."

> "Burada çocuklar eğitimden kopmasın diye okul açtık, gönüllüler çalışıyor. Okula bağış yapılıyor, bu şekilde okul açık kalıyor (Uludağ, 2016, s. 151)."

> "Hocaları Suriyeli. Direk onlara yönelik konuşuyo. Şimdi imam Suriyeli. Dolayısıyla halkın genel anlayabileceği dil Arapça olması sebebiyle hoca orda Cuma hutbesi ve vaazı Arapça olarak veriyor (Kaya, 2021, s. 105)."

Bu dönüşüm Önder Mahallesinin halk arasındaki tarif edilme biçimine de yansımaktadır. Altı tezde mahallenin "Küçük Halep" ya da "Suriyeli mahallesi" olarak anıldığı görülmektedir:

> "Önder Mahallesi Yeni Halep mahallesidir (Sizer, 2019, s. 84)."

> "Benzer şekilde "Küçük Halep" veya "Küçük Şam" olarak adlandırılan Önder Mahallesi'nde de "yerli" nüfusu 2007 yılında yaklaşık 10 bin olan ve 2018 yılında yaklaşık 8 bin civarındaki nüfusunun 2/3'ünü Suriye vatandaşlarının oluşturduğu, Suriyeli esnafın da çok sayıda dükkân ile bu mahallede yer aldıkları söylenebilir (Bal Kızılhan, 2019, s. 94)."

Yoksulluk ve ucuzluk göçmenlerin bölgeye yerleşmesi açısından çekici bir unsurken göçmenlerin bölgede yoğunlaşmasıyla göçmen hanelere normalden daha fazla kira bedeli sunulduğu veya konut kiralanmak istenmediği görülmektedir (Demirtaş, 2019, s. 148; Özaydın, 2021, s. 120; Kaya, 2021, s. 65).

> "Bir emlakçıya ya da ev sahibine gidince Türkçe konuştuğum için Suriyeli olduğumu anlamıyorlar geçici kimliğimi gördükleri an işler değişti deyip daha fazla istiyorlar (Demirtaş, 2019, s. 179)."

> "Önder Mahallesi ile ilgili yöneltilen sorularda katılımcıların büyük bir kısmı ev kiralama konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu Türklerden kimsenin Suriyelilere ev vermek istemediğini ifade etmişlerdir (Kaya, 2021, s. 64)."

> "Yani şöyle gördüğüm kadarıyla bazıları fırsatçılık da yapıyo. Mesela hemen şu yan tarafımızda bi gecekondu var. 750 lira kira istiyomuş. Ya bu biraz vicdansızlık gibi bi şey (Kaya, 2021, s. 98)."

Bölgeye yerleşimde belirleyici olan bir diğer etken akrabalık ve tanıdık ilişkileridir. Katılımcıların çoğu Ankara'yı ya da Önder Mahallesini bilerek seçmemiş, önce gelmiş yakınlarının bulunduğu yer olması sebebi ile yerleşmiştir.

> "Nereye gidelim diye düşünmedik de ilk geldik burada bizim akraba vardı. 2 ay önce gelen o yüzden buraya geldik. Öndere gelmişti o da ilk (Kaya, 2021, s. 55)."

Bu yerleşim zincirleme bir biçimde ilerlemektedir. Gelen kişi önce kendi yakınlarını çağırmakta ve ardından bölgedeki Suriyeli nüfusu bu şekilde artmaktadır. Bir katılımcı ise süreci şöyle aktarmaktadır:

> "Buraya geldiler. O onu getirdi, o onu getirdi, buraya toplanmaya başladılar (Sizer, 2019, s. 82)."

Demirtaş'ın (2019) çalışmasında mahalleye yerleşmeden önce tanıdığı bulunan on bir katılımcıdan onu tanıdıkları olmasaydı bu mahalleye yerleşmeyeceklerini belirtmiştir (s. 138).

İlk yıllarda tanıdık ve akrabalık ağları bir dayanışma biçimi olarak kendini göstermişse de zamanla kar elde etme pratiğine dönüşmesi yine tez bulgularında yer almaktadır. Dikkat çekici kısmı ise bir katılımcının bu davranışın başlangıçta göçmen grupları arasında yaygınlaşmaya başladığı yönündeki aktarımıdır:

> "Onu da başta Suriyeliler yapmış. İlk başta gelenler sonradan gelenlere parayla kiralamışlar Türklerin evlerini. Sonradan Türkler de görüp aynısı yaptı işte (Kaya, 2021, s. 64)."

> "Suriye'den acil ev isteyenler olabiliyor evinin kirası 300TL kendi evini 1000-1500TL teslim ediyor diğer Suriyeliye. Bazıların böyle elinde iki üç evi oluyor böyle komisyonla ev veriyorlar (Demirtaş, 2019, s. 195)."

Bu durum Kaya'nın (2021) çalışmasında sayısal olarak da görülmektedir. Sekiz katılımcı ev kiralarken kefil istendiğini, altı katılımcı ise evi daha önce Türklerden kiralamış olan Suriyeli göçmenlerden kiraladığını belirtmiştir (s. 64).

Burada ortaya çıkan bu işleyiş bölgeye yabancı değildir. Karpat (2003) gecekondulaşma döneminde konut yapımını ve devrini bir gelir kaynağına çeviren "gecekondu girişimcilerinden" söz eder (s. 136). Bölgeye daha önce yerleşmiş olmanın sağladığı bilgi ve ilişki avantajı o dönemde de sonradan gelenler karşısında maddi kazanç durumuna dönüşmüştür. Suriyeli göçmenler açısından da benzer bir seyir izlediği görülmektedir. Başlangıçta hemşehrilik ve akrabalık ilişkileri barınma sorununun karşılıksız çözüm aracı olarak konumlanırken zamanla aynı bağların konutun kiralanmasından kar elde edilen bir ilişkiye dönüşmüştür. Yerli halkın Suriyelilere ev vermek istememesi bu dönüşümü hızlandırmış aracılık edebilecek konumdaki Suriyeli "gecekondu girişimcilerine" bir alan açtığı söylenebilir.

Konut piyasasındaki göçmen etkisi iş gücü piyasasında da benzer biçimde görülmektedir. Bölgeyi göçmen için erişilebilir kılan ucuzluk işveren açısından bir avantaja dönüşmektedir. Siteler'deki mobilya ve imalat atölyeleri göçmenler için başlıca

iş kaynağıdır. Burada çalışan çoğu göçmen kayıt dışı, sigortasız ve güvencesiz bir biçimde çalışmaktadır. Sekiz tezin tamamında kayıt dışı çalışma olgusu yer almaktadır. Beş tezde aynı işi yapan Türk vatandaşı ve Suriyeli işçiler arasındaki ücret farkı aktarılmaktadır (Uludağ, 2016; Bal Kızılhan, 2019; Demirtaş, 2019; Özaydın 2021; Mozafari, 2022).

> "Eşim haftalık 250 TL alıyor ama aynı yerde çalışan Türkiye'den olanlara haftalık 500 TL veriyorlarmış (Uludağ, 2016, s. 105)."

> "Bir de sigorta farkı var. Onlara sigortası var ama bizim yok. (Özaydın, 2021 s. 127)". Aynı fark yerli halkın anlatısında da yer almaktadır: "Herhalde ucuz olduğu için onlar kullanılıyor. Bizim Türkler de onlara biraz şey yapıyor. Cidden her tarafında mesela angarya iş yani yükleme işi falan fazla olduğu için orada genelde Suriyeli kullanılıyor (Bal Kızılhan 2019, s. 123)."

Ucuz emek konumu göçmenlerin Suriye'deki mesleklerin sürdürmelerini de engellemektedir. 5 tezde (Uludağ, 2016; Sizer, 2019; Bal Kızılhan, 2019; Özaydın, 2021; Kaya, 2021) niteliğinin altındaki işlerde çalışan katılımcı ifadeleri yer almaktadır:

> "Öğretmenler, mühendisler, doktorlar var ve farklı işler yapıyorlar. Mesela bir arkadaşımın babası kimya mühendisi ama kasaplık yapıyor. Bazıları bakkal açmışlar (Bal Kızılhan, 2019, s. 155)."

Sürecin tek yönlü izlemediği görülmektedir. Dört tezde işçilikten kendi işletmesini açmaya geçen göçmenler örneği yer almaktadır. İkisinde (Bal Kızılhan, 2019; Kaya, 2021) ise yerli ve göçmen esnaf arasında rekabetin görüldüğü belirtilmektedir.

4.3.2. Göçmenler ve Ev Sahibi Toplum Yan Yana Yaşıyorsa Da Beraber Yaşamak Sınırlı Kalmaktadır

İkinci analitik tema mekânsal bir aradalığın toplumsal yakınlığa dönüşmediğini ifade etmektedir. Türkçe konuşmanın ilişkileri belirlemesi ve buna bağlı olarak komşuluğun sınırlı ve mesafeli kaldığı söylenebilmektedir.

Sekiz tezin tamamında Türkçe bilmenin Suriyeli ve yerel sakinler arasındaki ilişkinin şekillendiği temel olgu olduğu görülmektedir.

“Evimize gelmezler dil bilmiyor kimse sadece selamlaşıyoruz (Demirtaş, 2019, s. 151).”

Dahası Türkçe bilmenin iletişim ve ilişki kurma durumunun yanında sosyal kabul açısından da etkilidir. Altı tezde (Uludağ, 2016; Sizer, 2019; Demirtaş, 2019; Özaydın, 2021; Kaya, 2021; Mozafari, 2022) Türkçe bilenlerin daha az dışlandığı gündelik mekanlarda daha rahat hareket ettiği aktarılmaktadır. Etnik köken bu eşiği doğrudan etkilemektedir:

> “Ben Suriye Türkmen’i olduğum için Türkçe konuşabiliyorum daha rahatım diğer Suriyelilere göre, mesela ben İtfaiye meydanında çalışıyordum, hepsi Türk oranın, yabancıya pek rastlamazsın orada, bana gelip soruyorlardı, sen Suriyeli misin? hiç benzemiyorsun, Suriyeliler böyle olmuyor (Mozafari, 2022, s. 88).”

Bulgular arasında dikkat çekici bir nokta olarak mahallenin kapalı bir yapıda olması ile dil öğrenimi arasındaki ters ilişkidir. Beş tezde (Uludağ, 2016; Sizer, 2019; Oba Erdoğan, 2019; Demirtaş, 2019; Kaya, 2021).”

> “Burda herkes Arapça konuşuyor Türkçe öğrenemiyoruz ki (Demirtaş, 2019, s. 147).”
>
> “Dil bilmeyenler Önder’den de çıkmıyo zaten. Neye ihtiyacı varsa mahallede hallediyo işini. Böyle böyle nasıl dil öğrenecekler bilmiyom (Kaya, 2021, s. 91).”

Dayanışma ağı olarak öne çıkan mahalle kültürünün kapanma etkisi sergilediği durumda göçmenin gündelik hayatı mahallenin sınırları içinde kurulmakta ve Türkçe bilmek günlük hayatta gerekli olmaktan çıkmaktadır. Ev de iş de bu ağlar üzerinden bulunduğundan dil öğrenmek ertelenebilir nitelikte bir ihtiyaca dönüşmektedir. Nitekim katılımcılar dil öğrenmekten söz ederken mahalleden çıkmaktan da söz etmekte iki durumu aynı cümle içerisinde kullanmaktadırlar.

Suriyeli ve Türk ilişkilerine bakıldığında ise komşuluk ilişkilerinin selamlaşma düzeyinde sınırlı kaldığı görülmektedir (Uludağ, 2016; Sizer, 2019; Demirtaş, 2019; Özaydın, 2021; Kaya, 2021).

> "Türk komşularım var ama görüşmüyoruz (Özaydın, 2021, s. 144)."

> "Yoo bir sorun olmadı. Hiç konuşmuyoruz zaten. Onlar konuşursa biz konuşuruz normalde (Kaya, 2021, s. 69)."

Sosyal mesafenin tercih olmadığı kurulamayan ilişkilerin arandığı da bulgularda yer almaktadır:

> "Konuşmak sohbet etmek istiyorum. Arkadaş bulmaya çalışıyorum ama olmuyor. Arkadaş bulmak zor (Uludağ, 2016, s. 116)."

Ancak Sizer'in (2019) çalışmasında bölgede faaliyet gösteren STK'ların ev sahibi toplum ile Suriyeliler arasındaki iletişimi ve ilişkileri desteklediği görülmektedir.

> "Yani Suriyelilerin; ev sahibi toplumla köprü kuran sosyal ağlar geliştirebilecekleri karşılaşma alanlarında dışlanma ve bağ kurma şeklinde olmak üzere ikili bir süreç işliyor görünmektedir. Bu bakımdan Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK çalışanlarının, bağışçılarının veya gönüllülerinin kurdukları ilişkiler diğer alanlardan ayrılmaktadır. Çünkü Suriyeliler için sivil toplum alanları, dışlanma deneyiminin neredeyse hiç yaşamadığı ve ev sahibi toplumla güven içerisinde ilişki kurabildikleri alanlardır. (Sizer, 2019, s. 109)."

4.3.3. Mahalledeki Ortak Yoksulluk Deneyimi Kaynakların Paylaşımında Etnik Ayrışmaları Derinleştiriyor

Yoksul mekandaki sınırlı kaynakların mahallede yaşayanlar arasındaki paylaşımı gruplar arasında gerilimi artıran bir eksende konumlanmaktadır. Belediye, STK ve devlet kurumlarından gelen sosyal yardımlar iş, barınma imkanları ve kamu hizmetleri söz konusu kaynaklar arasında sayılabilir. 2011 yılı sonrası Suriyeli göçünün ardından mahallede yoksul olma halinin etnik ayrışmaların ortaya çıkmasındaki etkisi tezlerde yer almakta, gerilimin en sık dile getirildiği nokta ise sosyal yardımlar üzerinden yapılan karşılaştırma olmaktadır.

Sosyal yardım incelenen tezlerde göçmen hanelerin gündelik geçiminin düzenli bir bileşeni olarak yer almaktadır. Beş tezde hanelerin Kızılaykart, belediye ve dernek yardımıyla geçimlerini sağladıkları aktarılmaktadır. Bir tezde (Kaya, 2021) katılımcıların biri dışında tamamının Kızılaykart yardımı aldığı, buna ek olarak altı ayda

bir erzak ve yılda bir kömür yardımı aldığı belirtilmektedir (s. 62). Yardımın hanedeki yeri çalışmanın mümkün olmadığı durumlarda daha da belirleyici hale gelmektedir:

Yardımlarla geçiniyoruz eşim hasta olduğu için çalışamıyor. (Demirtaş, 2019, s. 103)

Yardımın niteliği ise düzensizdir. Katılımcılar yardımların süreklilik taşımadığını belirtmekte (Uludağ, 2016, s. 167), yardıma nereden ulaşılacağı bilgisinin ise kurumlardan ziyade mahalle içindeki enformel ağlardan öğrenildiği aktarılmaktadır:

> "Suriyeli mahalleliden öğrendik nerenden yardım alabileceğimiz hemen duyulur burada. (Demirtaş, 2019, s. 167)."

Suriyelilerin bölgeye yerleşmeye başladığı ilk dönemlerdeki mahalleliden gördükleri yardımlar göçmen anlatılarında minnet diliyle hatırlanmaktadır

> "Buyur anahtarı dedi" Siz burada muhacirsiniz biz de ensar olmaya hazırız Allah nasip ederse" dedi. (Uludağ, 2016, s. 114)."

Aynı mahallede yaşayan yerli halk da yoksuldur ve aynı kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Yardımın kime ulaştığı bu nedenle gündelik konuşmanın konusu haline gelebilmekte, katılımcılar kendi yoksulluklarını çoğunlukla Suriyeli hanelere verilen yardımlarla birlikte anmaktadır. Ancak kitlesel göçle birlikte mevcuttaki sosyal yardımlara ek yalnızca geçici koruma kapsamındaki bireylere yönelik yeni bir yardım kanalı oluşmuştur. Örneğin Kızılaykart Avrupa Birliği tarafından yalnızca geçici koruma statüsündeki hanelere yönelik bir yardımdır (Oba Erdoğan, 2019, s. 66-67). Kurum çalışanları ile gerçekleşen görüşmede toplumun bir kısmının bu yardımların devlet bütçesinden yapıldığı izlenimiyle tepki gösterdiği belirtilmektedir:

> "Suriyelilere hizmet verdiğimiz için bize tepki gösteren çok sayıda Türk başvuran var. "Suriyelilere yardım ediyorsunuz, bize etmiyorsunuz", "Suriyeliler geldi ve biz bu yüzden gözden düştük" gibi söylemler geliştirdiler. (…) Bir de bu insanların sahip olduğu yerel refah sistemi meselesi var. Altındağ'da sosyal yardım bu sistemin çekirdeğini oluşturuyor, çünkü burası yoksul bir bölge. İnsanlar yerel refah sistemlerini başkalarıyla, özellikle de tanımadıkları yabancılarla paylaşmak istemiyor. Teknik olarak aynı toplumsal sınıfın üyeleri (Oba Erdoğan, 2019, s. 99)."

Aynı söylem mahalle sakinlerinin anlatılarında da yer almaktadır:

> "Suriyeliler geldi, Türkiye onlara yardım ediyor, Onlar geldiğinden beri biz bir şey görmüyoruz. Hükümet hep onlara veriyor, bize hiç vermiyor" diyorlar (Uludağ, 2016, s. 103)

Bu durumun göçmen tarafındaki karşılığı ise şu şekildedir:

> "Türkler bize sürekli devletten maaş alıyorsun diyorlar, yok öyle bir şey, ben maaş alsam amelelik yapar mıyım? (Mozafari; 2022, s. 86)."

Ev sahibi toplumun anlatısında yardımın öncelik sırasına ilişkin itirazlar da görülmektedir:

> "E niye kendi fakirini görmüyor da yabancılara yardım ediyor? Çünkü ilkin kendisinin kendi memleketindekini düşünecek, sonra onlara ... (Bal Kızılhan, 2019, s. 158)."

Suriyeli bir katılımcı başlarda ev sahibi toplumun kendilerine yönelik yardımlarının devamlılığını zamana ve göçmen nüfusun hacmine bağladığı görülmektedir:

> "Mesela üç yıl önce herkes Suriyelilere yardım ediyordu ama artık bıktılar yani, böyle hissediyorum. Çok olunca çünkü. (Uludağ, 2016, s. 106)."

Benzer ilişki sivil toplum çalışanlarının anlatılarında da yer almakta, Yardımın faaliyetinin ölçeği büyüdükçe ev sahibi toplumun tepkisini çektiği belirtilmektedir (Sizer, 2019, s. 123).

Nitekim ev sahibi toplum arasında göçmenlere yönelik içermeci bakış açısının devam ettiği de aşağıdaki katılımcı ifadesinde görülmektedir:

> "Normal bi Türk vatandaşı hangi haklara sahipse onlarda da aynı hakların verilmesini istiyorum (Kaya, 2021, s. 115)"

Ancak göçmenlere yönelik bu kapsayıcılığın veya toplumsal kabulün koşullu olduğu olduğunu ifade eden kesimler de bulunmaktadır:

> "Eğer üslubuna göre yaşarlarsa burada yaşarlar. Yaşamazlarsa, terk ederler ... (Bal Kızılhan, 2019, s. 134)"

Göçmenler arasında bu koşullu kabul edilme algısının da yaygın olduğu çalışmalarda göçmen katılımcı anlatılarında yer almaktadır:

> "Bizde söyle derler: "garipsen(yabancıysan), edepli ol (Uludağ, 2016, s. 128)."

Gerilim kimi zaman yardımın kullanımı üzerinden de kurulmaktadır. Tezde göçmenlerin aldıkları ayni yardımları piyasa fiyatının altında sattığı, bunun mahallede rahatsızlık yarattığı belirtilmektedir (Bal Kızılhan, 2019, s. 163). Başka bir tezde dağıtılan ekmeğin tüketilmeyip atılmasının, yerel kültürdeki anlamı nedeniyle guruplar arasında kutuplaşma görüldüğü belirtilmektedir:

> İsraf konusunda birtakım eksikleri vardı. Ekmek israfı fazla olduğundan dolayı gruplar arasında kutuplaşma oldu. (Sizer, 2019, s. 114)

Kurum çalışanlarının anlatısında yardımın uzun vadeli etkisine ilişkin bir kaygı görülmektedir:

> "Başvurular sosyal yardıma bağımlı hale getirildi. Yararlandıkları yardımı devletinde zorunlu hizmeti olarak algılamaya başladılar (Oba Erdoğan, 2019, s. 89)"

Bu bulgular birlikte okunduğunda, sosyal yardımın Altındağ'da iki işlevi birden yerine getirdiği görülmektedir. Yardım bir yandan göçmen hanenin geçimini mümkün kılmakta ve yerli halkın kendi yoksulluğunu dile getirdiği karşılaştırma ölçütü haline gelmektedir. Sosyal yardım, gerilimin nedeni olarak değil, sınırlı kaynaklarında paylaşıma ilişkin gerilimin üzerinden ifade edildiği bir eksen olarak okunmalıdır.

4.3.4. Geçicilik Söylemi Sürerken Kalıcı Düzenin Adımları Çoktan Atılmaktadır

Dördüncü analitik tema, misafirlik ve dönüş söylemi devam ederken gündelik hayatta kalıcı bir düzenin kurulduğunu ifade etmektedir. Türkiye'de yaşama isteği sekiz tezin

tamamında görülmekte geri dönüş beklentisi ise altı tezde yer almaktadır. İki yönelim çoğu zaman ise yan yana yer almaktadır:

"Çatışma bitse hemen dönmek isteriz. (Uludağ, 2016, s. 136)."

"Biraz biraz sevmeye başladık evimizi, evimiz oldu. (Uludağ, 2016, s. 133)."

Ev sahibi toplumun anlatısında da kalıcılık bir beklenti olarak değil bir tespit olarak dile getirilmektedir:

"Yüzde ellisi dönmez. Adam hayat kurdu burda. On yıl yani dile kolay (Kaya, 2021; s. 114)."

Kalıcılığın fiziksel yansımaları çarşı, okul ve cami örneklerinde görülmektedir. Toplumsal göstergesi ise evliliktir. Üç tezde ev sahibi toplum ile göçmenler arasında akrabalık ilişkilerinin kurulduğu işlenmiştir:

"Eskiden komşuyduk, şimdi akraba da oluyoruz. Bizimkilerle sizinkiler evleniyorlar, her şeyde bir hayır var. Belki daha çok birbirimizi tanır, anlarız. (Uludağ, 2016, s. 147)."

Kalıcılaşan bu düzenin hukuki bir karşılığı bulunmamaktadır. Göçmen katılımcıların kalma isteği çoğunlukla vatandaş olma koşuluna bağlandığı görülmektedir (Demirtaş, 2019, s. 205). Buna karşılık bir tezde uzun vadeli bir politikanın bulunmadığı ve geçicilik belirsizliğinin gelecek kaygısı ürettiği saptanmaktadır (Oba Erdoğan, 2019). Mahalleyi gündelik pratikleriyle doğrudan üreten değiştiren ve dönüştüren bir nüfusun o mekân üzerinde hak sahibi olup olmadığı sorusu Harvey'in kent hakkını verilen bir statü olarak değil bir mücadele alanı olarak ele alması tartışmasıyla doğrudan ilgilidir.

4.4. FARKLI ÖZNE HALLERİNİN GÜNDELİK YAŞAM DENEYİMLERİ

Çalışma kapsamında Altındağ'da yaşayan kadın, engelli ve yaşlı, göçmen, genç ve çocuk gibi farklı öznelerin gündelik yaşamlarındaki kent deneyimlerinin incelenen tezlerde nasıl ele alındığına odaklanılmaktadır. Tezlerin hiçbirinde kent adaleti veya kentli hakları kavramları söz konusu özneler bağlamında kullanılmamaktadır.

Kadınların, göçmenlerin, genç ve çocukların, engelli ve yaşlıların kentle kurdukları ilişki her tezin kendi konusu bağlamında ele alınmaktadır. Farklı özne gruplarına ilişkin bulgular tezlerde eşit yoğunlukta yer almamaktadır. Kadınlara ilişkin veriler yerli ve göçmen kadınların deneyimleri arasında analitik bir karşılaştırmaya elverişliyken çocuklar, gençler, yaşlılar ve engellilere ilişkin bulgular daha sınırlıdır. Bu nedenle bölümde analitik tema yalnızca kadınların kent deneyimleri üzerinden geliştirilmiştir. Diğer özne gruplarına ilişkin bulgular betimleyici düzeyde ele alınmıştır.

4.4.1. Yerli Kadınların Kent Deneyimi Eve Doğru Daralırken Göçmen Kadınlarda Sınırlı Bir Hareket Alanı Açılmaktadır

Kadınlar, incelenen tezler arasında diğer öznelere kıyasla görece daha fazla yer almaktadır. Çoban'ın çalışması (2007) doğrudan gecekondu kadınını merkeze alan tek çalışmadır. Gecekondu kadınını yoksulluğu üzerinden çalışmasını gerçekleştirmiştir. Önder (2011), Siteler'de mekânın kendisini toplumsal cinsiyet baskısının üreticisi olarak, Özen (2008) kent yoksullarının sağlık deneyimi içinde, Mozafari (2022) ise zorunlu göçün toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisi bağlamında incelemektedir. Sizer (2019), Demirtaş (2019) ve Kaya (2021) göçmen kadının kentle temasına ilişkin veriler sunmaktadır.

Çoban (2007) görüştüğü kadınlar hakkında şunları aktarmaktadır: "verdikleri yanıtlar, ses tonları ve yüz ifadeleri gelecekle ilgili beklentilerinin olmadığını ve evlerinin dışındaki yaşama çok fazla katılmadıklarını göstermektedir (s. 69)". Bunun sebepleri arasında kadınların eşlerinden dışarı çıkmak için izin alma zorunluluğunun bulunması gösterilebilir. Benzer durum kadınların çalışma hayatına katılma durumlarında da izlenebilmektedir. Çoban'ın görüştüğü yirmi kadından hiçbiri araştırma sırasında çalışmamaktadır. Çalışma deneyimi olan beş kadının kuaförlük, konfeksiyon işçiliği, güzellik uzmanlığı, puantörlük ve el işi yaptıkları aktarılmaktadır. İşten ayrılma gerekçesi olarak evlilik veya çocuk sahibi olma gösterilmiştir (s. 65).

> "Kuaförlük üzerine çalışıyordum, 15 sene falan oldu. Büyük kızım dünyaya geldi, ondan sonra ayrılmak zorunda kaldım. Bir daha da eşim izin vermedi. Verseydi ondan fazla da maaş alırdım açıkçası."

Gecekondu kadınlarının kent deneyimini sınırlayan tek sebep eşlerin dışarı çıkmasına izin vermemesi değildir. Böyle bir zorunluluğu olmayan kadınların en önemli güçlüğü ailedeki çocukların, yaşlıların ve hastaların bakımını tek başlarına üstlenmeleridir. Çoban'ın çalışmasında görüşülen bir kadının ev işleri sebebiyle çok fazla dışarı çıkamadığından yakındığı görülmektedir (s. 68).

Kadınların anlatıları mahalleye ilişkin değerlendirmelerinin büyük ölçüde olumsuz deneyimler üzerinden okunduğunu göstermektedir. Komşular arasında güvene dayalı bağların kurulamaması, ekonomik zorlukların yardımlaşmadan çok rekabeti beslemesi ve gündelik ilişkilerde destek mekanizması olmaktan çok dedikodu gibi olumsuz sosyal etkileşimlerin öne çıkması bu değerlendirmelerin temelini oluşturmaktadır (s. 68, 75).

> "Bir sorunum olduğunda kimseyle paylaşmam, içime atarım. Komşularımız zaten… muhatap yerine konmuyoruz. En küçük bir tartışmada mesela ben size derdimi açıyorsam o derdimi gidip sağa sola olmadık şekilde anlattığı için kimseyle muhatap olmadan içime atarım. Kendi kendimi yer bitiririm. (gözleri doluyor.) Mesela Gülay var. Eltim oluyor kendisi. Gidip de pek konuşmayız birbirimizle. Derdimizi açmayız. Ben sınır koymaya çalışırım. Çünkü ağzı çok bozuktur. Bir daha katar, iki daha katar, olmadık laflar çıkar ortaya. O yüzden pek muhatap olmamaya çalışırım." (Çoban, 2007, s. 67).

Mahalle dışına çıkmak ise ayrı bir mesele haline gelmektedir. Çoban'ın (2007) görüştüğü bir anne kızını Ulus'a yollayamadığını söylemektedir:

> "Kızım güzel; Ulus'a bile yollayamıyorum. Peşine takılıyorlar. Kızım yokluk içinde büyüdüğü için onu bir şeylerle kandırırlar. Kızım evde otur, namusunla otur, dedim. (s. 65)."

Önder (2011) benzer bir tabloyu Siteler'de gözlemlemekte pek çok kadının yaşamını kocası, babası veya erkek kardeşi tarafından tanımlanmış mekanlarda sürdürdüğünü ve bu mekanların da ev, evin bahçesi ve evin yakın çevresi ile sınırlı kaldığını aktarmaktadır. Görüşülen bir kadının anlatısında sınırın nereye kadar daraldığı şu şekilde yer almaktadır:

> "Erkek işçiler yüzünden evimin balkonuna bile çıkamıyorum. Balkonda göründüğümde bana laf atıyorlar. Eşim de balkona çıkmama izin vermiyor (Önder, 2011, s. 56)."

Aynı tezde başka bir kadın akşamları mahallenin çehresinin değiştiğini ifade etmektedir.

> "Ortalık kararıp akşam olduğunda burada sokaklarda hiçbir kadın göremezsiniz. Herkes evine girer." (Önder, 2011, s. 63).

Kadınların çoğunun yaşadıkları şehre dair bilgi sahibi olmadığı görülmektedir:

> "Anıtkabir'in yanından geçerken "Burası neresi?" diye sordum. Servisteki herkes bana güldü ve benimle dalga geçti. Anıtkabir'i nasıl bilmediğime hayret ettiler." (Önder, 2011, s. 58).

Özen'in (2008) Gültepe'de görüştüğü otuz altı yaşındaki bir kadın ise kentin geri kalanına baktığında ne gördüğünü şu ifadelerle aktarmaktadır:

> "Köylü gibiyiz. Dışarı hayatına bakıyorum kendime bakıyorum. Biz köylüyüz yani. Bi Ulus'a git Kızılay'a git ordaki insanlara bakıyorsun kendine bakıyorsun köylü gibisin yani. Görüntüne bakıyorsun. Giyim tarzı farklı yaşam tarzı farklı. Yediklerin içtiklerin farklı. Sosyetik onlar az az koyuyorlar tabaklarına mesela biz ekmeği çok yeriz. Sen yerde yerken rahatsın onlar masada. Ben köyde büyümedim ama eskiden gecekondular köy gibiydi biz evimizde koyun kuzu beslerdik geldiğimizde. Mahalle olarak köy yaşantısı gibiydi zaten (s. 252)."

Göçmen kadınlar açısından Altındağ'da yaşamanın olumsuz yanlarının yanı sıra olumlu yanlarının olduğu ayrıca dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Kaya'nın (2021) görüştüğü Suriyeli bir katılımcı annesinin Türkiye'de daha rahat ettiğini söylemektedir.

> "Annem burada kalmak istiyo. Orada böyle rahat gezemiyodu." (s. 81).

Benzer durum Mozafari'nin (2022) görüştüğü Suriyeli bir kadının, Türkiye'de katıldığı eğitimlerden sonra kadınların da hakları olduğunu belirttiği anlatısında görülmektedir. Erkek bir katılımcının "kadın toplumun yarısıdır, kadınlar çalışabilir" demesi Mozafari (2022) tarafından geleneksel erkeklik anlayışının uzağında bir tutum olarak değerlendirilmektedir (s. 105-107).

Sizer'in (2019) çalışmasında Suriyeli kadınlara yönelik bilinçlendirme faaliyetleri sunan bir vakıf çalışanının çocuk yaşta evlilik, aile içi şiddet, kadın-erkek eşitsizliği ve

toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kadınların farkındalık düzeylerinin arttığını belirtmektedir. Hatta bölgedeki Suriyeli erkeklerin vakfa yönelik üç gün süren tepkisi çalışmaların etkisinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir:

> "Erkeklerden tepki aldık. Biz baya etkili olmasaydık bu erkekler böyle bir tepki vermezlerdi. Ben eminim ki o kadınlar baya baya güçlü oldular ve şiddete hayır diyebiliyorlar. Hayır diyebilmesi hiç küçük bir adım değil. Bence çok büyük bir adım. Biz bunu yaptık." (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı) (s.126).

Yerli kadınlara ilişkin tezlerde kent deneyimi büyük ölçüde ev ve yakın çevreyle sınırlandırılan bir gündelik yaşam üzerinden kurulmaktadır. Dışarı çıkma, çalışma hayatına katılma ve kentin farklı bölgelerine ulaşma, eşten, abiden izin alma, yaşlı, hasta, çocuk bakım sorumlulukları, güvenlik kaygıları ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Göçmen kadınlara ilişkin bulgular ise erken evlilik, aile içi şiddet ve geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkinlerinin devam ettiğini göstermekle birlikte farklı bir yön de taşımaktadır. Türkiye'de daha rahat hareket edebilme, çeşitli kurs ve eğitimlere katılabilme ve hakları konusunda bilinçlenmeleri yönündeki deneyimler göçmen kadınlar için sınırlı da olsa hareket ve güçlenme alanlarının genişlediğine işaret etmektedir. Ancak kentte eşit ve özgür bir konuma ulaştıklarını söylemek ne Suriyeli kadınlar için ne Türk kadınlar için gerçekçi değildir.

4.4.2. Diğer Özne Gruplarına İlişkin Betimleyici Bulgular

Göçmenler açısından kent deneyimi tezlerde yoğun bir biçimde yer almaktadır. Uludağ (2016) zorunlu göç deneyimini, Sizer (2019) Suriyeli sosyal sermayesinin oluşumunu, Demirtaş (2019) göç endüstrisini, Özaydın (2021) çalışma hayatı üzerinden uyumu, Kaya (2021) yerli halkla ilişkileri, Mozafari (2022) ise toplumsal cinsiyet üzerinden erkeklik olgusunu merkeze almaktadır.

Bu tezlerin ortaklaştığı nokta göçmenler için kentte hareket etmenin koşulunun resmi izinlere tabi olmasıdır. Göçmen hangi ilde bulunuyorsa o ile kayıtlı olmakta sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerine de yine o il sınırları içerisinde erişebilmektedir. Kayıtlı olunan ilin dışına çıkmak ise izne tabidir.

“Böyle her şeye izin gerekiyor. Mesela şehir dışında çıkacaksan kaymakamlıktan izin alman gerekiyor. Belli bir km sınırı var. Buradan Sincan’a Gölbaşı’na bile izin alman gerekiyor. Kaymakam da nedeni haklı görürse izin veriyor. (Özaydın, 2021, s. 140).

> “Kaçak geldim. Şimdi kayıtlıyım kimliğim var ama Ankara’ya değil. Çankırı’ya kayıtlıyım. Yine kaçak duruyom burda. Hastaneye gidemiyoruz çocuklarım okula gidemiyo. Çankırı’da hiç iş yoktu gelmek zorunda kaldım” (Kaya, 2021, s. 49).”

2021 yılında resmi kayıt süreçleri mahalle bazında bir değişikliğe gitmiştir. 10 Ağustos 2021’de Battalgazi mahallesinde bir Suriyeli gencin bir Türk genci öldürmesinin ardından Suriyelilere ait ev ve iş yerlerine saldırılar gerçekleşmiştir. Mozafari (2022) bölgedeki Suriyelilerin günlerce evden çıkamadıklarını aktarmaktadır (s. 70-71). Olayların ardından İçişleri Bakanlığı belirli bölgelerdeki Suriyeli nüfusunun yoğunlaşmasını önlemek adına “seyreltme” politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda Suriyeli nüfusun yüzde yirmi beşin üzerinde olduğu bölgelerde yeni kayıtlar yapılmayacaktır. Bu uygulama sonrasında bazı hanelerin zorla bölgeden tahliye edildiği aktarılmaktadır (s. 71). Mozafari uygulanan bu politikayı Harvey’in (2013) neoliberal kent politikaları çerçevesinde öne sürdüğü mülksüzleştirme kavramını hatırlattığının üzerinde durmaktadır. Harvey’e (2013a) göre mülksüzleştirme ve yerinden etme süreci kapitalist kentsel süreçlerin çekirdeğini oluşturmaktadır (s. 60). Altındağ’daki bu durumun özel yanı yerinden edilmenin mülkiyet üzerinden değil göçmenlerin resmi kayıt süreçleri ile doğrudan ilgili olmasıdır. Yıllar önce yıkım ve borçlandırma yoluyla deneyimlenen yerinden edilme aynı mahallede bu kez idari bir düzenlemeyle ortaya çıktığı söylenebilir.

Çocuklar ve gençler açısından bakıldığında iki tez öne çıkmaktadır. Aksungur (2006) Altındağ’da yaşayan gençlerin sosyal dışlanma deneyimlerini, Gürbüz (2009) Hacıbayram Mahallesi’nde yoksulluk ve suç bağlamında çocukların durumunu incelemektedir. Önder (2011) genç kızlara, Danışan (2012) ve Bal Kızılhan (2019) mahalle sakinlerinin çocuklarına, Uludağ (2016) ve Kaya (2021) ise göçmen çocuk ve gençlere ilişkin veri sunmaktadır.

Gençlerin anlatılarında mahallenin tehlike barındırsa bile öngörülebilir bir yer olmasının mekânı benimsemek için yeterli kıldığı görülmektedir.

> "Abi buralar bizim mekanlar, burada kime güvenilir kime güvenilmez biliriz, buralarda kimden zarar geleceğini bilirsin ama diğer yerlerde ne olacağı belli değil" (Aksungur 2006, s. 116).

Kent merkezinin veya orta/üst sınıf mekanlarının daha güvenilir olduğu düşünülse de bu mekanların kuralları, aktörleri ve sosyal dinamikleri Altındağ'lı gençler için belirsizdir. Dahası "buralar bizim mekanlar" ifadesi ile gencin kentin geri kalanında görünmez kılınan, ötekileştirilen ya da dışlanan kimliği üzerinden mekân tanımlaması yaptığı ve sahiplendiği söylenebilir.

Gençlerin kentle kurduğu ilişki ilk olarak maddi sebeplerle sınırlanmaktadır. Aksungur'un (2006) görüştüğü bir genç kazandığı para ile ilgili "ancak hayatta kalmaya yetiyor para öyle gezmeye dolaşmaya falan paramız kalmıyor yani" (s. 103) derken araştırmacı ulaşım ve tüketim maliyetlerinin gençleri kentsel yaşama katılımda fiilen dışladığını vurgular (s. 123). Benzer bir engel genç göçmenler arasında da görülmektedir. Uludağ'ın (2016) görüştüğü bir genç üniversiteye devam edip edemeyeceğini bilemediğini, etse bile üniversitenin çok uzak olduğunu ve yol parasını karşılamayacağını dile getirmektedir (s. 110).

Ekonomik engeller aşıldığında ise kültürel ve sembolik bariyerle karşılaşılmaktadır. Yirmi bir yaşındaki garson Selim bu konuda şunu söylemektedir:

> "Oralarda ilgimi çeken bir şey yok onlarda bize pek meraklı değil tabi ama diğer yerlerde farklı kaçıyorsun ortama, onlar sana ters geliyor sen de onlara uymuyorsun." (Aksungur, 2006, s. 131)

Aynı tezde bir başka katılımcı "Buradaki gençler Kızılay bebeleri gibi giyinmeye çalışıyorlar, kendilerine sorsan söylemezler belki ama buradan çıktıklarında kendilerini çıplak hissederler" (s. 133) diyerek sınıfsal mesafeyi somutlaştırmaktadır. Kentin diğer bölgelerine gidildiğinde ise duyulan şey ilgisizlik değil huzursuzluktur: "rahat hissedemiyorum kendimi, hemen buraya geri dönmek istiyorum, sanki başka ülkeye gitmiş gibi oluyorsun" (Aksungur, 2006, s. 132). Bu huzursuzluk hali gençlerin başka

yerlerde selam vermekten dahi çekinmesine yol açacak kadar gündelik yaşantıya inmektedir (s. 115).

Gençlerin anlatısındaki bu huzursuzluk bireysel bir çekingenlikten ziyade mekânsal damgalanmaya verilen tepki olarak düşünülebilir. Nitekim Aksungur'un (2006) görüştüğü gençler kentin diğer bölgelerinde nereli oldukları sorulduğunda ilişkinin kesildiğini "Adam ilk önce soruyor, nerelisin diye Doğantepe deyince zaten kafada bitiriyor seni" (s. 104) ve suçla etiketlendiklerini "Neden adın çıkmış serseriye, hırsıza neden çünkü tek hatan gecekonduda oturmak" (s. 104) aktarmaktadırlar. Burada işleyen şey mahalle adının kendisi değil, o adın işaret ettiği yoksulluktur; işe alınmama da aynı tezde "sırf gecekondusun diye almıyor adam" sözleriyle aktarılmaktadır (s. 135). Harvey (2013b) kentsel kaynaklardan yoksun kalan kesimlerin durumunu göreli yoksulluk kavramıyla değerlendirmektedir (s. 99). Gençlerin kentin diğer bölgelerinde duyduğu huzursuzluk, bu yoksunluğun karşılaştırma yoluyla fark edildiği ana denk düşer. Kent merkezinde olmak gençler açısından kendi konumunu başkanlarınınki ile ölçmek anlamına gelmekte, huzursuzluk da bu değerlendirmenin sunucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Çocuklar ise tezlerde ailelerin anlatısı içerisinde görülmektedir. Bu anlatılarda kentin çocuk için ne kadarının kullanılabilir olduğu sorusu ön plandadır. Danışan'ın (2012) görüştüğü bir katılımcı TOKİ konutlarındaki oyun alanına çocuklarının giremediğini, orada yaşayanların kendileriyle bir arada olmak istemediklerini, her yerin inşaat halinde olduğunu söylemekte ve çocukların nerede oynayabileceklerini bilmediğini belirtmektedir (s. 69). Bal Kızılhan'ın (2019) görüştüğü bir kadın aynı eksikliği torunlarının ağzından aktarmaktadır: "Benim torunlar da gelmiyor, babaanne biz ne yapalım orada diyorlar... park yok, bahçe yok..." (s. 103). Aynı tezde bir başka katılımcı çocuklarını rahatça dışarı çıkaramadığını, mahallede park bulunmadığını ve kimin ne olduğunun belli olmadığını dile getirmektedir (s. 117). Bu anlatılardan hareketle kamusal alanın çocukların ihtiyaçlarını kapsayacak bir mekân kurgusundan ve güvenlikten yoksun olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Mahallede ayrıca göçmen ve yerli çocuklar nezdinde etnik bir ayrışma yaşanmaktadır. Kaya'nın (2021) görüştüğü ve çocuğu olan katılımcıların tamamı çocuklarının Türk

çocuklarıyla oynamadığını belirtmekte, bir katılımcı bunun nedenini "Suriyelilerle oynuyorlar. Türklerin annesi izin vermez Suriyeli çocuklarla oynasın diye" sözleriyle açıklamaktadır (s. 74). Bal Kızılhan'ın (2019) çalışmasında da yerli sakinlerin bir bölümünün çocukların Suriyeli çocuklarla oynamasını onaylamadığı bulgusu yer almaktadır (s. 183).

Çocukların kent deneyimi mahallenin fiziksel ve sosyal çevresi tarafından erken yaşlarda sınırlandırılmaktadır. Kaya (2021) göçmen bir babanın mahalledeki en yakın okulu bile kızının gidebileceği mesafede bulmadığı için okula göndermediği aktarılmaktadır (s. 72). Kentteki temel hizmetlere erişimin mekandaki güvensizlik algısıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Çocukların sokakla kurduğu ilişkinin oyun yerine erken yaşta çalışma pratikleri üzerinden şekillendiği Gürbüz'ün (2009) çalışmasında bir okul müdürünün aktarımında şöyle yer almaktadır:

> "Mahallede bulunan Hacıbayram Camisi burada ekmek kapısı olarak görülmektedir. Çocuklar özellikle cuma günleri, cami önünde karton satıyorlar, dileniyorlar. Ramazan aylarında öğrenci potansiyelimiz iyice düşer. Çünkü Ramazan ayında yardım faaliyetleri artar ve öğrenciler bunlardan daha fazla istifade etmeye çalışırlar, yoğun bir koşturmaca içine girerler. Yetişkin gibi yasamaya alışmış olmaları da bu sorunu tetiklemektedir. Kız çocukları ortaokul çağına geldiklerinde okula devamlarında azalma olmaktadır. Aileler, kız yetişkin oldu diye okula göndermiyorlar. Kızlarının basına bir şey gelmesinden korkuyorlar (s. 74)."

Gerek gençlerin gerekse çocuklara ilişkin yetişkinlerin aktarımları mekandaki gündelik hayatın sosyo-mekânsal sınırlılıklarla çevrelendiğini ortaya koymaktadır. Çocukluk deneyimi güvenli kamusal alanların ve oyun hakkının yokluğu üzerinden eve sıkışma ya da erken yaşta evlendirilme, çalıştırılma veya suça karışma şeklinde biçimlenmektedir. Gençlerde ise mekân deneyimi kentin merkezinde karşılaşılan sınıfsal bariyerlerin ürettiği bir mahalle içi kapanmayla karakterize olmaktadır. Dolayısıyla her iki grup için de kent tüm olanaklarına rağmen fiziki ve sembolik mesafelerle erişilemez kılınan bir mekân olarak deneyimlenmektedir.

Engelliler ve yaşlılar tezlerde en az yer bulan gruptur. İncelenen tezlerde engellilik ve yaşlılık olguları ayrıca bir araştırma sorusu olarak yer almamaktadır. Ancak sağlık deneyimini doğrudan konu edinen tek çalışma kent yoksullarının sağlık ve hastalık deneyimlerini Baraj ve Gültepe mahallelerini inceleyen Özen'in (2008) çalışmasıdır. Çalışmada sağlık hizmetlerine erişim, engelli ve hasta yardımı, iş yaşamına dahil olma gibi konular etrafında ele alınmakta bireylerin mekân kullanma biçimlerine veya mekanla kurdukları ilişkiye dair bulgular sınırlı kalmaktadır.

Özen (2008) saha sürecini aktarırken Baraj mahallesinin yüksek tepelere kurulduğunu, evlere eğimli arazideki uzun merdivenlerden çıkılarak ulaşıldığını, tepedeki bazı evlere ise hiç merdiven bulunmadığını yazmakta, bu merdivenlerden inip çıkmanın yorucu ve riskli olduğunu ve mahalle muhtarının özellikle kış aylarında bölgede çok sayıda kaza ve yaralanma yaşadığını belirttiğini aktarmaktadır (s. 137). Eğimli arazi ve yetersiz yaya ulaşımı alt yapısı yaşlı ve engelli bireylerin günlük hareketliliğini kısıtlayarak kente erişebilme problemlerine yol açmaktadır. Düşme ve kaza riskleri barındıran bölgenin söz konusu grupların kamusal alana bağımsız katılımını sınırlandırmaktadır.

Benzer şekilde Çoban'ın (2007) tezinde de yapılı çevrenin engelli ve yaşlılara yönelik eksiklikler barındırdığı şu şekilde aktarılmaktadır:

> "Karşıdan karşıya geçmek için uzun bir yol kat etmekle yaşlı ve engellilerin hiç hesaba katılmadığı izlenimi veren kullanışsız alt ve üst geçitlerden geçmek dışında bir seçeneğin bulunmadığı bölgede kentsel dokunun yalnız gecekondular tarafından bozulmadığı akla gelmektedir. (s. 58)."

İncelenen tezlerde engelli ve yaşlı bireylerin kent mekanını kullanma pratikleri ve karşılaştıkları fiziksel engeller birkaç çalışmada satır aralarında yer bulsa da söz konusu bireylerin mekân deneyimleri doğrudan sosyolojik bir araştırma nesnesi haline gelmemiştir. Tezler yapılı çevrenin bu grupları nasıl dışarda bıraktığına dair veri sunarken veriler mekânsal eşitsizlik ya da kente erişim noktasında ele alınmamıştır veya çok sınırlıdır. Kentteki eşitsizlik konumunun sınıf ve yoksulluk kadar beden ve yaş üzerinden mekanla nasıl ilişkilendiğini anlamak önemlidir. Nitekim mekânsal erişebilirlik meselesinin bir şehir planlama, mühendislik ve mimarlık sorunu olduğu kadar sosyolojik bir mesele olduğunu vurgulamak bu noktada önemlidir. Sorunun ne

olduğuna dair bir tartışmanın bulunmadığı düzlemde çözüme ilişkin bir çaba olmayacaktır. Dolayısıyla sorunların görünür kılınması, bizzat o sorunu yaşayan aktörlerin deneyimlerinin ve seslerinin çözümü sunacak aktörlere ulaşması ile mümkün olacaktır. Bu noktada kent sosyolojisi araştırmalarında kente erişim konusu yaş ve engellilik bağlamında ayrıca incelenmelidir.

4.5. TEZLERDE ÖRTÜŞEN, ÇELİŞEN VE BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ÖRÜNTÜLER

Bu başlıkta önceki bölümlerden farklı olarak bulgular bölümü değil sonuç ve tartışma bölümleri ele alınmıştır. Ayrımın gerekçesi sonuç bölümlerinin katılımcı anlatılarından ziyade araştırmacıların kendi verilerine ilişkin kurdukları temel iddiaları ve çıkarımları yansıtmasıdır. Sandelowski ve Barroso (2003) nitel araştırma bulgularının verinin dönüştürülme düzeyine göre bir süreklilik arz ettiğini belirtmekte ve bu devamlılığın ham veriden başlayarak kurumsal ve yorumlayıcı açıklamalar şeklinde evrildiğini belirtir (s. 908). Tezlerin sonuç bölümleri söz konusu olan sürecin ham veriden en uzak yorumlamanın ise doygun olduğu bir noktada konumlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmalar arasındaki örtüşme, çelişki ve birbirlerini tamamlama ilişkilerini yazarların kendi iddiaları üzerinden takip etmek yöntemsel açıdan tutarlı bir yerde konumlanmaktadır.

Bu başlık altında sunulan örüntüler betimleyici düzeyde tutulmuştur. Thomas ve Harden'ın (2008) tematik sentez yaklaşımında üçüncü aşamayı oluşturan analitik tema geliştirme işlemi bu bölümde uygulanmamıştır.

4.5.1. İncelenen Tezlerde Örtüşen Bulgular

İncelenen tezlerin tümünde öne çıkan ilk örüntünün olumsuz etkilerinden bireylerden ziyade mekâna yönelik yapılması ve mekân üzerinden orada yaşayan herkese mal edilmesidir. Aksungur (2006) tezinde görüştüğü gençlerin yalnızca bir kısmının madde kullanımına yönelme ihtimalinden söz etmesine karşın Altındağ'da yaşayan gençlerin tümünün toplumun büyük bir kısmı tarafından sapkın, madde kullanıcısı ya da tehlikeli

biri olarak damgalandığını ifade eder (s. 144). Özen (2008) ise benzer işleyişin sağlık hizmetlerine başvurduğunda da var olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşülmüş olan mahalle sakinlerinin yeşil kart sahibi olarak hastaneye başvurduklarında ayrımcılığa maruz kaldıkları yönündeki aktarımlarından hareketle bu tür bir hizmete erişimin kentteki yoksulların sosyo-ekonomik durumuna ilişkin simgesel bir nitelik taşıdığı ortaya konmaktadır (s. 327). Danışan (2012) ise damgalanmanın kurumsal düzeydeki işlevine dikkat çekmekte, otoritelerin gecekondu bölgelerini güvensiz yerler olarak ilan edip suçla mücadeleyi öne çıkarmasının asıl mesele olan yoksulluğu kolayca gözden kaçırılabilir kıldığını savunmaktadır (s. 105).

On yıl sonra aynı mekanizmanın bu kez göçmen nüfusla birlikte işlediği görülmektedir. Bal Kızılhan (2019) Örnek mahallesi sakinlerinin, dönüşüm sürecindeki Çinçin ve Yenidoğan gecekondu alanlarına yakın olmayı "bir suç ve tehdit unsuru) olarak değerlendirdiklerini saptamakta (s. 188) ve şunu eklemektedir

> "Bu bağlamda damgala(n)ma uzun vadede hem yerleşim alanına hem de burada yaşayan bireylere yöneltmekte; bu damla(n)manın bilincinde olan, hor görülme ve işe alınmama gibi durumları deneyimleyen; ancak yaşam koşullarını dönüştüremeyen 'yerli' halk açısından gerilimli bir ikilem üretmektedir." (Bal Kızılhan, 2019, s. 190)

Dört tez de farklı yıllarda, farklı nüfuslar ve farklı kurumsal alanlar üzerinde çalışmış olmasına karşın aynı işleyişi saptamıştır. Dolayısıyla damgalanmanın sürekliliğini sağlayan ve onu taşıyan asıl unsurun bölgedeki farklı grupların değil de mekânın kendisi olduğu söylenebilmektedir.

İncelenen tezlerde öne çıkan ikinci örüntü tezlerin dayanışma ağlarına ilişkin sunulan iddiaların kendi içinde çelişkili bir yapıda olmasıdır. Gürbüz (2009) mahalleye gelen her hemşeri grubunun kendi içinde kurduğu dayanışmayla kentte tutunabildiğini söylerken bu ağların mahallenin bütününü kapsamadığını, ağların dışında kalan çok sayıda evsiz, işsiz ve alkolik bireylerin olduğunu eklemektedir (s. 121). Benzer bir ikili aile kurumunda tespit eden Aksungur (2006), aile desteğinin kişiyi mutlak yoksulluktan koruyan bir işleve sahip olduğunu, fakat tek dayanak noktası haline geldiğinden yeni bir dışlanma biçimi ürettiğini ileri sürmektedir. Sizer (2019) göç ağlarının mekânsal

yoğunlaşmanın Önder ve Ulubey mahallelerini "Küçük Halep" haline getirdiğini aktarmakta, ancak bu yoğunlaşmanın ürettiği sermayenin sınırlı olmasına da dikkat çekmektedir:

> "Fakat zorunlu göç deneyiminin Suriyelilerin ekonomik ve beşeri sermayelerinin büyük oranda değerini kaybetmesiyle ilişkili olarak, Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesinin çok fazla pozitif şartlar sunmadığını da tespit etmiştir." (Sizer, 2019, s. 137-138)

Demirtaş (2019) ağın yokluğunun doğrudan sömürüye açık hale getirdiğini, sosyal ağa sahip olmayanların ev tutma süresinde komisyon ödemek zorunda kaldığını belirtmektedir (s. 223). Kaya (2021) ise aynı ilişkiyi getto kavramı üzerinden kurmakta olup, mahallesinin bu görünümünün Suriyeli katılımcıların gündelik pratiklerini kolaylaştırırken Türk katılımcıların sosyal kabulünün önünde bir engel oluşturduğunu ifade etmektedir (s. 120). Kırdan kente göç eden hana ile savaş nedeniyle göç eden hanenin ağ deneyimi bu noktada kesiştiği çıkarımı yapılabilmektedir. Sosyal ağlar içerisinde kalanı ayakta tutarken dışarda kalanı savunmasız bırakabilmektedir ve içeride kalanın hareket alanını daraltabilmektedir.

Üçüncü örüntü mahallede kalmanın gerekçesine ilişkindir. Gürbüz (2009) mahallenin geçiş bölgelerine özgü bir yapıda olduğunu, imkânı olan hanelerin bölgeyi terk ettiğini, yerlerine ise yoksul ve işsiz hanelerin geldiğini saptamaktadır (s. 121). Önder (2011) Siteler'de yaşayan kadınların maruz kaldıkları baskı nedeniyle kentin başka bir yerinde yaşama eğiliminde olduklarını, ancak Çankaya, Ümitköy ve Bahçelievler gibi semtlerin kendi yaşamlarıyla benzerlik taşımadığını düşündüklerini ve imkân bulsa dahi sosyo-ekonomik konumlarının üzerinde bir yerde yaşamak istemediklerini aktarmaktadır (s. 91).

Bal Kızılhan (2019) sekiz yıl sonra Örnek Mahallesi'nde aynı bulguya ulaşmaktadır. Gidilmek istenen semtlerinde kira, fatura ve ulaşım maliyetlerinin karşılanamaz olması nedeniyle mahallede kalmaya devam etmek yerli halkın önemli bir bölümü açısından bir "gönüllü mecburiyet" halini almaktadır (s. 190). Aynı tez, bu zorunluluğun göçmen haneler için de geçerli bir zorunluluk olduğunu göstermektedir:

> "Diğer yandan; Suriyeli Altındağ bölgesi ve buradaki mahalleri tercih etme zorunlulukları/gerekçeleri ile Örnek mahallesinin 'yerli' halkının bu mahalleden bir başka yere taşınamama koşul ve zorunlulukları 'gelir kaynakları' ve 'ekonomik olanaklar' temelinde özdeşleşmekte ve 'ortaklaşan dezavantajlı koşullar' halini almaktadır." (Bal Kızılhan, 2019, s. 189)

Kaya (2021) da mahalledeki kira artışından hem Suriyeli hem de Türk hanelerinin etkilendiği belirtilmektedir (s. 119). Tezler tek tek okunduğunda iki nüfusun karşı karşıya konumlandığı bir tablo karşıya çıkmakta, sonuç kısımları bir arada okunduğunda ise her iki nüfusun aynı mekânda bulunma gerekçesinin aynı ekonomik sınırlılık olduğu görülmektedir.

Dördüncü örüntü sosyal yardımın tezlerde kazandığı ikili anlamdır. Gürbüz (2009) mahalle sakinlerinin yaklaşık yarısının yaşamını sosyal yardımlar ve belediye yardımlarıyla sürdürdüğünü saptamaktadır (s. 123). Özen (2008) devletin sunmuş olduğu desteğin çok sınırlı olduğunu, kent yoksullarının enformel dayanışma ağlarına dayandığını, ancak bu ağların da son dönemde belirgin biçimde güç yitirdiğini belirtmektedir (s. 325). Uludağ (2016) yardım almanın kendisinin bir dışlanma deneyimi ürettiğini aktarmaktadır:

> "Sosyal yardım almaları ise hem yerel halk tarafından yardım nesnesi, sosyal yük olarak görülüp olumsuz algıyla karşılaşmalarını, ötekileştirilmelerini hem kendilerini yetersiz hissetmelerini ve geçiciliklerini tekrar tekrar hatırlamalarını beraberlinde getirmektedir." (Uludağ, 2016, s. 160)

Oba Erdoğan (2019) aynı ilişkiyi hizmet sunumu tarafından okumakta, kalıcı bir politika yokluğunda hak temelli değil ihtiyaç temelli bir yaklaşımın benimsendiğini, bunun da hizmet alanı özgüven sahibi bir konum yerine edilgen bir konuma yerleştirerek hizmet sununla arasında bir bağımlılık ilişkisi ürettiğini savunmaktadır (s. 111). Bal Kızılhan (2019) ise aynı yardımların yerli halk tarafından nasıl algılandığını göstermekte, yardımların yanlış bir uygulama ve siyasi yatırım aracı olarak değerlendirildiğini ve bu tepkide cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek bakımından bir farklılık göstermediğini belirtmektedir (s. 199). Yardım, alan açısından yetersizlik ve geçicilik

kurum açısından bağımlılık, çevre açısından ise haksızlık anlamı taşımakta; hiçbir tezde yalnızca bir geçim desteği olarak görülmemektedir.

4.5.2. İncelenen Tezlerde Çelişkili Noktalar

En belirgin çelişki komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin yoksullukla baş etmede işe yarayıp yaramadığını sorusunda ortaya çıkmaktadır. Gürbüz (2009) hemşerilik ve etnik kökene dayanan dayanışma ağlarının kentte tutunmayı sağladığını saptamaktadır (s. 121). Çoban (2007) ise iki yıl önce yazdığı tezinde bunun tam tersini, üstelik literatürün beklentisine karşıt bir bulgu olarak sunmaktadır:

> "Bu araştırmanın sonuçları ise göstermiştir ki komşular ve akrabalar arasındaki ilişkiler herhangi bir dayanışma ilişkisine yer vermeyecek kadar zayıftır. İhbar ve dedikodunun hüküm sürdüğü, güvensizliğin belirleyici olduğu Gökçenefe sosyal çevresinde komşuluk ve akrabalık ilişkileri yoksulluk ile baş etmek için başvurulabilecek yardımı sunmamaktadır." (Çoban, 2007, s. 75)

Danışan (2012) ise dayanışma ve enformel ilişkilerin gecekondu sakinlerinin hayatta kalma stratejileri açısından hayati olduğunu, dönüşümle birlikte ise bu ilişkilerin ortandan kaldırıldığı ve yerine hiçbir şey konulmadığını savunmaktadır (s. 108); yani dayanışmanın dönüşüm öncesinde var olduğunu varsaymaktadır. Özen (2008) ise ara bir konum almakta, ağların varlığını teslim etmekle birlikte son dönemde belirgin biçimde zayıf bir hal aldığını belirtmektedir (s. 325).

Çelişkinin analiz biriminden kaynaklandığı düşünülebilir. Çoban'ın (2007) çalışması tek mahallede ve yalnızca kadınlar ile yürütülmüştür; Gürbüz (2009) ise hemşeri grupları arasındaki ilişkiye bakmaktadır. Ağ, grubun içinden bakıldığı zaman koruyucu, hanenin içinden bakıldığında ise erişilemez olarak görülmektedir. Bununla birlikte tezlerin hiçbiri bu farkı açıkça tartışmamakta, her biri kendi bulgusunu mahallenin geneline ilişkin bir saptama olarak sunmaktadır.

Suriyeli nüfusun Önder ve Ulubey mahallelerinde yoğunlaşması dört tezde farklı şekilde değerlendirilmektedir. Demirtaş (2019) bu yoğunlaşmayı bir yeniden kurma kapasitesi olarak sunmakta, mahalle ölçeğinde kurulan Suriye çarşısında satılan

ürünlerin ve buradaki işletme sahiplerinin çoğunlukla Suriyeli olduğunu aktararak mikro bir toplumdan söz etmektedir (s. 215), Sizer (2019) ise aynı yoğunlaşmanın homojen ağlar üretmesi nedeniyle köprü kuran sosyal sermayenin önünü tıkadığını savunmaktadır (s. 137-138). Özaydın (2021) yoğunlaşmayı Siteler'deki istihdam örüntüsünün bir sonucu olarak okumakta ve gettolaşmanın derinleştiğini belirtmektedir (s. 155). Kaya (2021) ise olguyu açıkça çift yönlü tanımlamaktadır (s. 120).

Ayrışma bulgu düzeyinde değil, aynı kavramla adlandırıldığı düzeydedir. Aynı mekânsal yoğunlaşma, göçmenin gündelik yaşamı açısından bakıldığı durumda bir kaynak, ev sahibi toplumla ilişki açısından bakıldığında bir engel olarak görülmekte. Tezlerin bu iki bakışı birlikte kurabilen tek örnek ise Kaya'nın (2021) çalışmasıdır.

Danışan (2012) dönüşümü bir hak ihlali olarak görmektedir. Yazara göre yaratılan kentse rant TOKİ ve belediyeye aktarılmış, gecekondu sakinleri yerinden edilmiş, projenin tek kazananı uygulayıcı kurumlar ve emlak sektörü olmuştur (s. 105); dönüşümle birlikte konutun kullanım değerinin yerini bütünüyle değişim değeri almış ve dönüşüm bir çözüm değil yeni sorunlar üretene bir problem haline gelmiştir (s. 106-107). Buna karşın Bal Kızılhan (2019) aynı ilçede, dönüşümün yerli halk tarafından mahalleden çıkışın tek fırsatı olarak görüldüğünü aktarmaktadır (s. 190).

İki iddia farklı düzlemlerde kurulmuştur. Danışan (2012) dönüşümü hak çerçevesinden ele almakta, Bal Kızılhan (2019) ise sakinlerin beklentisini aktarmaktadır. Bununla birlikte iki iddianın karşıtlığı korunmaktadır: Bir tezde yerinden edilmenin aracı olarak görülen dönüşüm uygulaması, diğer tezde sakinlerin mahalleden ayrılabilmek için gördüğü tek fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Bu karşıtlık, mahalle sakinleri açısından seçeneksizliğin ne ölçüde derin olduğunu göstermektedir.

4.5.3. İncelenen Tezlerin Birbirini Tamamlayan Yönleri

İncelenen tezlerin konuları yayımlandıkları yıllara göre farklılaşmaktadır. Aksungur (2006), Çoban (2007), Özen (2008) ve Gürbüz (2009) ağırlıklı olarak gecekondu alanlarındaki yoksulluk, dışlanma deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu dört tezin hiçbirinin sonuç bölümünde TOKİ, kentsel dönüşüm projesi, yerinden edilme

geçmemektedir. Sınırlı olarak Önder (2011) ağırlıklı olarak ise Danışan (2012) kentsel dönüşüm sürecini ve TOKİ uygulamalarını konu edinmektedirler. Uludağ'ın (2016) çalışmasından Mozafari'nin (2022) çalışmasına kadar uzanan sekiz tezde ise Suriyeli göçü öne çıkmaktadır.

Bu ardışıklık tek bir tezden okunamamaktadır. Bununla birlikte tezlerin ele aldığı konula bütünüyle birbirinden kopuk değildir, gecekondu, yoksulluk, kentsel dönüşüm ve göç çalışmalarda farklı ağırlıklara sahiptir. Altındağ'ın 2000 sonrası dönüşümüne ilişkin süreklilik ancak tezler bir arada okunduğu zaman görünür hale gelmektedir. Bu, meta-sentez yönteminin bu çalışmada ürettiği en somut katkıdır.

Çoban (2007), Özen (2008), Önder (2011) ve Mozafari (2022) hane ve özne ölçeğinde; Gürbüz (2009), Sizer (2019), Bal Kızılhan (2019), Demirtaş (2019) ve Kaya (2021) mahalle ölçeğinde; Danışan (2012), Oba Erdoğan (2019) ve Özaydın (2021) ise kurum ve politika ölçeğinde çalışmaktadır. Bu dağılımın en açık tamamlayıcılık göstergesi hizmet sunumu konusunda ortaya çıkmaktadır. Çoban (2007) kadınları yardım mekanizmalarına erişim bilgisinde dahi yoksun kaldıklarını (s. 76), Özen (2008) devlet desteğinin çok sınırlı kaldığını (s. 325) saptamaktadır; her iki tez de meseleye hizmet alan tarafından bakmaktadır. Oba Erdoğan (2019) ise aynı meseleye hizmet sunan tarafından bakmaktadır ve Altındağ'da kurumlar arası bir yerel koordinasyon mekanizmasının bulunmadığını, bu boşluğun sokak düzeyi bürokratlarının enformel yönlendirmeleriyle doldurulmaya çalışıldığını göstermektedir (s. 114-115). Erişilebilir olamamanın nedeni, ancak iki taraf birlikte okunduğunda görülmektedir.

Bal Kızılhan (2019) kendi çalışmasının sınırlılığını açıkça yazmaktadır: çalışma yalnızca Örnek Mahallesi'nin yerli halkının görüş ve deneyimlerine dayanmakta, Suriyelilerin görüşlerini doğrudan yer verilmemekte, dolayısıyla karşılaştırmalı bir araştırma niteliğinde değildir (s. 240). Aynı yazar gelecek çalışmaların tarafları karşı karşıya koyan bir tartışma yerine tarafların ortak olduğu yapısal koşulları merkeze almasını önermektedir (s. 204). İncelenen tezler arasında bu sınırlılığı karşılayanlar bulunmaktadır. Uludağ (2016), Sizer (2019), Demirtaş (2019), Özaydın (2021) ve Mozafari (2022) meseleyi göçmen perspektifinden ele almakta, Kaya (2021) ise on beş Türk on beş Suriyeli katılımcıyla görüşerek her iki tarafı da birlikte

değerlendirmektedir. Tek bir tezin taşıyamadığı çift perspektif, tezlerin bütünü düzeyinde kurulabilmektedir.

4.5.4. Tezlerin Kuramsal Tercihlerine İlişkin Bir Değerlendirme

Tezlerin sonuç bölümlerinde başvurdukları kuralsal kavram setleri de Dönemlere göre farklılık göstermektedir. İlk dönemde yoksulluk ve dışlanma sosyolojisi belirleyicidir. Çoban (2007) ve Özen (2008) kadın yoksulluğunu ve sağlık deneyimini sermaye türleri ile habitus kavramları üzerinden tartışmakta, Özen (2008) buna sağlığın ayrı bir sermaye biçimi olarak kavramsallaştırılabileceğini eklemektedir (s. 332). Aksungur (2006) sosyal dışlanmayı kısır döngü ve dezavantaj sarmalı kavramlarıyla ele almaktadır (s. 143), Gürbüz (2009) ise geçiş bölgesi, sosyal organizasyonsuzluk ve kırık camlar gibi kent ekolojisinden köken alan kavramlara başvurmaktadır (s. 121). İkinci dönemde çerçeve hak ve mekân eksenine kaymakta, Danışan (2012) ise konut hakkı ve kent hakkı kavramlarıyla birlikte kullanım değeri ile değişim değeri ayrımını doğrudan kullanmaktadır (s. 106-107).

2011 sonrası dönemde ise kavram seti bütünüyle değişmektedir. Sizer (2019) bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye ayrımını, Demirtaş (2019) göç ağları ve göç endüstrisi kavramlarını, Oba Erdoğan (2019) sokak düzeyi bürokrasisi kavramını, Özaydın (2021) ve Kaya (2021) sosyal uyum kavramını, Mozafari (2022) ise erkeklik çalışmaları literatürünü kullanmaktadır. Bu tezlerin hiçbirinin sonuç kısmında kent hakkı, konut hakkı ya da kullanım değeri kavramlarına yer verilmemiştir.

Buradaki ayrışma yalnızca konu değişikliğiyle açıklanamaz. İncelenen tezlerde hak temelli mekân dili yalnızca kentsel dönüşümü konu edinen tezlerde kullanılmakta, dış göçü konu edinen tezlerde ise yerini sermaye ve uyum diline bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle yerinden edilen gecekondu sakini bir hak öznesi olarak kurulmaktadır. Oysa örtüşen örüntüler bölümünde gösterildiği üzere iki nüfusun da mekânda kalma zorunluluğu aynı ekonomik temele dayanmaktadır, tezler arasındaki bu kuramsal bölünme karşısından anlam kazanmaktadır.

SONUÇ

Bir konutta yaşamak çoğu zaman konut sakinleri açısından konutun bulunduğu çevre, çevrede yaşayan diğer sakinler, alt yapı gibi kenti oluşturan diğer unsurlar açısından basitçe ikamet etmenin ötesinde anlamlar taşır. Bu anlamlar konutun içinden başlayarak bireyin ve konutun çevresi ile şekillenir ve zamanla yeni anlamları beraberinde getirerek yeni anlam setleri üretir. Bu çalışma ile bir konutta yaşamanın her zaman güvenli ve sürdürülebilir bir yaşam kurmakla aynı anlama gelmediği görülmektedir. Barınma biçimi değiştiğinde hane giderleri, komşuluk ilişkileri ve gündelik alışkanlıklar da değişmektedir. Benzer biçimde göçmenlerin bölgede bir ev veya iş bulması kentsel yaşama eşit ve güvenceli bir biçimde katılabildikleri anlamına gelmemektedir. Tezlerde aktarılan deneyimler barınma, geçim, sosyal ilişkiler ve kentsel hizmetlere erişim gibi unsurların bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim Altındağ'daki dönüşümü fiziksel mekandaki değişim üzerinden ele almanın yanı sıra farklı grupların gündelik yaşamda bu mekâna ve kentsel olanaklara ne ölçüde erişebildiği üzerinden de değerlendirmek gerekmektedir.

Kentsel dönüşümün toplumsal doku üzerindeki etkisi en belirgin biçimde yer değiştirme pratiklerinde ve borçlanma deneyimlerinde görünür olmaktadır. Danışan'ın (2012) çalışmasında gecekondudan TOKİ'ye geçişin güvenli bir barınma haline geçişten çok uzun süreli bir ödeme yükünün altına girmek anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Yeni konutların yapımı için yıkılan gecekondularından ayrılan hanelerin bazıları TOKİ konutları tamamlandıktan sonra yeni konutlarına geçmek üzere geçici bir taşınma süreci yaşamışken TOKİ'ye geçemeyecek durumda olan haneler ise yeni bir gecekondu arayışına girmiştir. Ancak TOKİ'ye geçilse bile borcun ödenememesi ihtimaline karşı yeni bir gecekonduya geçmek bir seçenek olarak varlığını korumaktadır. Birkaç ailenin bir arada yaşadığı gecekondulardan daha küçük TOKİ konutlarına geçiş birlikte yaşama pratiğinin çözülmesine ve aile üyelerinin bölgenin çeşitli yerlerine dağılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla başlangıçta ev sahibi olan veya kiracı olan hanenin hem ev borcu hem de ev kirası ödemesi gibi sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak, gecekonduda herhangi bir ödeme yapılmadan karşılanan ısınma ya da bahçeden sağlanan meyve sebze gibi ihtiyaçların yeni konuta geçişle ek masraf kalemlerine

dönüşmesi de yaşam maliyetini artıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Fiziksel koşullardaki değişimin ekonomik ve sosyal birçok koşulu doğrudan etkilediği değerlendirilebilmektedir. Yine de dönüşüm bütün sakinler açısından aynı sonuçları doğurmamıştır. Ödeme gücü bulunan ve çoğunlukla mahalle dışından bölgeye yani TOKİ konutlarına yerleşen veya bu konutları kiraya veren kişiler açısından alanın bir yatırım aracı olarak değerlendirilebildiği dolayısıyla aynı uygulamanın farklı sınıfsal konumlarda farklı anlamlar kazandığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Mahalle ilişkileri de benzer bir çeşitlilik taşır. Dönüşüm sonrasında komşularından, hemşerilerinden ayrıldığını, yalnızlaştığını ve eski mahallesindeki gündelik ilişkileri kaybettiğini anlatan sakinler vardır. Anlatılarda barınmanın yalnızca fiziksel bir ihtiyaca yanıt vermediği bahçe, komşuluk ve gündelik yardımlaşma gibi deneyimlerin de barınma biçiminin bir parçası olduğu görülmektedir. Buna karşılık Çoban'ın (2007) görüştüğü kadınlar için komşuluk ve akrabalık ilişkileri yoksullukla baş etmekte güvenilir bir destek sunmamaktadır. Gürbüz (2009) ise hemşerilik bağlarının kente tutunmayı kolaylaştırdığını fakat bu ağların mahallenin bütününü kapsamadığını belirtmektedir. Dolayısıyla dönüşüm öncesinde her mahallede güçlü ve kapsayıcı bir dayanışmanın bulunduğu varsayımı da yapılamamaktadır. Aynı ilişki ağı bir kişi için destek sağlarken başka biri bu dayanışmanın dışında kalabilmektedir.

Dönüşümle birlikte boşalan konutların ve değişen sakin profilinin mahallelerde bir güvensizlik duygusu yarattığı da aktarılmaktadır. Tezlerde Romanlara ve daha sonra Suriyelilere yönelen dışlayıcı tutum suçun kim tarafından işlendiğine ilişkin bir tespitten ziyade mahalleye sonradan gelen grupların nasıl algılandığını göstermektedir. TOKİ tarafında ise fiziksel sınırlar ve ortak alanların kullanımı etrafında yaşanan gerilimler de ayrışmanın yalnızca etnik köken üzerinden temellenmediğine işaret eder. Dolayısıyla yeni konut alanlarında sınıfsal mesafe, eski gecekondu alanlarında ise etnik ayrışmaların daha görünür olduğu söylenebilir. Kentsel dönüşümün mahallede yarattığı bu değişimler çalışmada sosyo-mekânsal boşluk kavramsallaştırmasıyla ele alınmıştır. Daha açık bir ifade ile sosyo-mekânsal boşluk kavramı kentsel dönüşüm sürecinde tek başına konutların boşalmasını ve yıkılmasını ifade eden bir anlam taşımamaktadır. Bundan ziyade mahalledeki komşuluk ilişkilerinin, güven duygusunun ve gündelik yaşamın sürekliliğinin de zayıfladığı durumların bütünü olarak değerlendirilmektedir.

Eski gecekondu sakinlerinin bir bölümünün çeşitli sebeplerle bölgeden ayrılması, kalanların ise mekânda artan belirsizlik ve güvensizlik hali ile yaşamlarına devam etmesi diğer yandan TOKİ konutlarında yapılı çevrenin tam anlamıyla kurulamaması ve sosyal ilişkilerin sınırlı kalması sosyo-mekânsal boşluk kavramını anlamlı kılan unsurlar olarak sıralanmaktadır. Dolayısıyla sosyo-mekânsal boşluk fiziksel mekandaki boşluğun, yıkımın, tamamlanamamanın tetiklediği veya bu hallerle eş zamanlı olarak ortaya çıkan sosyal ilişkilerdeki çözülmenin bir aradalığını tarif etmek amacıyla kullanılmıştır.

2011 sonrasında Suriyeli göçmenlerin Altındağ'ın belirli mahallelerinde yoğunlaşması ilçede daha önce oluşmuş konut ve emek piyasasından ayrı bir süreç değildir. Düşük maliyetli konutlar, sitelerdeki iş olanakları ve önceden yerleşmiş akraba veya tanıdıkların varlığı yer seçiminde belirleyici roller oynamıştır. İlk gelenlerin sonradan gelenlere ev ve iş konusunda bilgi vermesi, yerleşmeyi kolaylaştırmış, zamanla göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik dükkanların eğitim alanlarını, ibadet mekanlarının oluşması, gündelik hayatın mahalle içinde sürdürülmesini mümkün kılmıştır. Önder ve çevresinin küçük Halep adıyla anılmaya başlaması da bu görünür dönüşümün bir ifadesidir.

Mahallenin göçmenler için erişebilir olması, yerleşme sonrasında karşılaşılan ekonomik güçlükleri ortadan kaldırmamıştır. Suriyeli oldukları anlaşıldığında daha yüksek kira talep edildiğini ya da kendilerine ev verilmek istenmediğini belirten katılımcılar bulunmaktadır. Konut bulmak için kefil ve aracıya ihtiyaç duyulması, daha önce evi kiralamış olan göçmenlerin sonradan gelenlere daha yüksek bedelle kiralama yapması. Başlangıçta dayanışma sağlayan bu ağların bazı durumlarda kazanç ilişkisine dönüşebildiğini de göstermektedir. Sitelerdeki çalışma deneyimlerinde ise sigortasızlık, düşük ücret ve yapılan işle mesleki niteliklerin uyuşmaması gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Ancak işçilikten kendi işletmesini kurmaya geçenlerin varlığı, göçmen emeğinin değişmeyen tek bir konumda sıkıştığı Yorumunu yapmayı güçleştirmektedir.

Göçmenlerle ev sahibi toplumun aynı mahallede yaşıyor olması da kendiliğinden yakın bir ilişki ağını ortaya çıkarmamıştır. Komşuluk kimi zaman tanımam, selamlaşmayla sınırlı kalmakta Türkçe bilmek, iletişim kurabilmenin ve gündelik alanlarda daha rahat

hareket edebilmenin önemli bir koşul haline gelmektedir. Türkmen, katılımcıların dil ve köken yakınlığı nedeniyle daha avantajlı durumlar yaşadığını belirtmeleri, toplumsal kabulün bütün Suriyeliler açısından aynı işlemediğini göstermektedir. Öte yandan ilişki kurulamamasını yalnızca göçmenlerin kendi çevrelerine kapanmalarıyla açıklamakta doğru olmaz. Arkadaşlık kurmak istediği halde kuramadığını söyleyen katılımcılarda vardır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarında gelişen ilişkiler ise uygun karşılaşma alanları oluşturduğundan iki grup arasındaki mesafenin değişebileceğine işaret etmektedir.

Mahalle içindeki yoğunlaşmanın iki yönlü sonucu olduğunu belirtmek faydalı olacaktır. Arapça konuşulan ve gündelik ihtiyaçların karşılanabildiği bir çevre, yeni gelenlerin yaşamını kolaylaştırmaktadır. Aynı koşullar Türkçe öğrenme ihtiyacını erteleyebilmekte ve mahalle dışındaki ilişkilerin genişlemesini sınırlandırabilmektedir. Sonuç bölümleri karşılaştırıldığında bu yoğunlaşmanın bir çalışmada göçmenlerin yaşamları yeniden kurma imkânı. Başka bir çalışmada ise köprü kuran sosyal ilişkilerin önündeki engel olarak ele alındığı görülmüştür. Bunlar birbirini bütünüyle geçersiz kılan iki sonuçtan ziyade aynı olgunun iki farklı sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ortak yoksulluk deneyimi yerli sakinlerle göçmenler arasında doğrudan bir dayanışma yaratmamıştır. Sosyal yardımlar etrafındaki anlatılarda bu durum belirginleşmektedir. Yerli katılımcılar kendi yoksulluklarını çoğu zaman Suriyelilere yapıldığını düşündükleri yardımlarla karşılaştırarak dile getirmektedir. Göçmenler açısından ise yardım özellikle hanede çalışan kimsenin bulunmadığı durumlarda geçimin önemli bir parçasıdır. Ancak yardım aldıkları yönündeki genellemeler. Onların çalışma ve geçinme çabalarının görülmemesine de yol açabilmektedir. Bu noktada sosyal yardımın gerilimin doğrudan nedeni olduğunu ileri sürmekten ziyade, sınırlı kaynakların kimler arasında ve hangi ölçütlerle paylaşılması gerektiğine ilişkin kapsamlı bir değerlendirmenin bu noktada ihtiyaç olduğunu söylemek daha uygun olacaktır.

Göçmenlerin mahallede kurdukları düzen ile geri dönüş düşüncesi aynı anlatıda yan yana gelebilmektedir. İşletmelerin açılması, çocuklar için eğitim olanaklarının oluşturulması, evlilikler yoluyla ev sahibi toplum, akrabalık ilişkilerinin kurulması ve yaşanılan konutun zamanla ev olarak benimsenmesi, gündelik hayatın yerleşik bir

nitelik kazandığını göstermektedir. Buna rağmen çatışmaların sona ermesi halinde dönmek istediğini söyleyen katılımcılar da vardır. Kalma isteği bazı anlatılarda vatandaşlık koşuluna bağlanırken, uzun vadeli hukuki durumun belirsizliği gelecek kaygısı yaratmaktadır. Bu nedenle kalıcılık bütün göçmenlerin kesinleşmiş ortak bir tercih olaraktı değil. Geçicilik söylemi devam edenken mahallede fiilen kurulmuş yaşam düzeninin niteliği olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu tablo Suriye'de 8 Aralık 2024'te gerçekleşen rejim değişikliğinden önceki dönemi yansıtmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın (2026) açıklamasına göre rejim değişikliğini izleyen bir buçuk senede 667.565 kişi ülkesine dönmüş, geçici koruma altındaki nüfus 2026 ortasında 2,3 milyona inmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2026). Geri dönüşlerin Altındağ'a nasıl yansıdığı ise bu çalışmanın kapsamı dışında kalan ayrı bir araştırma sorusudur.

Altındağ'daki kent deneyimi farklı ihtiyaçlara sahip özneler için eşit biçimde kurulmamaktadır. Kadınların ev dışındaki hareketleri bakım sorumlulukları, hanedeki erkek bireyden izin alma zorunluluğu, taciz ve güvenlik kaygılarıyla sınırlanabilmektedir. Yerli kadınlara ilişkin bu anlatıların yanında Türkiye'de daha rahat hareket edebildiğini belirten göçmen kadınlar ve katıldıkları faaliyetlerle haklarına ilişkin farkındalık geliştirdikleri aktarılan kadınlar da bulunmaktadır. Göçün kadınların yaşamında yalnızca güçlenme ya da yalnızca kayıp ürettiği biçiminde tek yönlü bir sonuca varmak. Bu çeşitliliği gözden kaçıracaktır.

Gençlerin mahalleye bağlılığı kentin diğer bölgelerinde yaşadıkları dışlanma ve yabancılık hissi ile birlikte anlam kazanmaktadır. Maddi imkansızlıklar, ulaşım ve boş zaman faaliyetlerine katılımı zorlaştırırken, yaşanılan mahallenin adı işe alınmama veya suçla ilişkilendirilme deneyimlerine eşlik edebilmektedir. Çocuklar söz konusu olduğunda park ve oyun alanlarının eksikliği, eğitimden uzaklaşma, erken yaşta çalışma, erken yaşta suça karışım, erken yaşta evlilik ve yerli ve göçmen çocuklar arasında ayrışmalar gibi noktalar öne çıkmaktadır.

Engelli ve yaşlı bireyler ise incelenen tezlerde en az görünür olan gruplardır. Eğimli arazi, uzun merdivenler ve kullanışsız alt ya da üst geçitler, bu kişilerin gündelik hareketini zorlaştırabilecek fiziksel koşullar olarak aktarılmıştır. Ancak bu deneyimler doğrudan engelli ve yaşlıların anlatılarından hareketle sistematik biçimde

incelenmemiştir. Bu nedenle mevcut bulgulardan engelli ve yaşlı bireylerin kent deneyimine ilişkin bir sonuca ulaşmak mümkün olmamaktadır. Burada ulaşılabilecek sonuç sorunların az olduğu değil, mevcut tez birikiminin bu sorunları göstermekte sınırlı kaldığıdır. Bununla birlikte bu sınırlılık engelli ve yaşlı bireylerin konuttan çıkabilme, mahalle içinde güvenli ve bağımsız hareket edebilme ortak alanları kullanabilme ve kentsel hizmetlere erişebilme koşullarının doğrudan araştırılması gerektiğini görünür kılmaktadır.

Engelli ve yaşlı bireylerin bu sınırlı görünürlüğü bu çalışmanın diğer bulgularından bağımsız düşünülmemelidir. Kentsel dönüşümle değişen mahalle ilişkileri ortak alanların niteliği ulaşım koşulları ve hizmetlere erişimin farklı gruplar üzerinde farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Engelli ve yaşlı bireyler açısından kent hakkı konuta sahip olmakla sınırlı kalmamalı konuttan çıkabilme ve sokakta güvenli ve onurlu bir biçimde hareket edebilme ile de ilişkili bir şekilde değerlendirilmelidir.

Lefebvre'in (2014) mekânı toplumsal olarak üretilen bir yapı şeklinde ele alması, kentsel dönüşümle birlikte bölge sakinlerinin fiziksel çevrenin değişmesinin yanı sıra gündelik pratiklerin ve ilişki biçimlerin de değiştiğini anlamaya yardımcı olur. Nitekim tasarlanan mekân ile sakinlerin deneyimlediği ve kullandığı mekân her zaman örtüşmemektedir. Bununla birlikte göçmenler de boşalan mekâna yerleşerek iş yerleri açarak ve mahallede yeni kullanım biçimleri geliştirerek mekânın üretimine katılmışlardır. Bu durum kentsel müdahalelerin, mahalle sakinlerinin mekânı üretme imkânını sınırlandırabildiğini ancak mekânın toplumsal üretiminin bütünüyle engellenemediğini üstelik bu üretim sürecinin farklı aktörler tarafından öngörülmeyen koşullarda devam ettiğini göstermektedir. Harvey'in (2013a) Kent hakkı yaklaşımı Altındağ'da mahalleye yönelik yaşamlarıyla üretenler ile mahallenin geleceği hakkında karar verenler arasındaki ayrımı görünür kılmaktadır. Harvey kent hakkını yalnızca kentteki kaynaklara erişme hakkı olarak değil, kentin nasıl ve kimler için dönüştürüleceği üzerinde kolektif biçimde söz sahibi olma hak olarak ele almaktadır (s. 44,196-197). Bu açıdan gecekondu sakinlerinin dönüşüm kararlarının dışında bırakılması ve borç yükü nedeniyle yeni konutlarda tutunamaması ile göçmenlerin mahallede kalıcı bir yaşam kurmalarına rağmen mekân üzerindeki haklarının tanınmaması birbirinden kopuk sorunlar değildir. Her iki durumda da mekânı yaşayan

ve yeniden üretenler onun geleceğini belirleyen süreçlerin dışında kalmaktadır. Dolayısıyla kent hakkı burada katılımcıların tamamının doğrudan dile getirdiği ortak bir talep olarak değil, bulguların işaret ettiği bu ortaklığı yorumlamaya yarayan bir kavram olarak kullanılmıştır. Göçmen ağları yaklaşımı (Massey vd., 1993) ise farklı bir düzlemde göçmenlerin Altındağ'a yerleşirken, konut ve işe erişmek için neden akrabalık, hemşerilik ve tanıdık ilişkilerine yöneldiğini açıklamaktadır. Bununla birlikte bulgular bu ağların yalnızca dayanışma sağlamadığını, zamanla komisyonculuk ve menfaat ilişkileri üretebildiğini, ağın dışında kalanları ise korumasız bırakabildiğini göstermektedir. Bu nedenle göçmen ağlarını yalnızca göçü kolaylaştıran koruyucu bağlar olarak değerlendirmek, incelen tezlerde ortaya çıkan farklı deneyimleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Çalışmaların başvurduğu kavramların farklı dönemlere göre farklılaştığı görülmektedir. 2012 yılı öncesi tezlerde konut hakkı, kent hakkı kullanım ve değişim değeri tartışılırken, 2012 yılı sonrası dış göçe odaklanan tezlerde sosyal uyum, sosyal sermaye ve göç ağları gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Yerinden edilen, damgalanan ve dışlanan yoksul gecekondu sakini daha çok haklar nezdinde tezlere konu olurken 2011 yılı sonrası mahalleye yerleşen Suriyeli göçmenler ise uyum üzerinden ele alınmıştır. Oysa iki grupta da barınma maliyeti, güvencesiz çalışma, damgalanma ve kentsel hizmetlere erişim gibi ortak bazı yapısal sorunlarla mücadele etmektedirler. Bu araştırmanın özgün katkısı söz konusu grupların hukuki, idari, tarihsel, toplumsal ve etnik farklılıklarla birlikte ele alarak bölgeye has karşılaşılan yapısal sorunları kesişim noktasında ele almasında yatmaktadır. Yöntemsel katkı tarafında ise yeni bir model geliştirme iddiasından ziyade farklı zamanlarda ve farklı sorularla üretilen nitel bulguların izlenebilir bir sentez içinde ilişkilendirilmesinde yer almaktadır.

Altındağ'ın farklı dönemlerde çok sayıda araştırmaya konu olması, ilçenin Türkiye'de yaşanan göç ve kentleşme süreçlerinin farklı aşamalarını bir arada barındırmasıyla ilişkilidir. Kırdan kente göçle birlikte gelişen gecekondu yerleşimleri sonraki yıllarda yoksulluk ve dışlanma sorunları, kentsel dönüşüm uygulamaları ve 2011 yılı sonrasında Suriyeli göçmenlerin bölgeye yerleşmesi Altındağ'ın toplumsal yapısını farklı dönemlerde yeniden biçimlendirmiştir. İncelenen tezlerin konularının zaman içinde değişen yapısı da bölgenin geçirdiği bu dönüşümle paralellik göstermektedir. İlk dönem

çalışmalarında yoksulluk ve dışlanma öne çıkarken daha sonraki çalışmalarda kentsel dönüşüm, konut ve kent hakkı, 2011 yılı sonrasında ise göç, sosyal uyum ve göç ağları daha fazla ele alınmıştır. Bu açıdan Altındağ'a yönelik akademik ilginin uzun yıllar devam etmesi bölgede yaşanan toplumsal ve mekânsal değişimin sürekliliğiyle birlikte düşünülebilir. Tezlerin bir arada değerlendirilmesi ise farklı dönemlerde ayrı konular olarak ele alınan gecekondu, yoksulluk, kentsel dönüşüm ve göç süreçlerinin aslında birbirinden tamamıyla kopuk olmadığını göstermektedir.

Sonuçların kapsamı konusunda birkaç sınıra dikkat edilmesi gerekmektedir. Araştırma, belirlenen ölçütleri karşılayan lisansüstü tezlerle sınırlandırılmıştır. Makale, kitap ve raporlar ile sosyoloji anabilim dalı dışındaki çalışmalar analize dahil edilmemiştir. Meta sentezin verisi birincil görüşmelerin tamamı değil aynı zamanda tez yazarlarının kendi araştırma soruları doğrultusunda seçerek sundukları anlatılardır. Ek olarak, tezlerin bulguları, sunma biçimleri ve analize katkıları eşit değildir. Özellikle kentsel dönüşümde Danışan'ın (2012) çalışması belirgin bir ağırlık taşımaktadır. Seçilen tezler arasında kentsel dönüşüme doğrudan odaklanan başka bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu sınırlar yapılacak yeni araştırmaların yönüne dair bir gösterge sunmaktadır. Engelli ve yaşlı bireylerin kent yaşantısına dair odaklanmak ve kadınların mahalle dışındaki hareketliliğine odaklanmak daha fazla araştırılması gereken alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Uygulama ve sosyal politika açısından ise bulgular konut, ulaşım, ortak alanlar ve sosyal hizmetlerin birbirinden bağımsız politika alanları olarak ele alınmaması gerektiğine işaret etmektedir. Konutun yalnızca fiziksel niteliğinin değil o konutta yaşamanın toplam maliyetinin hanenin ödeme kapasitesinin, mevcut sosyal ilişkilerin ve ortak alanlara erişimin de hesaba katılması gerekmektedir. Böylece kentsel dönüşümün barınma sorununu çözerken borçlanma, yerinden edilme veya sosyal ilişkilerin çözülmesi gibi yeni güçlükler üretme ihtimali politika değerlendirmesinin parçası haline gelebilir. Benzer biçimde kentsel planlama ve ortak alan düzenlemelerinde çocukların, kadınların, yaşlı ve engelli bireylerin hareketlilik ve erişim ihtiyaçlarının birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Tezlerde değinilen eğimli arazi, uzun merdivenler ve

kullanışsız alt ya da üst geçitler erişilebilirliğin kentsel olanaklardan yararlanmanın temel koşullarından biri olduğunu göstermektedir.

Sosyal yardım ve hizmet politikaları açısından değerlendirildiğinde kaynak dağılımından ziyade hizmetlere erişimin nasıl örgütlendiğine odaklanmak gerekmektedir. Yerli ve göçmen gruplar arasında yardımlar neticesinde ortaya çıkan gerilimler ile tezlerde görülen bilgi ve koordinasyon eksikleri birlikte düşünüldüğünde sosyal yardım ve hizmetlere erişim yollarının, yararlanma ölçütlerinin ve yardımların kaynağının anlaşılır biçimde açıklanması, tezlerde karşılaşılan bilgi eksikliklerinin ve sunulan hizmetlerin kimlere hangi koşullarda sağlandığının anlaşılır bir biçimde açıklanması önem taşımaktadır. Bu yaklaşımın gerilim halindeki grupları birbirleriyle rekabet eden taraflar olarak konumlandırmaktan ziyade ortaklaştıkları dezavantajlı koşulları görünür kılmaya katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Bununla birlikte bu öneriler bütün sorunları çözecek genel politika reçeteleri olarak okunmamalı, incelenen tezlerin ortaklaştığı sınırlı alanlardan hareketle geliştirilen öneriler olarak ele alınmalıdır. Özellikle engelli ve yaşlı bireylere ilişkin öneriler doğrudan ve kapsamlı bir saha incelemesinden değil tezlerdeki sınırlı erişilebilirlik bulguları ile belirlenen araştırma boşluğundan hareketle geliştirilmiştir.

Sonuç olarak Altındağ'da kentte bulunmak ile kentin olanaklarından yararlanabilmek arasında belirgin bir mesafe vardır. Bu mesafe eski gecekondu sakinleri, Suriyeli göçmenler, kadınlar, gençler, çocuklar, engelliler ve yaşlılar için aynı biçimde oluşmamakta, ekonomik imkanlara, hukuki konuma, toplumsal ilişkilere ve gündelik hareket alanına göre farklılaşmaktadır. İlçenin göç ve kentleşme deneyimini anlamak, paylaşılan yoksunlukları görünür kılarken, bu çeşitliliklerin korunmasını da gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aksungur, U. (2006). *Experiences of social exclusion of the youth living in Altındağ,* Ankara [Yüksek lisans tezi], Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Atçeken, K. (2025). Türkiye'de kentleşme ve göç konulu tezlerin veri bilimiyle analizi (1979-2024). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 60*(3), 2476-2493. https://doi.org/10.63556/tisej.2025.1490

Atkinson, R. ve Bridge, G. (2005). *Gentrification in a global context: The new urban colonialism.* Routledge.

Aygül, C. (2014). 1940–1950 yılları arasında öteki Ankara: Altındağ. *İdealkent, 5*(11), 250–267.

Bal Kızılhan, S. (2019). *"Yerli"lerin gözüyle Suriyeli mülteciler: Ankara Örnek Mahallesi* [Yüksek lisans tezi,]. Ankara Üniversitesi.

Bartu Candan, A. ve Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in İstanbul. *New Perspectives on Turkey, 39*, 5–46.

Bektaş, Y. ve Yücel, C. (2013). Ankara-Altındağ Tepesi Gecekondu Bölgesi'nde mekânsal ayrışmanın gözlenmesine yönelik bir araştırma. *Megaron, 8*(2), 115–129. https://doi.org/10.5505/MEGARON.2013.98608

Braun, V. ve Clarke, V. (2023). Thematic analysis. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, G. S. Cannella ve M. D. Giardina (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative research* (6. bs., s. 390-399) içinde. SAGE Publications.

Burgess, E. W. (1925). The growth of the city: An introduction to a research project. R. E. Park, E. W. Burgess ve R. D. McKenzie (Ed.), *The city içinde* (s. 47–62). The University of Chicago Press.

Castells, M. (2017). *Kent, sınıf, iktidar* (Çev: A. Türkün). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Cernea, M. M. (2000). Risks, safeguards and reconstruction: A model for population displacement and resettlement. *Economic and Political Weekly, 35*(41), 3659–3678.

Couch, C. (1990). *Urban renewal: Theory and practice*. Macmillan.

Creswell, J. W. ve Creswell, J. D. (2023). Research design. (6. Basım). Sage Publications.

Çoban, S. (2007). *Gecekondu kadınının yoksulluğu: Ankara-Altındağ örneği* [Yüksek lisans tezi]. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Danışan, E. (2012). *Violation of housing rights via state: As a case of Aktaş neighbourhood, Altındağ* [Yüksek lisans tezi]. Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Davis, M. (2006). *Planet of slums*. Verso.

De Haas, H., Castles, S. ve Miller, M. J. (2020). *The age of migration: International population movements in the modern world* (6. bs.). Red Globe Press.

Demirtaş, M. (2019). *Suriyelilerin Türkiye'ye göç süreci ve ilişkiler ağı: Ulubey Mahallesi* [Yüksek lisans tezi,]. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Enlil, Z. M. (2000). Yeniden işlevlendirme ve soylulaştırma: Bir sınıfsal proje olarak eski kent merkezlerinin ve tarihi konut dokusunun yeniden ele geçirilmesi. *Domus m, (8),* 46–49.

Erdem, T., Aykaç, B., Kavruk, H., Öztaş, N. ve Keleş, İ. (2011). *Altındağ'ın sosyo-kültürel dokusu üzerine bir araştırma.* Ankara Kalkınma Ajansı.

Erdoğan, M. M. (2017). *"Kopuş"tan "uyum"a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği.* Marmara Belediyeler Birliği. https://www.marmara.gov.tr/UserFiles/Attachments/Publication/Publication_2526_GocRaporu.pdf

Erman, T. (2001). The politics of squatter (gecekondu) studies in Turkey: The changing representations of rural migrants in the academic discourse. *Urban Studies, 38*(7), 983–1002.

Erman, T. (2004). Gecekondu çalışmalarında "öteki" olarak gecekondulu kurguları. *European Journal of Turkish Studies, (1).* https://doi.org/10.4000/ejts.85

Erman, T. (2010). Kent çalışmalarının geçmişi ve bugünü: Hâkim paradigmalar ve yeni sorunsallar. *İdealkent, 1*(1), 32–43.

Erman, T. ve Hatiboğlu, B. (2018). Gendering residential space: From squatter and slum housing to the apartment estates in Turkish renewal projects. *City & Community, 17*(3), 808–834.

Erol, D. ve Erdoganaras, F. (2013). The impacts of neoliberal urban politics on transformation process of poverty; the case of Altındag Gecekondu neighbourhood of Ankara. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 81,* 376-383. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.446

Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 29153). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf

Geray, C. (2014). Şehirciliğimiz ve Ankara. *Mülkiye Dergisi, 32*(261), 9-26. https://izlik.org/JA99LZ72DE

Gotham, K. F. (2001). A city without slums: Urban renewal, public housing, and downtown revitalization in Kansas City, Missouri. *American Journal of Economics and Sociology, 60*(1), 285–316. https://doi.org/10.1111/1536-7150.00064

Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.). Geçici koruma. 23 Mayıs 2026 tarihinde (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638) adresinden erişildi.

Günaydın Temel, D. ve Kahraman, Z. E. (2019). Göçmen mahallelerinde konut dış mekânında uyarlama: "Küçük Halep," Önder Mahallesi, Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 415–431.

Gürbüz, D. (2009). *Çöküntü bölgesi ve suç: Ankara'da Hacıbayram Mahallesi örneği* [Yüksek lisans tezi,]. Ankara Üniversitesi

Güzey, Ö. (2009). Urban regeneration and increased competitive power: Ankara in an era of globalization. *Cities, 26*(1), 27–37. https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.11.006

Güzey, Ö. (2012). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Neo-Liberal Kent Politikaları, Yeni Kentsel Aktörler ve Gecekondu Alanları. *İdealkent, 3*(7), 64-83. https://izlik.org/JA25TU28GU

Güzey, Ö. (2014). Neoliberal urbanism restructuring the city of Ankara: Gated communities as a new life style in a suburban settlement. *Cities, 36,* 93–106. https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.10.005

Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism. geografiska annaler. *Series B, Human Geography, 71*(1), 3–17. https://doi.org/10.2307/490503

Harvey, D. (2013a). *Asi şehirler: Şehir hakkından kentsel devrime doğru* (Çev: A. D. Temiz). Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013b). *Sosyal adalet ve şehir* (Çev: M. Moralı,). Metis Yayınları.

Harvey, D. (2016). *Kent deneyimi* (Çev: E. Soğancılar). Sel Yayıncılık.

International Organization for Migration. (2019). *Glossary on migration* (International Migration Law No. 34). IOM.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2011). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli örneği.* İletişim Yayınları.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. 75 yılda köylerden şehirlere*, (s 252).

İçduygu, A. ve Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly, 15*(3), 59–69. https://research.hub.ku.edu.tr/entities/publication/91cec8b8-2c89-445f-bfe5-982dc3f5dffa

İçduygu, A., Sirkeci, İ., ve Aydıngün, İ. (1998). Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi. İçinde: İçduygu, Ahmet, Sirkeci, İbrahim, & Aydıngün, İsmail (der.) *Türkiye'de İçgöç: Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı 6-8 Haziran 1997 Bolu-Gerede*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, sf. 207-244.

İçişleri Bakanlığı. (2026, 4 Mayıs). Suriyelilerin gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli geri dönüş sayılarına ilişkin bazı basın yayın organlarında yer alan iddialara dair açıklama. https://www.icisleri.gov.tr/suriyelilerin-gonullu-guvenli-onurlu-ve-duzenli-geri-donus-sayilarina-iliskin-bazi-basin-yayin-organlarinda-yer-alan-iddialara-dair-aciklama

İnan, C. E. (2016). Türkiye'de göç politikaları: iskân kanunları üzerinden bir inceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi, 3*, 10-33. https://izlik.org/JA64JD39SA

İslam, T. (2005). Outside the core: Gentrification in Istanbul. R. Atkinson ve G. Bridge (Ed.), *Gentrification in a global context: The new urban colonialism içinde* (s. 123–138). Routledge.

Kaplan, O. (2017). 5366 sayılı Kanun kapsamında yenileme alanlarında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm süreci üzerine bir deneme. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 7*(2), 275–304.

Karagöz, D. ve Büyükcivelek, A. B. (2025). Ankara Altındağ'daki Suriyeliler üzerine bir inceleme: Mekânın üretimi ve mekânı sahiplenme pratikleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 13*(2), 133–156. https://doi.org/10.5505/jas.2025.72335

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm: Kırsal göç, gecekondu ve kentleşme* (Çev: A. Sönmez). İmge Kitabevi.

Kaya, M. (2021). *Suriyeli mültecilerin sosyal uyum sorunu: Ankara Önder Mahallesi örneği* [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.

Keleş, R. (1990). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2013). *Kentleşme politikası* (13. baskı.). İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2018). *Eski Ankara'da bir şehir tipolojisi* (6. baskı.). Artcivic.

Keyder, Ç. (Ed.). (2000). *İstanbul: Küresel ile yerel arasında.* Metis Yayınları.

Kıray, M. B. (1964). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası.* Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

Kıray, M. B. (1998). *Kentleşme yazıları*. Bağlam Yayınları.

Kıray, M. B. (2006). *Toplumsal yapı toplumsal değişme (Toplu eserler 4).* Bağlam Yayınları.

Kirişci, K., & Yıldız, A. (2023). Turkey's asylum policies over the last century: Continuity, change and contradictions. *Turkish Studies, 24*(3–4), 522–549. https://doi.org/10.1080/14683849.2023.2178306

Kongar, E. (1973). Altındağ'da kentle bütünleşme. *Amme İdaresi Dergisi, 6*(3), 109–129.

Kuran, H. (2015). Henri Lefebvre'in mekân kavrayışı üzerine bir değerlendirme. *Akademik İncelemeler Dergisi, 10*(2), 643–660.

Kurtuluş, H. (2006). Kentsel dönüşüme modern kent mitinin çöküşü çerçevesinden bakmak. *Planlama, (2),* 7–12.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography, 3*(1), 47–57.

Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities* (Ed. ve Çev: E. Kofman ve E. Lebas). Blackwell.

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (Çev: I. Ergüden). Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review, 19*(3), 431–466.

Mozafari, S. (2022). *Göçle dönüşen yeni erkeklik inşası: Ankara'da yaşayan evli Suriyeli erkekler* [Yüksek lisans tezi], Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Oba Erdoğan, C. (2019). *Street level bureaucrats and service provision: The case of Syrian refugees in Altındağ,* [Yüksek lisans tezi], Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Önder, E. M. (2011). *Spatiality of gender oppression: The case of Siteler, Altındağ* [Yüksek lisans tezi], Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Özaydın, Z. (2021). *Türkiye'deki Suriyelilerin çalışma hayatına katılımlarının sosyal uyum sürecine etkileri: Ankara Siteler örneği* [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.

Özen, Y. (2008). *Health and illness experiences among the urban poor: The case of Altındağ* [Doktora tezi], Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., … Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. https://doi.org/10.1136/bmj.n71

Park, R. E. (1925). The city: Suggestions for the investigation of human behavior in the urban environment. R. E. Park, E. W. Burgess ve R. D. McKenzie (Ed.), *The city içinde* (s. 1-46). The University of Chicago Press.

Park, R. E. (1936). Human ecology. *American Journal of Sociology, 42*(1), 1–15.

Park, R. E. (1967). *On social control and collective behavior: Selected papers* (R. H. Turner, Ed.). University of Chicago Press.

Park, R. E., Burgess, E. W. ve McKenzie, R. D. (1968). *The city*. The University of Chicago Press.

Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (2013). *Göç terimleri sözlüğü* (2. baskı). International Organization of Migration Publications. http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.

Polat, S. ve Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4*(2), 52-64. https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c2s3m

Richardson, A. J. (2018). The discovery of cumulative knowledge: Strategies for designing and communicating qualitative research. Accounting, *Auditing & Accountability Journal*, *31*(2), 563–585. https://doi.org/10.1108/AAAJ-08-2014-1808

Ritzer, G. (1990). Metatheorizing in sociology. *Sociological Forum, 5*(1), 3-15. https://doi.org/10.1007/BF01115134

Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. P. Roberts ve H. Sykes (Ed.), *Urban regeneration: A handbook içinde* (s. 9–36). SAGE.

Sakızlıoğlu, N. B. (2007). Impacts of urban renewal policies: The case of Tarlabaşı–Istanbul [Yüksek lisans tezi], Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Sandelowski, M. ve Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. Springer Publishing.

Sandelowski, M., & Barroso, J. (2003). Classifying the findings in qualitative studies. *Qualitative Health Research, 13*(7), 905–923. https://doi.org/10.1177/1049732303253488

Saraçoğlu, C. ve Bélanger, D. (2021). Governance through discipline in the neighbourhood: Syrian refugees and Turkish citizens in urban life. *The Canadian Geographer / Le Géographe canadien, 65*(4), 463–475. https://doi.org/10.1111/cag.12704

Saunders, P. (2013). *Sosyal teori ve kentsel sosyoloji* (2. bs., S. Doğru, Çev.). İdeal Kültür Yayıncılık.

Savran, S. ve Sat, N. A. (2019). Ankara'da Suriyeli göçmenlerin yer seçimi tercihlerinin incelenmesi ve bir etnik kentsel adacık örneği olarak *Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri. Ankara Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 283–302.

Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de kentleşme: Bir toplumsal ve kültürel değişme süreci*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sizer, İ. (2019). *Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesinin oluşum süreci* [Yüksek lisans tezi], Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Smith, N. (1979). Toward a theory of gentrification: A back to the city movement by capital, not people. *Journal of the American Planning Association, 45*(4), 538–548.

Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research, 104*, 333-339. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039

Şenyapılı, T. (2004). *"Baraka"dan gecekonduya: Ankara'da kentsel mekânın dönüşümü, 1923–1960.* İletişim Yayınları.

Şirin, H. (2024). Türkçede varoş sözcüğünün anlam katmanları. *Türkbilig*, (47), 47–67. https://doi.org/10.59257/turkbilig.1506746

Tekeli, İ. (1971). Gecekonduları Planlama Sorunları ve Yolları. *ODTÜ Gelişme Dergisi, 1* (1970-1974) (2(1971), 285-314. https://hdl.handle.net/11511/109175

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi* (3. baskı.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm yazıları* (3. baskı.) Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2015). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm* (2. baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Thomas, J. ve Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. BMC Medical *Research Methodology, 8*, 45. https://doi.org/10.1186/1471-2288-8-45

Tranfield, D., Denyer, D. ve Smart, P. (2003). Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review. *British Journal of Management, 14*(3), 207–222. https://doi.org/10.1111/1467-8551.00375

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Kent-kır nüfus istatistikleri,* https://data.tuik.gov.tr

Uludağ, H. (2016). *Suriyeli mültecilerin zorunlu göç deneyimleri: Ankara örneği* [Yüksek lisans tezi] Ankara, Gazi Üniversitesi.

Ulusoy, Z. (1995). *Kentsel korumanın fiziksel boyutları. 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu Bildiriler Kitabı içinde* (ss. 95–99). Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası.

UN-Habitat. (2006). *State of the world's cities 2006/2007: The Millennium Development Goals and urban sustainability*. Earthscan.

UN-Habitat. (2016). *World cities report 2016: Urbanization and development – Emerging futures.* United Nations Human Settlements Programme.

UN-Habitat. (t.y.). Housing, slums and informal settlements [Veritabanı]. 23 Mayıs 2026 tarihinde (https://data.unhabitat.org/pages/housing-slums-and-informal-settlements) adresinden erişildi.

United Nations. (1998). Recommendations on statistics of international migration (Revision 1, Statistical Papers Series M, No. 58). United Nations.

Uzun, C. N. (2006). İstanbul'da seçkinleştirme (gentrification): Örnekler ve seçkinleştirme kuramları çerçevesinde bir değerlendirme. D. Behar ve T. İslam (Ed.), *İstanbul'da soylulaştırma: Eski kentin yeni sahipleri içinde* (ss. 31–42). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology, 44*(1), 1–24. https://doi.org/10.1086/217913

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yin, R. K. (2016). *Qualitative research from start to finish* (2. baskı). The Guilford Press.

Zieleniec, A. (2018). Lefebvre's politics of space: Planning the urban as oeuvre. *Urban Planning, 3*(3), 5–15. https://doi.org/10.17645/up.v3i3.1343

5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu. (2004, 12 Mart). Resmî Gazete (Sayı: 25400). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5104.pdf

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. (2005, 5 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 25866). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf

5393 sayılı Belediye Kanunu. (2005, 13 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 25874). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 11 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28615). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf

775 sayılı Gecekondu Kanunu. (1966, 30 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 12362). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf

EK1 ORİJİNALLİK FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu *Form No.*	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi *Date of Pub.*	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu *Master's Thesis Dissertation Originality Report*	Revizyon No *Rev. No.*	02
		Revizyon Tarihi *Rev.Date*	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 13/10/2026

Tez Başlığı (Türkçe): ALTINDAĞ'DA GÖÇ VE KENTLEŞME: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:……

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 13/10/2026 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ….. 'dır.

Uygulanan filtrelemeler*:

1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2. ☒ Kaynakça hariç
3. ☒ Alıntılar hariç
4. ☐ Alıntılar dâhil
5. ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Öğrenci Bilgileri		
	Ad-Soyad	Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY
	Öğrenci No	N23131486
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.
**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu *Form No.*	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi *Date of Pub.*	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu *Master's Thesis Dissertation Originality Report*	Revizyon No *Rev. No.*	02
		Revizyon Tarihi *Rev.Date*	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 13/10/2026

Thesis Title (In English): Migration and Urbanization in Altındağ: A Meta-Synthesis Based on Graduate Theses

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 13/10/2026 for the total of 132. pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is ..... %.

Filtering options applied**:

1. ☒ Approval and Decleration sections excluded
2. ☒ References cited excluded
3. ☒ Quotes excluded
4. ☐ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Student Information		
	Name-Surname	Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY
	Student Number	N23131486
	Department	Sociology
	Programme	Master

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED

Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU (YA DA İZNİ)

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu *Form No.*	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi *Date of Pub.*	22.11.2023
	FRM-YL-09 **Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu** *Ethics Board Form for Master's Thesis*	Revizyon No *Rev. No.*	02
		Revizyon Tarihi *Rev.Date*	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih:13/10/2026

Tez Başlığı (Türkçe ALTINDAĞ'DA GÖÇ VE KENTLEŞME: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*: ……
……

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Öğrenci Bilgileri		
	Ad-Soyad	Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY
	Öğrenci No	N23131486
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu *Form No.*	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi *Date of Pub.*	22.11.2023
	FRM-YL-09 **Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu** *Ethics Board Form for Master's Thesis*	Revizyon No *Rev. No.*	02
		Revizyon Tarihi *Rev.Date*	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 13/10/2026

ThesisTitle (In English Migration and Urbanization in Altındağ: A Meta-Synthesis Based on Graduate Theses

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infrigement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY

Student Information		
	Name-Surname	Ayşe Gül AĞIRKAN ÖZBEY
	Student Number	N23131486
	Department	Sociology
	Programme	Master

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM